

Rabanus de sacramento eucharistiae. : Opus nunc primum recens editum, ex bibliotheca Cuthberti Tonstalli episcopi Dunelmensis. Accessit eiusdem argumenti opusculum Bertrami presbyteri.

<https://hdl.handle.net/1874/416811>

See 2

RABANVS

DE SACRAMEN- TO EYCHARISTIAE.

Opus nunc primùm recèns editum,
Ex bibliotheca Cuthberti Tonstalli
episcopi Dunelmensis.

Accessit eiusdem argumenti opuscu-
lum Bertrami presbyteri.

COLONIAE
Apud Ioannem Quentel,

Anno M. D. LI.

*Non è hoc opus Rabani Mauri
sed Paschasi Raberti*

KABANVS

DE SACRAMEN

TO EUCARISTIA

... ..
... ..
... ..
... ..

... ..
... ..

COLONIA

Apud Joannem Quentz

anno M. D. CC.

... ..
... ..

INCIPIT PROLOGVS
RABANI
DE CORPORE ET SAN-
GVINE DOMINI.

DILECTISSIMO filio,
& vice Christi præsidē-
ti, magistro monasticæ
disciplinæ, alternis suc-
cessibus veritatis con-
discipulo. Noui igitur
nec ambigo tuarum ex-

perimento disciplinarū solertia, quòd Ar-
senius noster, quem nostra nunc nobis se-
cula Hieremiam alterum tulerunt, ab illo
in fidei te mihi cōmiserit ratione. Pro-
pter quod à primæuo indefessus, curauit te
rapere de inter vndas. sed fateor, tibi ma-
gis melotem patris supra verticem pro-
fuisse: qua deniq; subuectus, tutè te cōgra-
tulor euasisse, me quoq; iocundor non in-
vacuum cucurrisse. Præfatus autem pater,
vt iustitiam facientibus moris est, exilium
fert pro fide: illo vt utar Comici, quia ple-
nus rimarum, veritatē sciens silere noluit.
Vndè adhuc suspecti, quid Dei dispēsatio

ex eo vlteriùs velit, quem iam inspicimus
 promissionibus mèritorum hinc indè di-
 uinitùs accitari. Tu tamen non es secutus
 iuuenilia, vt assolent, desideria, qui diuiti-
 nis premuntur inuiti disciplinarù compe-
 dibus: sed radicatus fide Christi, vltrone-
 us, moribus & vita quotidie ad meliora
 domino iuuante proficis. Neq; (vt frequen-
 tertibi obieceram) supra glaciem scribès,
 ad solem posui: sed in soliditate fidei &
 charitate Christi, interiùs spiritu solidate,
 semina vitæ seui. Vndè votorum fili, cen-
 sura fidei & dilectionis gratia etiam inter
 mūdi turbines, presertim dum noster suis
 discordiarum anfractibus penè labitur or-
 bis, effusa super magnates cōtentione im-
 perij diuino arbitrio: quorū lite multum
 diuq; concussus, tandè occulta que à prin-
 cipio per partes hinc indè concreuerant
 delictorum, habenis vndiq; concupiscen-
 tiarum refusis, iam sua summos feriunt ful-
 gura montes, ita vt nihil nostras nisi cōfu-
 sio vndiq; per singula horarū spatia reper-
 cutiat aures: tamē non supersedi te vnicū
 ac specialem, ne diuinis duntaxat, quāuis
 clausus custodia, curarem cluere votis, &
 ad

IN LIB. DE EVCHARIST. 5

ad immortalia æternorum licet sermone
 inclinato pulsum à lacte annuis angorib^o
 vt glifcas feliciùs inuitarem. Quod ideo
 placuit cõmunius stylo temperari subla-
 to, & ea quæ de sacramẽto corporis & san-
 guinis domini tibi exigis necessaria, tui
 prẽtextatus amore ita tenuis perstringere,
 vt cæteri, quos necdum vnda liberalium
 attigerat literarum, vitæ pabulú & salutis
 haustum planiùs caperent ad medelam, &
 nobis operis præstantior exuberaret fru-
 ctus mercedis pro sudore, quia pecunia
 verbi, sicuti pleniùs nosti: quantos reple-
 uerit suis sumptibus auditores, tantis co-
 piofiùs in sese amplificatur meritorú opi-
 bus. Ideo velim non puerili animo ista
 perlegas, verborum ad alia preciosorum
 amore ductus: sed sic sedeas ad hanc men-
 sulam paupertatis, ac si ad ferculú Salomo-
 nis. Ambiant ergo eam electorú sexaginta
 fortes ex fortissimis supernorum, vbi si
 quis supcilius, aut inuidus vel indignus
 accesserit vsquã, eorum loquor tutus præ-
 sidio, ista non absq; periculo contemni:
 quoniam vniuscuiusq; ensis super femur
 vibrat, tam vt talium retúdat audaciam, q̃

Cant. 3.

vt regis excubias custodiant contra ho-
 stes. Quod etsi minus mihi est in eloquio,
 nihil præstâtius in materia, quia dignè cre-
 dentibus vita præstatur incorruptibilis &
 æterna. Hinc ergo ne putes me tibi fili fa-
 bulam de Maronis falsura contexere: imò
 crede post lac infantie nihil magis cau-
 dum, q̄ ne in his offendas: nihilq; felicius,
 si dignè ad ea gustu intelligibili ptingas.
 Qui si rectè sapias, quotiès libet, recubens
 inter angelorum frequentia & sanctorum
 omniũ epulas, q̄a cõuiuiũ est regis æterni,
 admisceris vbi sponsus & sponsa dulcib⁹
 deliciarũ fruuntur munerib⁹: & rex totius
 creature quotidie ingrediẽt, vt videat disci-
 bentes, si vestẽ in qua renati sunt, habeant
 nuptialẽ. Vndè charissime, q̄a periculosius
 est talia præsumere, opesq; deliciarũ Chri-
 sti foedare vitæ criminibus, & quæ sancta
 sunt impudẽter attingere, velim caueas ad
 hæc vnà cū iniqua gerentib⁹ introire. imò
 laua inter innocentes manus, quia iam sa-
 cris es officijs mancipatus, vt sine periculo
 possis accedere ad cõmissa, & cum fidu-
 tia contingere vitæ pascua. Quibus sanè
 refectus, & vsque ad finem vitæ dignè nu-
 tritus

Matth. 22.

Psal. 25. 2

Ibidem d

tritus, valeas peruenire ad locū tabernacu-
 li admirabilis vsque ad domum Dei in
 voce exultationis & confessionis vbi so-
 nus est epulantis. Noli ergo parui pendere
 tantam gratiam: sed de hoc exiguo lectio-
 nis intellige, quanta sit vitam æternam in
 præsentiarum accipere, & angelicis escis
 quotidie saginari. Quoniam etsi Deo ple-
 na sunt omnia, nos quoque coram ocu-
 lis diuinæ maiestatis semper versamur, &
 perfidis vbi que nullus tutus est locus: ta-
 men plurimum coram sanctis altaribus
 frequentiam angelorū, vultumq; Dei cō-
 templantem diuina obsequia, obseruare
 oportet & vereri. Hæc autem vt securius
 tua perlegat infantia, placuit, charissime,
 catholicos ecclesiæ doctores in principio
 annotare, ex quibus pauca de pluribus
 quasi lac teneritudinis eliquauerim, Cy-
 prianum scilicet, Ambrosium, Augusti-
 num, Hieronymum, Ioannem, Hilarium,
 Gregorium, * Isidorium, quorum doctrina
 imbutus & fide, melius possis ad altiora p-
 ficere. Nostro quidem stylo nunc sensum
 eorum cōmendans, nūc verò pprijs eorū
 verbis vtens, quæ apta erant, meo studio

Psal. 46.

for. * He-
sychium.

temperavi: interdum quæ manifesta, non dubia videbantur, vera ratione firmaui: & contra quæq; in eiusdem libri margine literis doctores quos præmisi, ex initio nominis eregionè figere curavi. Propter quod lege securus, & perface, quæ monui, deuotus.

¶ Explicit Prologus.

INCIPIVNT CAPITVLA.

- 1 **Q**uòd natura omniũ creaturarũ non ex se est, neq; ex sese creat, sed in volũtate Dei oĩm rerũ natura cõdita est.
- 2 Quòd Deus omniũ rerũ artifex, nõ ita cõdidit naturas, vt suũ velle ab his auferret, sed vt ita essent, vt ipse decreuerat.
- 3 Quòd sicut in potestate sua dñs fecit in celo & in terra quæcunq; ita & in eadẽ fecit, vt eius non alia esset caro, quàm quæ nata est de Maria virgine.
- 4 Quòd si quis veram speciem panis, veram Christi carnem non credit, minimè verum deum esse illũ crederet, si eũ in forma serui suspensum in cruce cerneret.
Quòd

MENTO EVCHARISTIAE. 9

Quòd virgo Maria in sua natura vel potestate non habuit vt pareret deum sine co-itu, sed in virtute Dei.

Quòd non per per oculos exteriorē, sed per fidem contemplari valeat, quòd verè Christi sit caro, quæ in pane consecratur.

Quòd fidelibus sollicitè sit perscrutandú, quid in hoc sacramento ad fidem pertineat, quidve ad scientiam.

Quòd per ignorantiam omnis alienigena vel mercenarius, id est, qui virtutē huius mysterij nescit, nõ sit dignus vt presumat accedere ad sancta sanctorum.

Quid sit sacramentum, aut quid mysterium appelletur.

Quòd sicut infans animam, adhuc reclusus in vtero, nesciente matre recipit: ita & panis consecratus formam hominis, qui cõceptus est de spiritu sancto & Maria virgine natus.

Vt nemo dubitet, hoc mysterium, veram Christi carnem & sanguinem esse.

Quòd hoc mysterium & veritas & figura dicitur.

Quid significet immolatio agni in lege.

- 14 Qualiter nos in Christo, & Christus in nobis maneat.
- 15 Quòd tribus modis corpus Christi appelletur.
- 16 Quomodò hydria farinae & lecythus olei, hoc sacramentum significauerint.
- 17 Quòd stultus dicit, quomodò tam subito in cælum offertur caro Christi in eoloco, vbi sacerdos dicit in Canone, Iube hæc perferri per manus sancti angeli tui in sublime altare tuum, in conspectu diuinæ maiestatis tuæ, & ab ipso Christo porrigitur.
- 18 Quis sint, qui hoc mysterium possidēt, corpus Christi.
- 19 Quòd bis reus habetur, qui indignè audeat communicare corpus Christi.
- 20 Quòd nō oēs sunt sancti, q̄ vocant̄ sancti, sed q̄a ibi incipit ira vindictæ Dei.
- 21 Quid sit lignum vitæ, aut quid fructus illius significet.
- 22 Cur Christus, qui semel passus est in cruce, adhuc quotidie immolatur.
- 23 Quòd Christus nō solùm spiritualiter, sed & carnaliter manet in nobis, & nos in ipso.

MENTO EVCHARISTIAE. II

qualis sit sensus eius quod dicitur, Nemo 24
ascēdit in cælum, nisi qui de cælo de-
scendit: hoc sunt omnes electi, qui sunt
eius membra, ipsi ascendunt in illo, q̄a
Christus & nos vnum sumus corpus, il-
le caput, & nos membra.

quòd nos non sicut Iudæi carnaliter, sed 25
spūaliter hoc mysteriū capere debem⁹.

quòd hoc mysterium vtrunque, & caro & 26
panis esse dicitur, & de vino, quod ex
multis liquatur vuis.

Quo typo legitur, Ioseph vino inebriatū 27
fuisse meridie, qua hora Christus in cru-
ce suspensus est.

Vbi Melchisedech in figura Christi obtu- 28
lit panem & vinum.

quòd Helias hoc cibo vel potu ab angelo 29
sit pascus 40. diebus & noctibus.

Vt quid aqua cum vino miscetur, dum in 30
cæna domini factum non legitur.

quòd nō per meritum sacerdotis hoc my- 31
sterium consecratur, & quòd non ma-
ius à bono, vel minus à malo aliq̄s perci-
pit sacerdote qui ministrat.

quòd sacerdos non sit creator huius sacra 32
menti, sed ipse Christus.

quòd

- 33 Quòd quanuis sacerdos omnibus æqualiter tribuat hoc mysterium, nõ tamen omnes æqualiter sumant.
- 34 Quòd sacerdos, licet indignus sit, tamen mysterium tam magnũ violare vel sordidare non possit: & sicut non suum est quod offert, sed omnium, ita nec illius preces sunt tãtũ, sed omniũ circumstantium.
- 35 Quid de adulteris presbyteris sub figura loquatur dominus.
- 36 De colore & sapore carnis & sanguinis domini.
- 37 Quòd adhuc mali & perfidi ruminant intrinsecũs, qualiter *fieri possit, vt caro hominis cruda voretur, vel cruor bibatur.
- 38 Qualiter superna pietas aliquãdo probis, aliquando dubitantibus, vt vel sic crederent, veram carnem vel cruorẽ ostenderit.
- 39 Quòd quidam presbyter ob magnum desiderium promeruit, nõ solũ vt Christum cerneret, sed & vt in vlnis stringeret & oscularetur.
- 40 Quòd hoc mysterium nullius meritis consecretur.

MENTO EVCHARISTIAE. 13

secretur, nisi illius, cuius nutu omnia reguntur & sunt.

quòd non alium calicem accipimus & offerimus hodiè, nisi quem ipse Iesus in suis sanctis accepit manibus in cœna. 41

quòd nō aliam carnem comedim⁹, quàm quæ in cruce pependit: & alium sanguinem non bibimus, quàm qui de latere eius fluxit. 42

quòd quantitas in hoc mysterio non sit consideranda, sed meritum & virtus. 43

quòd bonus bonū bono suo percipiat, malus verò malo suo accipiat bonum, id est, eucharistiam. 44

quare ante passionem corpus suum discipulis suis Iesus contradidit. vtiq; propter hæreticos. 45

quòd nec caro sine cruore, nec sanguis sine carne communicatur. 46

quòd infelix sit, qui ea non credit quæ latent in hoc sacramento. 47

quare nos ieiuni communicemus, cū apostoli ieiuni non ieiuni, sed ad cœnam primiti⁹ communicarent. 48

quantum sit inter communem cibum & hoc sacramentum. 49

quòd

50 Quòd quidam errando dicūt, quòd Chri-
stus post futuram resurrectionē regna-
turus sit cum omnibus sanctis in mūdo
mille annos.

51 Quòd CHRISTVS & conuiuia sit & con-
uiuium.

52 Quòd Iacob desiderabat hunc cibū & ve-
stimentum.

53 Quòd illud tam magnum huius sacramen-
ti bonum Zacharias admiratus sit.

54 Quòd omnis ecclesia Christi, virgo nomi-
natur & est.

55 Admonitio cuiusque, vt sit probus & ca-
stus ante communionem.

56 De hædo & agno, qualiter vnicuique im-
molantur in hoc mysterio.

57 Quòd aliquis dicat, Non sum ausus com-
municare, quia peccator sum: & idcir-
co per negligētiam sit scropha diaboli.

CAPITVLA, QVOMODO

sit Trinitas in Vnitate.

H Vc vsque de eucharistia. nunc verò
qualiter sit Trinitas in vnitate, &
Vnitas in trinitate, & de baptismo Chri-
sti

MENTO EVCHARISTIAE. 15

sti in Iordane: & quia hæc omnia ad eu-
charistiam pertinent, disputatur. gau-
deamus, quia pro nobis est.

Quòd quanuis timidè, tamen dicat quis a
separabilem Trinitatem.

Quòd hi tres, pater, filius, & spiritus sanctus, 3
non simul, sed seorsum veniunt.

Vtrum aliquid facit pater, quod non facit 4
filius: aut filius, quod non facit pater.

Quòd filius natus sit de virgine, & non pa- 5
ter: & tamen natiuitatem & pater & fi-
lius operatus sit.

Quòd filius sit passus, nõ pater: passionem 6
autem filij & pater & filius operatus
sit.

Quòd filius resurrexit, nõ pater: pater au- 7
tem & filius resurrectionem operatus
sit.

Quòd nihil in operibus suis fecit filius si- 8
ne patre.

INCI-

RABANVS DE SACRA-
INCIPIVNT CAPL.

TVLA IN LIBRVM BEATI

RABANI

DE CORPORE ET SANGVI-

NE DOMINI AC REDEMPTORIS

NOSTRI IESV CHRISTI.

¶ Quòd natura om̃ium creaturarum non
ex se est, neque ex sese creat, sed in vo-
luntate Dei, omnium rerum na-
tura condita est.

CAPVT PRIMVM.

Rom. 10.

sum fieri posse quasi cōtra naturam: aliud im-

VI DEVM CVN-
ta creasse de
nihilò, corde
crèdit ad iusti-
tiã, & ore con-
fiteatur ad salu-
tem: nūquam
dubitare po-
terit, ex ali-
quo aliqd rur-

im-

MENTO EVCHARISTIAE. 17

immanere naturæ, quod necdum erat.
 Nam natura omnium creaturarum, non ex
 se est, neque ex sese creat. Rursum, omnia
 quæ nascuntur naturalia rerum, non per
 se sunt nascentia, sed voluntate Dei, omni-
 um rerum natura condita est. Propterea si
 rectè quis credit & sapit, non naturam cau-
 sam dicit esse rerum: sed omnium natura-
 rum, & ex natura sui generis denascētium,
 voluntatem Dei causam esse confitetur.
 Porrò voluntas Dei tam efficax est & omni-
 potens, vt eius velle solùm, fieri sit: ac per
 hoc, voluisse illum, fecisse est. Vndè nimi-
 rum omnium rerum & naturarum causa,
 sola voluntas Dei verè creditur: ideoque
 quotieslibet in seculo videtur quasi con-
 tra naturam aliquid fieri aut euenire, quo-
 dam modo non contra naturam est: quia
 potissimùm rerum natura creaturarù hoc
 habet eximium, vt à quo est, semper eius
 obtemperet iussis: vt sicut velle Dei, eius
 profectò est esse, ita quoque quicquid eam
 rursus esse Dei virtus decreuerit, iure aut
 crescendo augeatur, aut nascendo: licet p
 nostris offensis diminuatur, aut mutando
 in aliud omnino quod non erat, præter-

misso naturæ ordine, conuertatur, rectillimè cōfitemur. Hinc ergo pulchrè à quodam poetarum nostrorū dictum est: Subditur omnis Imperijs natura tuis, rituq̄ue soluto, Transit in aduersas, iussu dominantē, figuras. Quoniam extra potentiam dei nihil est, idcirco omnia potest.

¶ Quòd deus omnium rerum artifex, non ita condidit naturas, vt suum velle ab his auferret: sed vt ita essent, vt ipse decreuerat.

Cap. 2.

NEque enim sic cōdidit omnium artifex Deus naturas, vt suum velle ab his auferret, quia omniū creaturarum subsistentia in eadem dei voluntate subsistit & virtuté, à qua causam habet, non solùm vt absistat quicquid est, sed etiam vt sic sit, sicut ipsa Dei voluntas decreuerit, quæ causa est omnium creaturarum. Alioquin nec subsisteret vlla creaturarum existentia, nisi in eius voluntate, à quo totius eius esse manat. Et ideo natura creaturæ, quotiès mutatur, aut augeat vel subtrahitur, non ab illo esse diuertitur in quo est, quia sic est & sic fit, vt ille decreuit in quo

for, *entis

quo est. Patet igitur, quoniam nihil extra vel contra Dei velle potest, sed cedunt illi omnino omnia: & ideo nullus moueatur de hoc corpore Christi & sanguine, quòd in mysterio vera sit caro & verus sit sanguis, dum sic ille voluit qui creauit.

¶ Quòd sicut in potestate sua dominus fecit in cælo & in terra quæcunq;, ita & in eadem fecit, vt eius non alia esset caro, quàm quæ nata est de Maria virgine.

Cap. 3.

OMnia enim quæcunq; voluit Dominus, fecit in cælo & in terra. Et quia voluit, licet figura panis & vini hæc sic est, omnino nihil aliud, quàm caro Christi & sanguis, post consecrationem credenda sunt. vndè ipsa veritas ad discipulos: hæc, inquit, caro mea est pro mundi vita. Et vt mirabilius loquar, non alia planè, quàm quæ nata est de Maria, & passa in cruce, & resurrexit de sepulchro. Hæc, inquam, ipsa est, & ideo Christi caro est, quæ pro mundi vita adhuc hodiè offertur, & cum dignè

Psal. 113. b
134. a
Ioan. 6. f

percipitur, vita vtique æterna in nobis reparatur. Quod si minùs alicui quæ dicimur, credibilia videntur, attendat vniuersa veteris testamenti miracula, quæ contra naturæ ordinem, ob fidei firmitatem à Deo gesta sunt: & videbit luce clariùs, quòd Deo nihil impossibile sit, dum omnium esse, Dei voluntas est: & quicquid voluerit Deus, hoc singula fiunt.

Luc. 1.

¶ Quòd si quis veram speciem panis, carnem Christi non credit, minimè verum Deum esse illum crederet, si eum in forma serui suspensum in cruce cerneret.

Cap. 4.

AT verò quisquis ista non credit, si vidisset Christum in cruce in specie serui, quomodò Deum illū intelligeret, nisi per fidem priùs credidisset? Ita & in hoc corpore vbi species alia monstratur, quomodò carnem Christi videat, nisi per fidē veraciùs credat? Cogitate ergo, si mare rubrum olim habuit in natura diuidendi se, vt populus per medium sicco vestigio transfiret: aut si habuit omnis illa Aegyptiorū aqua ex scilice per mosen

Exo. 14.

con-

MENTO EUCHARISTIAE. 21

conuertēdi in sanguinem, & cætera, an in voluntate Dei fuit, vt impios permulceret ad fidem, & monstraret in specie coloris eius, q̄ oīs eorū doctrina & morum aspersio versa esset in sanguinē. Deinde in euāgelio aqua de fonte perhausta, habuit potentiam se in vini mutandi saporem. Et vt de innumeris pauca cōmemorem, habuit ignis ille Babylonius, vbi tres pueri missi sunt, per naturam ne calefceret: an in voluntate Dei fuit, vt fieret tanquam spiritus flantis, vt refrigerium magis q̄ incendium præstaret sanctis? Cogitet ergo quisq; pa-

Ioan. 2.

Dan. 3.

Mat. 14.

Ioan. 6.

nes illos in eremo quinq; aut septem, si habuerunt substantialiter ex se vt tot homines satiarent, deinde tot sportas implerēt: an in gratia fuit, quod factū est, creatoris. Minuendo enim multiplicabantur.

¶ Quòd virgo Maria in sua natura vel potestate non habuit, vt pareret Deum sine coitu, sed in virtute Dei.

Cap. 5.

NEcnon etiam & Maria virgo habuit in natura vt virgo pareret sine coitu Deum, an in virtute Dei? Et vt apertiùs dicam, caro nostra vel animalium nun-

Gen. 3. quid nō terra? Imò terra: quia dictum est,
 Terra es, & in terram ibis. Quauis ergo
 terra vera caro, licet corruptibilis, quæ si
 seruauerit iura legis & mandatorum Dei
 præcepta, vestiatur adhuc immortalitate
 per ista quæ exponimus: etiam quauis ca-
 ro, tamen incorruptibilis erit. Quæ velim
 diligenter attendas ô homo: & tamen per
 omnia quæcunque naturaliter videntur
 esse, vel quæ contra naturam facta leguntur
 ab initio creaturæ: & intentiùs obse-
 cro considera, utrùm ex sese in sua natura
 fiunt singula, vel quæ demutantur in ali-
 ud quod non erant, utrùm per ordinem
 sui iuris, vt sint mirabilia, aut certè quòd
 magis fateberis, & illa quæ sunt quasi na-
 turalia, & ista quæ quasi contra naturam
 veniunt, prorsus omnia in voluntate Dei
 esse, & in sapientia singula pro vtilitate ra-
 tionabilium procreari. Et ideo causam
 omnium existentium, voluntatem Dei re-
 cte fatemur. Nec immeritò: quoniam vo-
 luisset, fecisset fuit. Vndè quotiescunq; ali-
 quid fit ex aliquo, virtute voluntatis eius
 fit, & in sapientia eius, qualiter fiat, præpa-
 ratur. Neque igitur voluntas sine virtute,
 ne-

neque virtus sine sapientia quippiam efficit: quia voluntas Dei, virtus & sapientia est: ideoq; quicquid vult, ita fit vt vult, & in nullo fallitur, quia in sapiētia sua omnia vult. Imò ipsa sapiētia eius voluntas est: & propterea nihil mali, nihil quod non possit, vult.

¶ Quòd non per oculum exteriorem, sed per fidem contemplari valeat, quòd verè Christi sit caro, quæ in pane consecratur.

Cap. 6.

VNdè quia sic dominus voluit, vt caro eius esset & sanguis hoc mysterium: in nullo dubites, si Deum credis, sed vera fide habeas in animo, quòd hæc est Ioan. 6. caro illa, quæ oblata est pro mundi vita: quam qui dignè comederit, mortem non videbit in æternum. Nihil enim CHRISTVS ecclesiæ suæ maius aliquid in mysterio reliquit, quàm hoc & baptismi sacramentum, nec non & scripturas sanctas, in quibus oibus spiritus sanctus, q̄ pignus

totius ecclesiæ est, interiùs mystica salutis nostræ ad immortalitatem operatur. Sed in his denique nihil incredulis mirabile, credentibus verò nihil melius, nihil mirabilius, nihil locupletius, in hoc seculo prebetur: non vt mirabile visui pareant oculorum, sed in fide & intellectu diuinis redoleat mysterijs: & in eisdẽ æternitas mortalibus & participatio Christi in vnitate corporis concedatur. Hac igitur de causa, longè ab omnibus quæ facta sunt à seculo miraculis, distat hoc mysterium: quia illa omnia ideo facta sunt, vt hoc vnum credatur, quòd Christus est veritas, veritas autem Deus est. Et si Deus veritas est, quicquid Christus promisit in hoc mysterio, vtique verum est: & ideo vera Christi caro & sanguis, quæ qui dignè manducat & bibit, habet vitam æternam in se manentem. Sed visu corporeo & gustu propterea non demutantur, quatenùs fides exerceatur ad iustitiam, & ob meritum fidei, merces iustitiæ consequatur. Alia nanque Christi miracula hoc vnũ passionis confirmant sacramentũ: & ideo nõ ob miraculũ ista mutantur exteriùs in carnis & sanguinis speciẽ: sed

Ioan. 14.

MENTO EVCHARISTIAE. 25

sed interiùs, vt fides comprobetur, in spiritu verissimè cõfitemur. Quia ergo iustus ex fide viuit, habeat iustitiam fidei in mysterio, & per fidem vitã in se suscipiat manentem, qua securior adhuc mortalis, immortalitate pastus, quãtocitiùs ad immortalia festinet: vbi nõ pedibus, sed cù bonis operibus peruenitur. Constat igitur modis omnibus, quia sicut in paradiso lignũ vitæ fuit, ex quo iugis subsisteret status hominis, si mandata seruasset, & immortalitas, ita prouisum in ecclesia hoc mysteriũ salutis: nõ quòd eidem ligno hoc esset in natura, sed re visibili virtus inuisibilis intrinsecùs operabatur: ita siquidè & in isto cõmunionis sacramento visibili, diuina virtus ad immortalitatẽ suã inuisibili potentia quasi ex fructu ligni paradisi nos & gustu sapietiæ sustet & virtute, quatenùs per hoc si dignè sumimus, demũ in meliùs trãspõsiti, ad immortalia feramur. Ad hoc ergo verbum caro factum est, & habitauit in nobis: vt per Deũ verbum * caro factũ, caro proficeret in Deũ verbum. Quæ nimirum caro verbi, fit esca in hoc mysterio cibuscq; fidelium, dum verè creditur esse ca-

Rom. 1.
Abac. 2.

Ioan. 1.
for. * carnem

Ioan. 6.

ro pro mundi vita: neq; aliud aliquid, q̄
 caro corporis Christi, & qua Christus ma-
 net in nobis, vt nos per eā transformemur
 in illo, q̄ nihil aliud factus est, quā Deus
 caro dignatiōe sua, vt habitaret in nobis.
 Si ergo habitat in nobis, & nos membra
 corporis eius maneamus in illo: iustū est,
 q̄ in illo sumus, vt ex eo viuamus: & ideo
 carne verbi pascimur & potamur sangui-
 ne. Hæc, inquā, firmitas fidei nostræ, hæc
 vnitas & vitæ cōmunicatio: vbi si naturæ
 ordo requiritur, succumbit ratio: & tamē
 manet extra humanam rationem facti ve-
 ritas, ita vt in ratione fidei, vis, deitas & po-
 testas efficax modis omnibus credatur: q̄
 dubietas mentis, licet bonæ vitæ sit, homi-
 nem excludit, ne ad huius sacramēti intel-
 ligentiam pertingat.

¶ Quod fidelibus sollicitè sit perscru-
 tandum, quid in hoc sacramento ad
 fidem pertineat, quidve ad sci-
 entiam. CAP. VII.

Sacramentū dominici corporis & san-
 guinis, quod quotidie in ecclesia cele-
 bratur, nemo fideiū ignorare debet,
 nemo nescire quid ad fidem, quidve ad
 scien-

MENTO EVCHARISTIAE. 27

scientiam in eo pertineat: quia nec fides in mysterio sine scientia rectè defenditur, nec scientia sine fide, quæ necdum capit, quandoq; vt percipiat, enutritur. Ac per hoc tanti sacramenti virtus consideranda & inuestiganda est, & disciplina Christi erudienda, ne fortè censeamur ex eo indigni saltè, si nõ satis discernimus illud, nec intelligimus mysticũ Christi corpus & sanguis quanta polleat dignitate, quantaq; præmineat virtute, & discernatur à corporeo gustu, vt præstantius sit omni sacrificio veteris testamenti. Hoc sanè si q̄s ignorat, nõ discernit: & ideo timendum, ne per ignorantiam, quod nobis prouisum est ad medelam, fiat accipientibus in ruinam.

1. Cor. 11.

Ibidem.

¶ Quod per ignorantiam omnis alienigena vel mercenarius, id est, qui virtutè huius mysterij nescit, non sit dignus vt præsumat accedere ad sancta sanctorũ. CAP. VIII.

Leu. 22. 6

VNdè dominus in Leuitico, Qui comederit de sanctificatis, inquit, per ignorantia, addat quantam partem cum eo quod comedit, & dabit sacerdoti in sacrificario, nec

conta-

contaminabis sanctificata filiorum Israel
 quæ offerunt domino, ne fortè sustineant
 iniquitatem delicti sui cùm sanctificata
 comederint. Et addidit: Ego dominus qui
 sanctifico eos. Ac deindè: Sancta sanctorum
 sunt. Vbi pfectò mysteriũ corporis Chri-
 sti & sanguinis designatur, de quo nõ ha-
 bet potestatem edendi non solùm omnis
 alienigena, inquilinus, & mercenarius, ve-
 rùm nec qui per ignorantiam tanti mysterij
 obsecatur. Per ignorantiam autem illud
 percipit, qui virtutem eius & dignitatem
 atq; circumstantiam ipsius sacramenti peni-
 tũs ignorat, q̄ nescit q̄ verè corpus & san-
 guis sit domini secundum veritatem, licet
 in sacramento accipiatur per fidem. hic
 quidem mysterium accipit, sed mysterij
 virtutem nescit. Vndè Salomon, imò per
 eum spiritus diuinus iubet, Cùm sederis
 ad mensam potentis, vt comedas cũ prin-
 cipe, diligenter attende quæ apponuntur
 coram te, quoniam talia te oportet prepa-
 rare, id est, mortificationẽ Christi in cor-
 pore circũferẽdo quotidie predicare. di-
 ligenter ergo intelligere, & spiritualia sa-
 cramenta palato mētis & gustu fidei per-
 cipere,

Prou. 23. a

2. Cor. 4

cipere, quasi legaliter quintam partem ad ea, quæ prius comederat per ignoratiam, superaddere est, dum diuina intelligibiliter interior homo noster per Christi gratiam excipit, & per ea virtute fidei Christo concorporatur. Alioquin quomodo lex iuberet ad ea, quæ comederat aliq; per ignorantiam, quintam superaddere partem, cum iam non superessent, quibus vltius addi quippiam potuisset? Nõ enim superadditur illi rei quæ iam non est, sed ei vtiq; quæ hætenus est. Vndè benè septuaginta super ipsum addi quintam partem iubet. Quinta igitur pars illius, tunc rectè à nobis superadditur ei quod prius per ignorantiam accipiebatur, si quinq; sensus corporis intus ad intelligibilia spiritualiter cõuertatur: quia si rectè sapimus vel rectè percipimus, diuinus spiritus in nobis est etiam & per eandem gratiam ampliatur, eosdemq; sensus nostros ad ea percipienda instruit & componit ita sanè, vt non solum gustum interiùs ad mystica perducatur, verum & visum atq; auditum, nec non odoratum & tactum ita tenus illustret quodam modo, vt nihil in eis nisi diuina sentiantur, nihilq;

nisi

Leu. 22.

Pfal. 109.
Heb. 7.]

Pfal. 83.

nisi cælestia intelligantur. Terribile factis est quod cōmunicatur. Vndè q̄ benè dicitur: Addat quintam eius partem super eū, vel sicut alij codices habent, cū eo, & dabit sacerdoti: quia omnem sanctificationem mystici sacrificij & efficaciam, quomodò sensibilis res intelligibiliter virtute Dei p̄ verbum Christi in carnem ipsius ac sanguinem diuinitus transferatur, vel qualiter per hæc cōmunicātes ad spiritualia nutriantur. Siquidem Christo, qui verus & summus est sacerdos, catholicè totum tribuere oportet, totumq̄; eius virtuti atque ipsius potentiæ designari, nempe q̄ ipse liberat ab ignorantia vniuersa, & remouet nos à carnalibus huius vite. Neq; itaq; finit terrenū aliquid aut vile ibidè suspicari, sed mystica & spiritualia in his sapere, ita vt nostri corporis sensus ad ea, interiorius sanctificandi, auidius transferantur, si quo modo dicere possit preminētior pars hoīs, Cor meū & caro mea exultauerunt in Deum viuū. Rectè igitur in Deū viuū totus homo exultat, quia licet ab omnibus caro Christi & sanguis quotidie comedatur, ipse tamē agnus viuus & integer permanet.

MENTO EVCHARISTIAE.

31

Rom. 6.
Leu. 22. b

manet. Non em̄ moritur, mors ei vltra non
dnabitur. sed tamen in mysterio veraciter
quotidiè immolatus, in absolutione deli-
ctorũ comeditur. Vndè ilicò in eadè legis
sentètia inferit: Ego Dominus q̄ sanctifico
eos. Sanctificat autem eos, qui per hec cõ-
petenter ad Deũ sanctificantem tendunt,
& cum deuotione modo quo oportet, ea
percipiunt: quia sanctificationis causam
& cõtaminationis, renatis in Christo ista
proposuit. Alioqn portabit iniquitatẽ de-
licti sui, vt lex ait, qui sanctificata contami-
nauerit, comedēs per ignorantia, vel indi-
gnè appetēs ea ex contemptu. Hinc ergo
erudire oportet eos q̄ percipiũt vite sacra-
mẽta, ne fortè si q̄s desidiosè salutaria igno-
rat rudimẽta, & ipse penit̄ à dño ignoret.

1. Cor. 4. g

¶ Quid sit sacramentum, aut quid
mysterium appelletur.

CAP. IX.

Sacramentum igitur est, quicqd in ali-
qua celebratione diuina nobis quasi
pignus salutis traditur, cum res gesta visi-
bilis, lógè aliud inuisibile intus operatur
quod sanctè accipiendũ sit. Vndè & sacra-
mẽta dicunt̄, aut à secreto, eo q̄ i re visibili
diui-

Sacramẽ-
ta vndè
dicta.

diuinitas intùs aliquid vltra secretiùs efficit corporale: aut à consecratione sanctificationis, quia spiritus sanctus manens in corpore Christi, latenter hæc omnia sacramentorum mystica sub tegumento visibilibus pro salute operatur fidelium. Magis igitur vis diuina ex hoc mentes credentiùs ad inuisibilia instruit, ac si visibiliter ea monstraret, quæ interiùs præstat ad effectùs salutis. per fidem enim ambulamus, & nõ per speciem. Sunt autem sacramenta Christi in ecclesia, baptismus & chrisma, corpus quoq; domini & sanguis: quæ ob hoc sacramenta vocantur, quia sub eorù specie visibili, quæ videntur, secretiùs virtute diuina caro consecratur: vt hoc sint interiùs in veritate, quod exteriùs creduntur virtute fidei. Est sacramētum iuris, in quo post electionem partium, iurat vnusq; quod suo partu decreuerit, vndè & sacramentum elicitur, quòd secretiùs fides inuisibilis per consecrationem inuocationis Dei vel alicuius sacri teneatur ex eo, quòd foris visu vel auditu vox iurantis sentitur. fit ergo & Christi natiuitas, atq; omnis illa humanitatis dispensatio, magnum quoddam

2. Cor. 5.

for. *suz
parti

dam sacramētum: quia in homine visibili
 diuina maiestas intus ob consecrationem
 nostram ea quæ fiebāt, secretiūs potestate
 sua inuisibiliter operabatur. Vndè myste-
 rium vel sacramentum, q̄ Deus homo factus
 est, iure dicitur. sed mysteriū, gr̄cūm
 est, eo q̄ secretā & reconditā in se habeat
 dispositionem. Est autem & sacramētum
 in scripturis diuinis, vbicunq; sacer spiri-
 tus in eisdē interiūs aliquid efficaciter lo-
 quendo operatur. * sed sacramenta scri-
 pturarū erudiendo diuinitūs introrsus
 pascimur, & pascendo ad operationem &
 disciplinā Christi erudimur: * sacramenta
 verò natiuitatis & humanitatis eius & nos
 redimimur ad veniam, & scripturæ ape-
 riuntur ad intelligentiam, & via per eū no-
 bis monstratur, & potestas largitur, vt ad
 adoptionē filiorū ex seruitute trāseamus. Gal. 4. 2
 Porro in baptismi sacramēto, intrandi ad
 eandem adoptionem ostium credentibus
 panditur, vt deinceps in membris Christi
 per eandem renascentiam, liberati à malo,
 vnū corpus efficiamur. In quo nimirū ba-
 ptismo & deinceps spiritus sanctus in api-
 mam renascentis diffunditur, * & vniuersa
 Christi

Rom. 8.

Christi ecclesia vno spiritu percepto viuificetur, & corpus vnum efficiatur: quia sicut omnia membra corporis nostri, vna viuificatur & reguntur anima, vt ex cōpage membrorum vnum corpus fiat: ita totius ecclesiæ membra vno sancto reguntur & viuificantur spiritu, vt vnum corpus Christi efficiant: quia si quis spiritū Christi nō habet, hic non est eius.

¶ Quòd sicut infans animam, adhuc reclusus in vtero, nesciente matre, recipit: ita & panis cōsecratus formam hominis, qui conceptus est de spiritu sancto, & ex Maria virgine natus.

CAP. X.

Nemo igitur dubitet, q̄ vnusquisq; nostrū vtero matris adhuc clausus, accipiat, licet occultè, animā vt sit homo in animam viuentem: ita interdū, vt mater nesciat quando per eam in illo, priusquā exeat, vita ingrediatur. sic planè nemo dubitare debet, quòd in alueo baptismi, priusquā infans à fonte surgat, spiritus sanctus in eum qui nascitur, adueniat, etsi non videatur: quia non minùs est diuina virtus prouida & præstabilis ad regenerationem sacre

sacrae adoptionis, quae fuit prius in natiuitate
 carnis, ut uiuificaret sata hois membra, licet
 concepta sint ex delicto. Qua de re fit non
 dubium nobis argumentum, quod Deus scrutator
 omnium & praestabilis, semper proficuum
 dispenset gratiam, ne quod disposuit, immutetur.
 Si inter paterna interdum stupra, & materni
 criminis flagitia, ex libidine sata uiuificat
 hominis membra: quanto magis ubique praesens
 spiritus sanctus, quia replet orbem terrarum, offert
 Sap. 1. b
 ut omnibus per fidem renascentibus se
 promptus ingerat, quatenus per eum membra
 CHRISTI in unum sentiant, & ex omnibus
 unum fiat corpus? Caeterum sacramento
 corporis ac sanguinis tantumdem pascimur
 in via & potamur, ut ex eo nutriti, unum
 efficiamur: quo nimirum vegetati gustu,
 ad immortalia & aeterna praeparemur:
 quatenus spiritualiter iam angelica gratia
 saginati, in eo uiuificemur. Operatur nobis
 in his omnibus sacramentis spiritus diuinus.
 Siquidem in scripturis sanctis corda nostra
 illustrat, quia neque qui plantat, neque
 qui rigat, est aliquid: sed 1. Cor. 3.
 qui incrementum dat, Deus. Hinc sane

Ezech. 1. e
Apo. 2. & 3.

Ezechiel ait, quia spiritus vite erat in rotis
Et Ioannes: Qui habet, inquit, aures audi-
endi, audiat quid spiritus dicat ecclesijs.
Ceterum in Christo idem cooperatur spi-
ritus, quia conceptus creditur de ipso & Ma-
ria virgine. Simili quoque modo & in bap-
tismo per aquam ex illo omnes regeneramur.
Deinde virtute ipsius, Christi corpore quo-
tidie pascimur & potamur sanguine. Vn-
de nec mirum, si spiritus sanctus qui homi-
nem Christum in utero virginis sine semine
creavit, & iam ipse panis ac vini substantia
carnem Christi & sanguinem inuisibili po-
tentia quotidie per sacramenti sui sanctifi-
cationem operatur, quamvis nec visu exte-
rius, nec gustu saporis comprehendatur;
sed quia spiritualia sunt, fide & intellectu
pro certo, sicut veritas prædixit, plenissi-
me sumuntur.

¶ Ut nemo dubitet, hoc mysterium, ve-
ram Christi carnem & sanguinem
esse. CAP. XI.

QUOD in veritate corpus & sanguis
fiat consecratione mysterij, nemo
qui verbis diuinis credit, dubitet. Vnde ve-
ritas ait: Caro enim mea verè est cibus, &
sanguis

Ioan. 6.

sanguis meus verè est potus. Et vt discipu-
 lus non rectè intelligentibus claresceret,
 de qua dicebat carne, vel de quo sangui- *Ibidem:*
 ne, manifestans insinuat: Qui manducat
 meam carnem, inquit, & bibit meum san-
 guinem: in me manet, & ego in illo. Ergo
 si verè est cibus & vera caro, & si verè est
 potus, utique & verus sanguis: alioquin
 quomodò verum erit quod dicit, Panis
 què ego dabo, caro mea est pro mundi vi- *Ibidem.*
 ta, nisi vera sit caro? utiq; & panis qui de cæ-
 lo descèdit, verus panis. Sed quia Christù
 vorari fas dentibus non est, voluit in my-
 sterio hunc panem & vinum verè carnem
 suam & sanguinem cõsecratione spiritus
 sancti potentialiter creari: creando verò
 quotidie pro mûdi vita mysticè immola-
 ri, vt sicut de virgine per spiritum vera ca-
 ro sine coitu creatur, ita per eundem ex
 substãtia panis ac vini, mysticè idè Christi
 corpus & sanguis consecretur. De qua vi-
 delicet carne ac sanguine, Amen amen, *Ioan. 6.*
 inquit, dico vobis, nisi mâducaueritis car-
 nē filij hominis, & biberitis eius sanguinē,
 non habebitis vitam æternam in vobis. vbi
 profectò nõ aliam, q̃ veram carnem dicit

& verum sanguinem, licet mysticè. Vnde
 quæ mysticum est sacramentum, nec figurâ
 illud negare possumus, sed si figura est,
 quærendum, quomodo veritas esse possit.
 Ois em̄ figura, alicui⁹ rei figura est, & semp̄
 ad eū referē, vt sit res vera cuius figura est.
 Nā figuras veteris testamēti vmbra fuisse,
 nemo qui sacras literas legit, ambigit.

¶ Quod hoc mysteriū & veritas & figu-
 ra dicitur. CAP. XII.

HOC mysterium aut veritas est, aut fi-
 gura: ac per hoc vmbra est, aut certè
 quærendum hoc totum, vtrum veritas di-
 ci queat sine falsitatis vmbra, quæ myste-
 rium huiuscemodi res appellari debeat.
 Sed figura esse videtur dum frangitur, dū
 in specie visibili aliud intelligit, quæ quod
 visu carnis & gustu sentiē: dum quæ sanguis
 in calice simul cum aqua miscetur. porro
 illud fide sacramentū, iure veritas appel-
 latur. Veritas ergo, dum corpus Christi &
 sanguis, virtute spiritus in verbo ipsius ex
 panis vini quæ; substātia efficitur: figura verò
 dum sacerdos quasi aliud exterius gerens,
 ob recordationem sacræ passionis, ad arā,
 quod semel gestum est, quotidie immolat
 agnus.

for. fidei

agnus. Sed si veraciter inspicimus, iure simul veritas & figura dicitur: vt sit figura vel character veritatis, quod exterius sentitur: veritas verò, quicquid de hoc mysterio interius rectè intelligitur aut creditur. Nò enim omnis figura, vmbra vel falsitas. Vndè Paulus de vnico Dei filio ad Hebræos lo- Heb. I. a
 quens, ait: Qui cum sit splendor gloriæ & figura substantiæ eius, portasq; omnia verbo virtutis suæ, purgationem peccatorum faciēs. Quibus pfectò verbis duas in Christo substantias declarat, & vtrasque veras. Nam cum dicit, Qui cum sit splendor gloriæ, diuinitati consubstantialem prædicat: cum verò figura vel character substantiæ eius, humanitatis designat & diuinitatis: & tamen in vtroque vnus & verus Christus Deus, catholicè cõmendatur. Vndè vnam rem sumit ad demonstrationem duarum substantiarum, quam figuram substantiæ & characterem nominauit: quia sicut per characteres vel figuras literarum, infantia prius pertingit gradatim ad lectiõnem, deinde ad spirituales scripturarum sensus & intelligentiã: sic ex humanitate Christi, ad diuinitatẽ patris peruenitur: & ideo iure

figura vel character substantiæ illius vocatur. Quid enim aliud sunt figuræ literarum, quàm characteres earundem, ut per eas vis & potestates ac spiritus prolatiōe oculis demonstraretur? Sic itaq; formatur verbū caro, ut per carnē nostra infantia ad diuinitatis intelligentiam nutriatur. Verūtamēn neq; characteres literarū falsitas, neq; aliud quàm literæ: neq; Christus homo falsitas dici potest, neq; aliud quàm Deus, licet figura vel character substantiæ diuinitatis iure dicatur: quia nostram infantiam per se ad spiritualia interiùs intelligēda prouehit, & sensibus nostris, ut ea quæ in illo sunt, capiamus, visibilem se ostendit. Sed quia illum secundum carnem cælos oportuit penetrare, ut per fidem illuc in illo renati confidentiùs appeterent, reliquit nobis hoc sacramentum visibilem figurā & characterem carnis & sanguinis, ut per hæc mens nostra & caro nostra ad inuisibilia & spiritualia capeſſenda per fidē vberiùs nutriatur. Est autem figura vel character, hoc quod exteriùs sentiūt: sed totū veritas & nulla adūbratio, quod intrinsecùs percipitur: ac per hoc nihil aliud hinc indē, quàm

Sacramē-
tū eucha-
ristiæ cur
nobis reli-
querit
Christus.

MENTO EUCHARISTIAE. 41

quàm veritas & sacramētum ipsius carnis
 aperitur. Vera utiq; caro Christi, quę cru-
 cifixæ est & sepulta, * verè illius carnis sa-
 cramentum, quod per sacerdotem super
 altare in verbo Christi per spiritum san-
 ctum diuinitus cōsecratur. Vndè ipse do-
 minus clāmat: Hoc est corp⁹ meum. Et ne
 mireris ô homo, neque requiras naturę or-
 dinem. si carnem illam verè credis de Ma-
 ria virgine in vtero sine semine potestate
 spūsancti creatam, vt verbum caro fieret: Ioan. 1.
 verè crede & hoc, quod cōficitur in verbo
 Christi per spūsanctum, corpus ipsi⁹ esse
 ex virgine. Vbi si rationē q̄ris, q̄s explicare
 poterit aut verbis cōpræhendere? Imò sci-
 as, q̄so, q̄a ratio in virtute Chri est, scientia
 in fide, causa in potestate, effectus verò in
 volūtate: q̄ potētia diuinitatis, cōtra natu-
 rā vltra n̄ræ rationis capacitātē efficaciter
 operat̄. Idcirco habeat̄ sciētia i doctrina sa-
 lutis, teneat̄ fides in mysterio veritatis, qm̄
 in his oib⁹ p fidē ambulam⁹, & nō p spēm. 2. Cor. 5.

¶ Quid significet immolatio agni in lege.

Cap. 13.

Immolatiōem illam agni, figuram fuisse
 passionis Christi & nostræ communio-

Exo. 12.

nis, rectè nullus fidelium ignorat. Sed quantum sit inter illud & hoc sacramentum, seu inter cibum qui de cælo descendit, necnon & aquam quæ de petra deflavit, atq; inter illud spirituale ac diuinum commercium, quærendum arbitror, præsertim cùm beatus Apostolus clamet, & omnes patres nostri eandem escam spūalem māducauerunt, & omnes eundem potum spūalem biberunt. Vbi si eandē perciperunt escam & eundem potum, qd necesse fuit immutari quod ipsum erat, aut dari quasi aliud, si nihil ampli⁹ est? Ex quo fatēdum, sic eandē fuisse quam nunc percipimus escam, eundemq; potum sicut eandem fuisse petrā, de qua manârunt aquæ, vbi Christus Apostolo teste prædicatur. Eadem quippe fuit esca, quia manna spūaliter percipientibus typus fuit escæ corporis Christi: & aqua illa quæ de petra fluxerat, potus & figura sanguinis. siquidem in præfiguratione idem, sed nõ idem in adimplentione veritatis: q̄a quod tunc adumbrabatur in designatione futurorum, imago veritatis & vmbra corporis atq; exēplaria erant: nunc autem mysteriū impletæ

MENTO EUCHARISTIAE. 43.

Veritatis. & facta est eucharistia ex resurre-
 ctione caro Christi, quæ prius per agnum
 vel per eandem è cælis escam figurabatur
 credentibus ad futura. De hoc verè pane
 David cecinerat in parabolis: Panè ange-
 lorum mâducauit homo. Alioquin esca il-
 la, licèt de cælo venerit, & potus quia cor-
 poreus erat, angelis non cõgruebat: sed il-
 le utiq; panis & potus, qui per hæc p̄saga-
 batur. Christus ergo cibus est angelorum:
 & sacramentũ hoc, verè caro ipsius & san-
 guis, quam sp̄ualiter mâducat & bibit ho-
 mo: ac per hoc, vndè viuunt angeli, viuit &
 homo. Patet igit̄ q̄ & agnus ille legalis, &
 manna, & oia huiuscemodi, q̄ figurã gesse-
 rūt carnis ac sanguinis Chri, *quod passus for. *qui
 semel in pascha, & quotidie sup altare ma-
 nè ac vespere immolat, nõ nili figurã istius
 habuere mysterij. & si qua in his virt̄ sa-
 crãdi latuit, totũ ex ista grã fidei, qua frui-
 mur, p̄sulsi: quã p̄fectò illi per hæc quasi
 p̄missam suspirãtes, participabãtur tãtun-
 dem per fidẽ, & de figuris sacramentũ ve-
 ritatis intelligebãt. Nos verò lôgè p̄ribus
 hæc gratiã repromissã, iã suscepim⁹, & sus-
 ceptam veneramur: venerãtes aut̄, ex ipsa
 pasci-

pascimur, non figuris quidē legalium æni-
 gmatibus adumbratam: sed his detectis &
 euacuatis, sola veritate fruimur, & veram
 carnem Christi & sanguinem in myste-
 rio sumimus. Vndè saluator: Caro, inquit,
 mea verè est cibus, & sanguis meus verè est
 potus. Hanc qui manducat carnem, & hūc
 qui bibit sanguinē, habet vitam æternam.
 Cæterum dominus ad Iudæos: Patres ve-
 stri, inquit, manducauerunt manna in de-
 serto, & mortui sunt. Nunquid & nos qui
 ista comedimus, temporaliter non morie-
 mur sicut & illi? moriemur autem, sed nō
 sicut illi in anima, quia illi carnalia mādu-
 cates, mortui sunt in æternum. Nos autem
 dum nihil carnale in eo sapim⁹, imò spūa-
 les, totum spūaliter intelligentes, in Chro
 manem⁹. Idcirco de his qui rectè percipi-
 unt, clamat ipse: Qui manducat hunc pa-
 nem, viuet in æternum. Non enim à nobis
 propter hanc vitam, ne moriamur tempo-
 raliter, sed propter æternam, caro Christi
 & sanguis sumitur spūaliter. Ad quā nimi-
 rum vitam nec illi sunt ingressi, qui prius
 dignè in figura ista percipiebāt, donec ve-
 niret grā nobis & illis paritèr repromissa.
 Vndè

Vndè patet quia multùm interest, quãvis eadem esca, idem potus ab Apostolo prædicetur: quia idem necdum in re, sed in specie ac figura, ubi præmissio veritatis inerat. De qua spūalis intelligentia atque fidei sacramenta illis, licèt futura percipiébātur, ita ut nec illis deesset in spū, quid iam spe potarent: nec nobis, quid de ipsis recolendo ad fidei firmitatem & vitam percipiédam copiosius proficiat. Nos tñ & illos spūalis perceptio viuificat, quia bibebant illi de spūali consequente eos petra, † significans quod Christ⁹ post eos vêturus esset. Bibimus quoq; & nos spūaliter, ac comedimus spirituales Christi carnem, in qua vita æterna esse creditur: alioquin sapere secundum carnem, mors est: & tamen veram Christi carnē spūaliter percipere, vita æterna est. Qualiter nos in Christo, & Christus in nobis maneat. 1. Cor. 10.

Cap. 14.

Ioan. 6.

Hoc sanè Christus exponit: Qui manducat, inquit, meam carnē, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in illo. Hoc est ergo māducare illius carnem & sanguinem bibere, si in Christo manet, & Christ⁹ in illo quod percipit dignè, manere possit.

Rom. 8.

Ioan. 6.

possit. Ille igitur in Christo manet, q̄ renatus ex aqua & spū, nullo mortali crimine reus tenetur: & Christus in eo, utiq; q̄ aperuit illi ianuam fidei in spū sancto. cōsecratus, & mēbrum est in eius corpore, & templum spū sancti: q̄a si quis spū Christi nō habet, hic nō est eius. Qui aut̄ eius nō est, verē nec in illo, nec in corpore ei⁹ esse potest. & qui non manet, neq; vita spū viuī in corpore, in illo utiq; nec Christus est, neq; in Christo potest esse: quia oīno Christus vita est. Hic aut̄ mortali crimine reus, à vita longē alienat̄. Hinc quoq; est quod ait: Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in illo. Alioquin nisi prius in me maneat, & ego in illo, carnem meam māducare non potest, neq; sanguinem bibere. Et quid est quod manducat̄ homines omnes indifferenter, q̄ s̄pē sacramenta altaris percipiunt? Percipiūt planē, sed alius carnē Christi spūaliter māducat & sanguinem bibit, alius verō non, q̄ quis bucellam de manu sacerdotis videatur percipere. Et quid accipit, cū vna sit cōsecratio, si corpus & sanguinem Christi non accipit verē? quia re-

us accipit indignè, & sicut apostolus Paulus ait, iudiciũ sibi manducat & bibit, non probans se prius, nec dijudicãs corpus domini. Eccè quid manducat peccator, & quod bibit. Non utiq; sibi carnem vtiliter & sanguinem, sed iudicium, licet videatur cum cæteris sacramentum altaris percipere. Et quare? Quia non se probat, nec dijudicat corpus. Cogitat em̄ infidelis, digna & sancta quod indignus possit accipere, nõ aliud quidem attendens nisi quod videt, neq; intelligens nisi quod odore sentitur. Nequaquam igitur credit aut intelligit, quale vel quantum iudicium sumit. Nempe quia simul omnes ex vno edere visibiliter cernit, nec si aliqua sit vltra virtus in eo, satis ex fide sapit: propter quod illi virtus sacramenti subtrahitur, & in eodem ob præsumptionem iudiciũ reatus duplicatur. Vndè apostolus: Probet se homo prius, & sic de pane illo edat, vel de calice bibat. Quibus duobus seruatis, videat vtrum dignè accipere possit, videlicet vt dijudicet corpus dñi, quid est, quãtumve sacramentũ, qualisq; virtus sacramenti, quia diuinũ ac spũale est. deinde semetipsum probet, vtrum in corpore Christi

1. Cor. II.

1. Cor. II.

Chri-

Christi, vel si Christus in eo, maneat. Alio-
 quoniam nisi & illud spiritualiter iudicet, & semet-
 ipsum ad percipiendum idoneum probet
 iudicium sibi manducat, quia bono male
 utitur. Unde non illud ad vitam, sed in eo
 iudicium ad poenam sumit.

¶ Quod tribus modis corpus Chri-
 sti appelletur. Cap. 15.

TRIBUS sane modis in scripturis sacris
 corpus Christi appellatur. profecto
 quia generalis Christi ecclesia, corpus eius
 est, ubi Christus caput, & omnes electi mem-
 bra dicuntur, ex quibus unum colligitur
 quotidie corpus in virum perfectum & men-
 suram plenitudinis Christi. Corpus autem
 Christi, sponsa videlicet dei, ecclesia iure
 dicitur, iuxta illud quod Apostolus ait: Et
 erunt duo in carne una. Hoc, inquit, sacra-
 mentum magnum est in Christo & in eccle-
 sia. Quod si Christus & ecclesia in carne
 una sunt utique, unum corpus, ubi sponsus ca-
 put, singuli autem electi alter alterius membra.
 Ex quibus videlicet quisquis tollit membrum
 Christi, & facit membrum meretricis, aut
 certe per quodlibet graue delictum mem-
 brum diaboli: hic profecto iam non est in
 cor-

Ephe. 5.

MENTO EVCHARISTIAE. 49

corpore Christi, quia factus est alterius membrum, idcirco ei iure non licet edere de hoc mystico corpore Christi, quod sanè corpus ut vera caro Christi sit, pro mundi vita quotidie per spiritum sanctum consecratur: ex qua non habent potestatem edere, quæ ex aduerso sunt. vescunt autem eo dignè, quæ sunt in corpore illi: ut solùm corpus Christi, dum est in via, ipsi carne reficiant, & discant nihil aliud esurire quam Christum, nihil sitire nisi Christum, nihil aliud sapere quam Christum: aliunde vivere, non aliud esse quam corpus Christi. Cæterum illud corpus, quod natum est de Maria virgine, in quod illud transferretur quod pependit in cruce, sepultum est in sepulchro, resurrexit à mortuis, penetravit cælos, & nunc pontifex factus in æternum, quotidie interpellat pro nobis. Ad quæ, si rectè coicamus, mentem dirigimus, ut & ex ipso & ab ipso nos corpus eius, carnem ipsius, illo manente integro, sumamus. Quæ nimis caro ipsa, est & fructus ipsius carnis, ut idem semper maneat, & uniuersos qui sunt in corpore, pascat.

Heb. 4. 6. 7.
Rom. 8.

¶ Quod hydria farinæ & lecythus olei, hoc sacramentum significauerint.

Cap. 16.

D

Si

3. Reg. 17.

Gene. 2.

Pro. 3.

Apo. 2.

Sicut enim hydria farinae, vel lecythus olei,
 nuuntur dum satiant: quid, putas, caro
 Christi? Arbor quidem ligni vite Chri-
 stus, nunc in ecclesia est: cuius imago in pa-
 radiso arbor illa fuit. Idcirco scire conue-
 nit, quod veritas hinc completur, quod prius fi-
 gura premissit. Nam si homini ex illa sem-
 per, Dei seruatis mandatis, edere licuisset,
 nunquam mori potuisset. Sic itaque ex hoc li-
 gno corporis quicumque spiritualiter comedunt,
 si mandata obseruauerint, nunquam in spiritu mor-
 tales essent. Alioquin praecidendi sunt, ut
 melius reinsertantur. Unde & lignum vite
 iure dicitur: quia sicut illud immortalita-
 tem corporis sumptum prestitisset, ita istud,
 imò solidius, vitam praestat cum obserua-
 tione mandatorum Dei aeternam. De quo
 in laude sapientiae: Lignum vite est his qui
 apprehenderint eam. Et in Apocalypsi Ioan-
 nes: Qui vicerit, dabo ei edere de ligno vi-
 tae, quod est in paradiso Dei mei. Quia pro-
 fectò non alijs largitur etiam in mysterio,
 quam uincens. Sed quoniam de tribus vocabu-
 lis corporis Christi diximus, restat etiam
 intelligere scripturas sanctas, doctrinamque
 Chri-

MENTO EVCHARISTIAE. 51

Christi quàm sæpè typicè corpus Christi interpretari debere, vt vnum corpus ex omnibus perficiatur: quia hæc sunt dotalia, hæc mystica, vt Chrs & ecclesia vnum corpus solidius cõfirmetur. Alioquin quomodò auderet Apostolus asserere, Christi ecclesiam de carne & de ossibus eius constare? vtique hoc sacramentum, velint nolint inimici, magnum in Christo & in ecclesia, q̄ erunt duo in carne vna. Et si vna caro Christus & ecclesia, iam vnitas naturæ amborum plenius commèdatur. Quapropter illo integro, agni carnes, nostra vt tollat peccata, mundi accipiamus: quatenus per hoc Christus in nobis maneat, & nos in ipso renati, vnum efficiamur. Ephes. 5.

¶ Quòd stultus dicit, quomodò tam subito in cælum offertur caro Christi in eo loco, vbi sacerdos dicit in canone, Iube hæc perferri per manus sancti angeli tui in sublime altare tuum in conspectu diuinæ maiestatis tuæ, & ab ipso Christo porrigitur.

Cap. 17.

D 2

Nihil

Nihil in presentiarum periculosius, quod
 lætali ter peccare, & à Christi corpore
 coram interni iudicis oculis decidere.
 Deinde nihil damnabilius, antequam corrigatur
 propter perfidiam humanam, cum lu-
 da à mysterio sanctæ cõmunionis pedem
 nõ retrahere. Vndè à primordio huius ce-
 lebritatis iudiciũ malè percipientibus mi-
 natur, dum cõtinuò post bucellam de ma-
 nu domini perceptã, Iudam diabolus per-
 uasit. Vbi mox ostenditur futurum in ec-
 clesia iudicium, quia sancta sanctorũ sunt, si-
 quis elapsus de corpore Christi, factus me-
 brum meretricis vel diaboli, præsumpse-
 rit. Nec dubium * qui nobis iudicium exci-
 piat, & cum Iuda culpæ societur obnox-
 ius, tam quia corruit, quã quia in conscientia
 damnatus, ausus est sine pœnitẽtia & cor-
 rectionis venia sancta mysteria temerare:
 nec præsentia igitur diuinæ maiestatis ve-
 rentur, dum cogitat nihil ampliùs quã quæ vi-
 dentur: nec intelligit miser, quod nunquã caro
 Christi, nisi de manu eius & sublimi ara,
 ubi Christus pontifex futurorũ bonorum
 pro omnibus adsistit, iure accipitur. Vndè
 sacerdos, cum hæc incipit immolari, inter-
 ce-

Ioan. 13.

for. * quin
 & nos iudi-
 cium

MENTO EUCHARISTIAE. 53

tera: Iube, inquit, hæc perferri per manus
 angeli tui in sublime altare tuum in con-
 spectu diuinæ maiestatis tuæ. Et cogitas ô
 homo illud aliundè accipere, q̄ de altari,
 vbi sublimiùs transpositum consecratur?
 Sed fortassis ad hæc cæca cogitatio dicit,
 & quomodò in cælum ante conspectum
 diuinæ maiestatis tã subito offertur, cùm
 hic aut panis aut caro licèt dicatur, in ma-
 nu sacerdotis visibiliter semper teneatur?
 Hoc quippe felix est homo, q̄ sacramen-
 tum vel mysteriũ vocatur. Si enim totum
 visibile fieret, nullum mysteriũ vel secre-
 tum esset, nulla fides, nulla vis spūalis, nul-
 la alia res, q̄ quæ oculis & gustui subiace-
 ret. Nunc autem longè aliter virtus diuina
 interiùs operatur, * qui per fidem ambu-
 lamus, & non per speciem. Habet enim fi-
 des præmium meritorum, vt qc̄quid per fi-
 dem tibi sapuerit, hoc interiùs totum præ-
 beat. Vndè scriptum legimus: Dediti eis
 domine panem de cælo, habentem omne
 delectamētum & omnem saporem. Alio-
 quin nisi per fidem & intelligētiam, quid
 præter panem & vinum in eis gustantibus
 sapit? & ideo populus ille carnalis manna

for. * in no-
 bis, qui
 2. Cor. 5.

Sap. 16.

Num. 21

fastidiuit, quia inibi nisi carnalia quæ sunt. Cæterum quibus omnem saporē & omne delectamentum præbuit, eandem de cælo escam quam nunc percipimus spiritualem, & typica illa perceptio in ore sapuit. Hinc

1. Cor. 10. Apostolus patres nostros eandem comedissemus spiritualem testatur, sed non in pluribus eorum beneplacitum fuisse Deo: profectò, quia fastidientes spiritualia carnaliter sapiebant. Non quidem patres nostri spiritualia prægustantes, sed infideles planè patres pharisæorum, de quibus dominus dicebat, quod mortui sint in deserto. Illi utique mortui sunt, in quibus beneplacitum non fuit Deo: isti verò mori non potuerunt spiritualiter comedentes, quia eis esca illa cælestis saporē & delectamentum immortalitatis præbuit. Simili itaque modo nunc in ecclesia cibus iste quibusdam verè pœna & supplicium peccati. Porro illis vita est, quibus Christus est vita. Illis verò mors, qui per carnem & ignorantiam membra sunt. Undè homo discat aliud gustare, quàm quod ore carnis sentitur: Aliud videre, quàm quod oculis istis carnis monstratur. Disce, quia Deus spiritus,

MENTO EVCHARISTIAE. 55

tus, in localiter ubiq; est, intelligere: quia
 spiritualia hæc sicut nec localiter, * sicuti for. * sic
 que nec carnaliter ante conspectum divi- nec
 næ maiestatis in sublime feruntur. Cogita
 igitur, si quippiam corporeum potest esse
 sublimius, cum substantia panis & vini in
 Christi carnem & sanguinem efficaciter
 interius commutatur, ita ut deinceps post
 consecrationem iam vera Christi caro &
 sanguis veraciter credatur, & non aliud,
 quam Christus panis de cælo, à credenti-
 bus estimetur. Putâne aliud esse altare, ubi Heb. 13.
 Christus pontifex adsistit, quam corpus
 suum, per quod & in quo Deo patri vota
 fidelium, & fides credentium offertur?
 Quòd si veraciter corpus Christi altare il-
 lud cæleste creditur, iam non aliundè car-
 nem & sanguinem

¶ Qui sint, qui hoc mysterium pos-
 sident, corpus Christi.

Cap. 18.

CAETERUM de angelorù præsentia du-
 bitare omnino nõ debes, qa ad hoc,
 secundum Paulum, administratorij spiri- Heb. 1.

tus positi sunt, in ministratorio pro his q̄
 hæreditatem accipiunt salutis. Idcirco in-
 ter angelorū frequentia q̄ terribile sit indi-
 gnè ad cōmunionē accedere, debet q̄sq̄
 cogitare: imò q̄ terribile sit ipsum corpo-
 ris ac sanguinis sacramētū, vbi plenissimè
 virtus Christi accipitur, & neque ab alio,
 q̄ ab ipso Christo pontifice: licèt visibilis
 sacerdos assistere, & singulis tribuere vide-
 atur: quia quod iste pro ignorantia oibus
 indifferenter tribuit, Christus virtute ma-
 iestatis suæ interiūs, cui ad remediū, cuiq̄
 ad iudicium tribuatur, diuinitus decernit.
 Quis enim carnē ipsius & sanguinem, nisi
 ab ipso, iure percipit, cuius est caro? Et ideo
 alius accipit mysterium ad iudicium dāna-
 tionis, alius verò virtutē mysterij ad salu-
 tem. Nam is qui cum Iuda, vtique conde-
 mnatur: & qui cum Petro ac cum cæteris
 Apostolis, in corpore consecratur.

¶ Quod bis reus habetur, qui indignè au-
 det communicare corpus Christi.

Cap. 19.

for. & cana-
 le

HOc ergo iudiciū in *natale calicis
 mox excipit, vt doceat, qd cōtēpto-
 rib⁹ immineat, si dānati cōsciētia, pedem
 de

MENTO EVCHARISTIAE. 57

de mensa Domini non retraxerint. Vndè Leu. 22.
 dominus in Leuitico ad Moſen: Loquere
 ad Aaron & ad filios eius, vt caueant ab his
 quæ consecrata sunt filiorum Israel, & non
 contaminent nomē sanctificatorum. Ego
 dominus. Dic ad eos, inquit, & ad poste-
 ros eorum: Omnis homo qui accesserit de
 stirpe vestra ad ea quæ cōsecrata sunt, quæ
 obtulerunt filij Israel domino in quo est
 immunditia, peribit coram domino. Ego
 sum, inquit, dominus. vbi non solum sa-
 cerdotes tãgit & ministros altaris, verũ etiã
 omnem de stirpe veræ fidei, licet vltimus
 in ecclesia habeatur, vt hãc legis sanctio-
 nem in cōmunem custodiant. Alius quippe,
 Israel carnalis noīe tenus appellatur: alius
 verò, verè videns Deum, de cuius nimirũ
 stirpe, nemo immũdus debet accedere ad
 ea quæ consecrata sunt filiorum Israel, quia
 nemo nisi mundus à lætali crimine, dignè
 potest ea sumere. Si quis autem indignè,
 id est, in cuius anima est immunditia pec-
 cati, peribit corã domino. Hunc igitur, vt
 septuaginta interpretes ediderunt, Deus
 auerſatur, & ab omni repellit cōmunionem
 spiritus. Vndè postea si Domini resuscitã-

te misericordia, in Christi corpore talis
 quilibet fortè reinsertus fuerit, & per pœ-
 nitentiam viuificatus, debet non minùs de
 contemptu, q̄ de prioris culpe reatu, quia
 salutaria vitæ myſteria ſumpſit ad iudici-
 um, medullitùs corde ingemiſcere, & ad
 vberiorè amoris gratiam, eo q̄ euaserit,
 inardescere. Hæc igit̄ quæ consecrata ſunt
 domino, non aliorum eſt cibus, niſi qui
 ſunt in domino: q̄a hi ſoli viſuri ſunt dñm:
 vndè illorum iure consecrata, id eſt, confe-
 crata filiorum Iſrael, dicuntur. Nec putes
 legiſlatorem Deum de his tantùm quæ in
 lege ſacrabântur, iſta ſanxiſſe, p̄fertim cum
 illa nihil aliud ſuere, quàm vmbra futu-
 rorum, vndè terribilius eſt ad ea immun-
 dum accedere, vbi ſacerdos eſt ille qui po-
 teſtatem habet corpus & animam perdere
 in gehennam. Ex quo in fine concluditur:
 Ego dñs. Ac ſi patèter dicat: Ego ſum ſeru-
 tans corda & renes. Ego ſum ſanctificans
 dignè accipientes. Ego, qui ſolus poteſta-
 tem habeo animam perdere malè accipi-
 entium. Et quiſquis accedis, hunc attende
 & timeas pontificem, non eum quem ſal-
 lere te putas, ſed illum cui cunq̄a patenti
 & ti-

Matth. 10.

Leu. 22.

Pſal. 7.

Hier. 17.

MENTO EVCHARISTIAE. 59

& timeas percipere non virtutem spiritus sancti, sed iudicium sacramenti.

¶ Quòd non omnes sunt sancti, qui vocantur sancti: sed quia ibi incipit ira vindictæ Dei.

CAP. XX.

Iudicium autem sacramenti est, ut habeat reus prioris culpæ delictum, deinde contemptus sui peccatum superbiæ vel sacrilegij contra Deum: quia ausus est sancta contingere, quod non licet nisi mundis. Hinc igitur patet, quòd gravius est, talis quilibet quod excipit facinoris, quàm quod priùs amiserat. Nam Iudas donec buccellâ acciperet, quâ mente saucius, interdum tamen ad domini bonitatē leniter crebroq; nūc cū alijs, nūc solus monetur: sed postq̄ indignus mystica præsumpsit, inuasit diabolus: & q̄ priùs nutabat, ut accepit, continuò foris exiuit. Hinc quoq; in libro Samuelis, cū de peccato sacrificij filios suos Eli moneret, dictum legimus: Non est enim bona fama, filij, 1. Reg. 2.
quam

quam audio de vobis. Si peccauerit vir in
 virum, placari ei potest Deus: Si autē pec-
 cauerit in Deū, quis orabit pro eo? id est,
 quem apud Deum pro se interuenientem
 inueniet, qui Deum totius creaturæ con-
 temnens, in eius iniuriam ad sanctificata,
 imò nunc ad corpus & sanguinem ipsius,
 indignus accedit? Talis profectò nec Dei
 veretur præsentiam, nec frequentiam for-
 midat angelorum: sed sic se ingerat, quasi
 nullus sit qui eius conscientiam videat. Pro-
 pter quod dominus cum peccata Hierusa-
 lem & abominationes quæ fiebāt in tem-
 plo, per visionem ostenderet, inter cætera
 dicuntur sex viri de via portæ superioris
 aduenisse: & eccè vnusquisq; eorum in ma-
 nu sua ferebat vas interfectionis. vbi se-
 ptuaginta securim attulisse dixerunt. De qua
 dominus: Eccè securis ad radices arborū,
 videlicet ad cogitationes singulorum, po-
 sita est. In quorum medio vir vnus vestitus
 lineis, & atramentarium habebat scripro-
 ris ad renes suos. Qui profectò ingressi, ste-
 terunt iuxta altare æneū, quod erat in atrio
 templi, per quod nimirum præsens altare,
 quo cibum vitæ & stipēdium militiæ no-
 stræ

Eze. 9.

Matth. 3.
Luce 3.

Eze. 9.

2. Para. 4.

stræ fumimus, manifestissimè designatur: quia illud aliud interius, infra sancta sanctorum, aureû fuisse legimus. Ex quo illud intelligibile demonstratur altare, vbi orationes omnium & vota offeruntur singulorum à summo pontifice Christo Domino. Et ideo ad illud mundo corde pertinere, ad istud verò mente simul & corpore absq; vlla immunditia debemus: q̃a sacramentorum vota in illo pro nobis offerunt altari, quo nimirum Christus concordiam videt omnium, fidem conuenire singulorum, illudq; Deo patri per manus angeli gloriosius deferri, & ex illo coram nobis in isto visibili (necdum ad illum corporeo ingressu possumus introire) verissima caro Christi & sanguis quotidie ministratur. Idcirco signâter iuxta illud æneum, quod erat in atrio, stetisse dicuntur: quia ad illud interius qui semel intrauerint, nunq̃ mortem patientur: ad istud verò quod in atrio est, id est, in presenti seculo, si q̃s indignè accesserit, iudicium damnationis excipit. Ad hoc ergo vnusquisq; illorum in manu sua vas interfectionis tulisse scribitur. Vnde & Domini gloria, quæ assumpta fuerat

Eze. 9.

de

de Cherub, stetit ad limen domus, vt ingredientes pleniùs dinosceret. Et clamauit ad virũ qui indutus erat lineis, & atramentarium scriptoris habebat in lumbis suis. Quem profectò virum, Christum intelligimus, vestitum in habitu pontificis, de quo scriptũ est: Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. & habet atramentarium scriptoris ad renes suos, vt omnium peccata describat, & sanctorum à peccatoribus numerũ segreget, maximè dũ ad altare veniunt. Et ideo benè iuxta illud stare perhibetur, vt milites ad stipendia vitæ percipienda accedentes, diuinitus discernat: cui, cùm in medio candelabrorum aureorum assisteret, dictũ est: Transi per mediam Hierusalem, & signa TAV super frontem gementiũ & dolentium super abominationes quæ fiunt in medio eius. Hinc quoq; alibi de ipso: & ambulabo, inquit, inter eos, & ero illorum dominus. Quorum, nisi illorum vtiq; super quos signatum est signum crucis, mortificationem scilicet Iesu in corpore suo circũferentes, qui non solùm sua, sed aliorũ quotidie delicta lugent, & possunt dicere cum

Psal. 109.

Leu. 26.

2. Cor. 6.

2. Cor. 5.

MENTO EVCHARISTIAE. 63

cum Propheta: Signatum est super nos lu-
 men vultus tui domine? Cæterùm ad eos
 in quorum manibus vasa interfectionis
 erāt, fit ilicò vox, propheta audiète: Trási-
 te post eū per ciuitatem, & percutite. Non
 parcat oculus vester, neq; misereamini: se-
 nem, adolescentulū, & virginem, paruulū
 & mulieres interficite vsq; ad internecio-
 nem. Omnem, inquit, super quem videri-
 tis TAV, ne occidatis. & à sanctuario meo
 incipite, siue vt Septuaginta, A sanctis me-
 is, id est, à sacerdotibus & ministris altaris.
 Non quòd sancti sint, sed quòd pro mini-
 sterio sancti vocentur in populo. Vt qui
 sunt causa peccati in plebe, primi exci-
 piant supplicium: quia tempus est vt iu-
 dicium à domo domini incipiat. Sed ne
 putares sine causa iuxta altare stetisse, fit
 ad eos vox diuina, quæ vtinam in nobis
 ne compleatur: Contaminate domum, &
 implete atria interfectis: quia nulla est
 religio, vbi offensio peccati offerentes
 contaminat. Et ideo iure, vndè peccato
 mortuus, contaminat prius atria tem-
 pli, & prophanat sancta, dum immundus
 con-

Psal. 4.

Ezech. 9.

1. Pet. 4.

Ezc. 9.

contingit. Neq; error iudicij, vbi iudex est
 & descriptor sanctorum militum, verbum
 Dei patris Christus, penetrabilior omni
 gladio ancipiti, discretor quoq; cogitati-
 onum & medullarum, pertingens vsq; ad
 diuisionem animæ & spiritus. Vndè Apo-
 stolus de his qui indignè sumunt, nò diju-
 dicâtes corpus domini: Propter quod im-
 becilles * fiunt, & dormiūt multi. Dormiūt
 ergo indè multi non somno pacis, sed so-
 mno mortis: quia ministerio eorū qui ad
 hoc positi sunt, perimuntur. Imbecilles
 verò fiebant, qui varijs languoribus ideo
 cruciabantur, quidam, vt corrigerentur:
 quidam verò, vt iam inciperent torqueri,
 & metu eorum ceteri sanarētur. Alioquin
 plagæ & infirmitates nunquam in populo
 Christi tantum crebrescerēt, presertim cū
 in his qui ex Aegypto in figura sancte Dei
 ecclesie egrediebātur, lectum sit, nullum
 fuisse infirmum.

¶ Quid sit lignum vitæ, aut quid fru-
 ctus illius significet.

CAP. XXI.

NAm & ideo lignū vite dicitur, quòd
 hanc virtutem diuinitus acceperit,
 si quis

MENTO EVCHARISTIAE. 65

*si quis ex eo manducaret, sanitate corpo-
 ris ad immortalitatem firmaretur: quanto
 magis ex hoc prestatur, ne nō moriatur in
 carne, sed ne lēdatur quisq; à diabolo, dū
 eū virtus sanguinis defenderit? * Si fortè ad
 hoc: Si propterea, inquis, infirmantur &
 dormiūt multi, cur non apertè, præsertim
 cum magis illic puniantur, qui Dei corre-
 ptione indigni iudicantur? nimirum quia
 fides renatorum exercenda erat & probā-
 da, nec non & doctrina præceptorum ho-
 mo erudiendus. Tamen nec dubium quin
 fidelis vitam, contemptor verò mortem
 accipiat. Aliàs si semper in peccantibus
 aperta vltio fieret, terror homines com-
 pesceret, non fides vel religio ad probita-
 tem morum imbueret. Vndè secundum
 Apostolum, cum aliquis infirmetur, prius
 adhibenda est confessio peccati, deinde
 oratio plurimorum, pòst sanctificatio vn-
 ctionis: quia impossibile est per medici-
 nam sanari vllius artis, quem diuina vltio
 premit. Et medicina est sectanda, tamen
 hoc prius agendum Christiano: quoniam
 si in angelis prauitas est inuenta, & astra
 non sunt munda coram eo: quanto magis

for. * vt si

for. * Sed
 1. Cor. 11.

Iac. 5.

Iob 18.

E homo

homo immundus probatur, nisi confessi-
 one & bonis operib⁹ quotidie purgetur.
 Veruntamen cum sæpe peccantibus gra-
 uius, diuina patientia, licet præsumant in-
 dignè, parcat ad tempus, & expectat ad pœ-
 nitentiam: non ideo securitas surripiat, quæ
 thesaurizat contemnendo iram in die iræ,
 & peccata in Deum magis accumulât. cer-
 tus sit enim, quia ultores angeli nec se-
 mel indignè cõmunicanti parcerent, nisi
 bonitas Christi in cuius iudicio pendent
 omnia, & cui cõmissum est vt signũ ponat
 suorum in frontibus, gladium suspēderet,
 & remoueret interdum momentaneã mor-
 tem. Vndè postea resipiscētibus duplex in
 pœnitētia debet esse luctus, vel quia malè
 gessit, vel quia demum ad iudicium malè
 præsumpsit. Quod sanè delictũ nullo alio,
 nisi Christo interueniēte, donabitur. vndè
 in lege ob hoc, quia in sanctificatis deliquit,
 aries, per quẽ intelligitur Christus, offerri
 iubetur, vt apud Deum patrem Deus ho-
 mo pontifex in eternum interpellare per
 fidem credatur, atq; ipsum pro se moribus
 & vita quotidie reindutum per fidem offe-
 rat. Alioquin qui in Deum peccauit, quis
 ora-

Leu. 9. 16.

orabit pro eo, nisi Deus? quia ideo nostras infirmitates adsumpsit, ut compatiatur nobis, & per eum donet veniam ex delictis etiam in Deum admissis. Veruntamen non hoc dicimus, ut idoneus aliquis pro nobis in istis non debeat interuenire: sed Christo totum debemus ascribere, qui suas etiam iniurias libenter remittit, & quod pro delinquentibus in se prius in cruce fecerat, etiam se patri offerendo, idoneus exorator interuenit.

Luc. 23:

¶ Cur Christus qui semel passus est in cruce, adhuc quotidie immolatur.

CAP. XXII.

Iteratur autem quotidie haec oblatio, licet Christus semel passus in carne, per unam eandemque mortis passionem semel saluauerit mundum: ex qua morte idem resurgens ad vitam, mors ultra ei non dominabitur: quia profecto sapientia Dei patris necessarium pro multis causis hoc prouidit. Primum siquidem, quia quotidie peccamus, saltem pro peccatis, sine quibus mortalis infirmitas uiuere non potest, quia licet omnia peccata donata sint in baptismo, infirmitas tamen peccati adhuc in carne manet. Unde Psalmista:

Heb. 9.

Rom. 6.

Pfal. 102.

Benedic anima mea domino, qui propiciatur omnibus iniquitatibus tuis, qui sanat omnes infirmitates tuas. Et ideo, qui quotidie labimur, quotidie pro nobis Christus mystice immolatur. & passio Christi in ministerio traditur, ut qui semel moriendo mortem vicerat, quotidie recidua delictorum per hæc sacramenta corporis & sanguinis peccata relaxet. Unde oramus.

Matth. 6.

Dimitte nobis debita nostra. quia si dixerimus quod peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas non est in nobis.

1. Ioan. 1.

Secundo igitur, ut sicut fuit arbor vite in paradiso, ita sancta Dei ecclesia, que paradus deliciarum in Canticis appellatur,

Cant. 4.

habet in se mysterium vite, quod in eodem ligno figurabatur, ex quo qui edunt seruantes mandata vite, nequaquam possunt mori in æternum. Quod si veluti Adam inobedientes, à diabolo rursus peccato mortis percepti fuerint, sicut ille de paradiso, remouentur à sanctis altaribus, & à ligno vite, scilicet à corpore & à sanguine Christi, qui est verum paradisi lignum, cuius folium non defluet, & omnia quecunque faciet, prosperabuntur. Remouentur autem, ne sumant

Pfal. 1.

sumant de ligno vitæ, & malè viuant, vt moriantur. Imò vt resipiscant à malis suis, & per pœnitétiam recôciliati, Christi per hunc cibum rursus reinferantur viscerib⁹, & feliciter deinceps viuant in eternū. Hoc quippe agunt sacerdotes Christi in ecclesia, & monstrant quod futurum est in illo ultimo examine quando separabūtur. Sed hic, sicut Adā expulso, spes mansit redeūdi ad vitam per pœnitentiam: ita præcis à ligno vitæ, patet facultas, si velint redire ad veniam. Vbi cūm pœnitétia iure cesserit, certa spes percipitur: quia iam vitæ admixtus, mori non poterit, si reconciliatus maneat in Christo. Tertiò, vt quicūq; dignè hanc vitam sumāt renati, vnum efficiant, vt sicut iam t̄ baptismum in Ch̄o, & Christus in eis maneat, quatenùs illud cōpleatur, quod ipse ad patrem orat: Non pro his autem rogo, inquit, tantūm, sed & pro his qui credituri sunt per verbum eorum in me: vt omnes vnum sint, sicut tu pater in me, & ego in te, vt & ipsi sint in nobis. Hęc itaque vnitas non, sicut hæretici volunt, sola voluntate inter patrem & filium prædicatur, & sic laborāt ex eo quod ait: Ego

Matth. 25.

Ioan. 17.

Ioan. 10.

& pater vnum sumus. Tentant igitur ad
 vnanimittatis illud conferre consensum,
 vt vnitas voluntatis in his fit, non naturæ,
 A&t.4. sicut multitudinis credentium in Hierusa-
 lem, dicitur cor vnum & anima vna fuisse.
 Sed nos patrū vestigia sequentes, credere
 oportet, quòd Deus ex Deo substantiali-
 ter genitus, naturaliter hoc est quod pater
 ac per hoc, vnitatem naturæ pater & fi-
 lius vnum esse probantur.

¶ Quòd Christus non solum spirituali-
 ter, sed & carnaliter manet in no-
 bis, & nos in ipso.

CAP. XXIII.

Ioan. 1. **N**ecnon & Christus hodiè in nobis
 non solum per concordiam volun-
 tatis, sed etiam per naturam in nobis, sicut
 & nos in illo, rectè manere dicitur. Nam si
 verbum caro factum est, & nos verè verbū
 carnem in cibo dominico sumimus: quo-
 modò Christus in nobis manere naturali-
 ter iure non æstimetur, qui & naturam car-
 nis nostræ inseparabilem sibi homo natus
 Deus assumpsit, & naturam carnis suæ ad
 natu-

naturam eternitatis sub sacramento hoc nobis comunicandæ carnis admiscuit? & ideo per hoc omnes in Deo patre & filio ac Spiritu sancto vnum sumus, quia pater in Christo, & Christus in nobis esse probatur. Hinc igitur est, quod & nos in Christo naturaliter vnum corpus efficiamur: & si quis patrem in Christo naturaliter cõhiteretur se naturaliter, quia verbum caro factum est, vnum esse in illo, vt naturalis vnitas, per sacramentum appareat veritatis. Hinc ergo dicit: Qui manducat carnem meam, & bibit sanguinem meum, in me manet, & ego in eo. Verè igitur sicut per naturam deitatis, Deus pater in filio est, ita filius Deus homo per humanitatem carnis in nobis esse iure dicitur, ac per hoc mediator Dei & hominum predicatur: quia per eum, communionem vnitatis habemus ad deum, dum ipse in patre manens, & in nobis quoque manere dicitur. Qua de causa vnum esse in ipsis superioribus pater à filio secundum humanitatem exoratur. Ecce duo ista sacramenta quid efficiunt. Per baptismum ergo renascimur in Christo, & per sacramentum corporis & sanguinis, Christus in nobis,

Ioan. 6.

non solùm fide, sed etiam vnitate carnis & sanguinis manere probatur. Et ideo iam mēbra Christi, eius carne vescimur, vt nihil aliud q̄ corpus eius, vndè viuimus, & sanguis inueniamur.

¶ Qualis sit sensus eius quod dicitur, Nemo ascendit in cælum nisi qui de cælo descendit, hoc sunt omēs electi qui sunt eius membra, ipsi ascendunt in illo quia Christus & nos vnum sumus corpus, ille caput, & nos mēbra.

CAP. 24.

Hinc igitur est, quòd nemo ascendit in cælum, nisi qui de cælo descendit filius hominis, quia cum illo per hæc mysteria vnum sumus. Iteratur autē hoc mysterium & ob cōmemorationem passiōis Christi, sicut ipse: Hęc quotiescūq; agitis, in meam cōmemorationem facite. Quotiescūq; ergo hunc panem sumitis, & bibitis hunc calicem, mortem domini annuntiabitis, donec veniat. Non itaque sic accipiendum, donec mors Christi veniat, quia iam vltra non moritur, sed donec ipse dominus ad iudicium veniat. Interim autem semper mors est Christi pro seculi vita

MENTO EVCHARISTIAE. 73

vita posteris nunciāda, vt discant qua cha-
 ritate suos dilexit, qui pro eis mori digna
 tus est. Cui omnes vicem debemus repen-
 dere charitatis: quia ad hoc nos prior dile-
 xit, cū essemus gehēnæ filij, vt diligere-
 mus eum, à morte iam liberati. Dicunt ete-
 nim quidam, quòd & ideo quotidie cele-
 bratur, vt qui de Iudæis credidissent, habe-
 rent, per hanc gratiam assueti, diebus sin-
 gulis dño hostias immolare, quo possent
 suæ religionis celebriter vota offerre, &
 omnium veterum sacrificiorum atque ho-
 locaustomatū huius mysterij præferre ve-
 ritatem. Sed licet ita videatur, tamē pleni-
 or & perfectior sententia est, qua præmisi-
 mus, quia non minùs pro nobis, quàm p̄ il-
 lis, in ecclesia hoc mysterium celebratur.
 Hæc quippe figura præcessit in Melchise-
 dech, sicut fides in Abraham. sed quia lex
 qua si medius * patri esse iniecit, potius in
 oibus legum sacrificijs veritas huius my-
 sterij adumbrabatur. Quib⁹ profectò re-
 motis, quod prædictum erat, secundum or-
 dinem Melchisedech Christus verus pon-
 tifex successit, sacerdotium habens in æter-
 num. Hoc itaq; Abrahā in Melchisedech,

Ioan. 13.

Gene. 14.

Gen. 15.

for. *pari-
 es interces-
 sit, potius

fide conspexerat, & ideo decimas ei obtulisse legit, atq; bñdictionē ab ipso pcepisse. vndē rex ille Melchisedech, rex iustitię vel Salē, & sacerdos dicit, vt p eū Chrs, cuius typum ille gessit, euidenter rex & sacerdos monstretur, alioquin mortalium quis rex iustitię iure queat vocari, cū nullus nisi iustitia * fide saltem iustus inuenitur. Idcirco teneamus nos ad istum pōtificem & sacerdotem Christum, & in illo maneamus: q̄a per hoc q̄ ille in nobis est, & nos in illo, etiam & ipsi omnes, sacerdotes dicimur & sumus. Fecit em̄ regnū nostrum sacerdotes Deo: & ideo gens sancta, sacerdotium regale, populus acquisitionis, ab Apostolo predicamur. Hoc igitur notum, q̄a nos in ipso, & ille in nobis per hęc gratiam concorporatur, transfigurans nos in corpore claritatis suę, vt cū ipso & in ipso sit nobis regnum pacis (hoc q̄ppe Salē interpretatur) & sacerdotiū æternum. Hinc quoq; propheta canit: Lauda Hierusalem dñm, lauda Deum tuum Sion: Qui posuit fines tuos pacē, & adipe frumēti satiāt te. De quo nimirū frumēto cęlestis illa Hierusalem saginatur. Et notandū q̄ hoc frumē-

for. fidei

1. Pet. 2.

Heb. 7.

Psal. 14.

obit

men-

mentum, corpus videlicet Christi, adipem habeat: & nō solūm adipem, sed & oēs delicias, ita & potus sanguinis. Vndē q̄ petra typicē manauit, nec mel, nec oleum, nec aqua, nec quoq; potus dicitur: quia quicquid prægustare spiritualiter potueris, hoc totum ibidē inuenies.

¶ Quōd nos non sicut Iudæi carnaliter, sed spiritualiter hoc mysterium capere debemus.

Cap. 25.

ET hinc est quod tradunt Iudæi, quod manna quando comedebant carnaliter, secundum voluntatem vniuscuiusque sic sapiebat vnicuiq; in ore, verbi causa, si pirū, si mala, si vnam, si carnes desiderasset seu alia quæcunque, omnia manna præstabat in ore desiderantis. Hæc illi, carnalia semper quærentes, nos verò fatemur fide, quod spiritualia & æterna potius, nō solūm ista, sed & illa in cordibus fidelium præstabant. vndē per hæc confidenter oportet credere, si quis dignè perceperit, quod vitam percipiat immortalitatis, & delicijs fruitur cum omni delectamento in spe positus æternorum.

Sap. 16.

¶ Quōd

¶ Quòd hoc mysterium vtrunq; & caro
& panis esse dicitur, & de vino, quod
ex multis liquatur vuis.

Cap. 26.

Ioan. 6.

Igitur in pane ideo celebratur, quia Chri-
stus est panis, qui de cælo descendit: sed
sicut panis longè aliud ab isto pane intel-
ligitur, ita longè aliud caro à mortali iam
nostra carne secernitur. Caro itaque per
passionem, & vera caro redemptionem suę
conditionis explet: panis verò victum ad
æternitatē renatis immortalitatis præbet,
atque ideo nec mirum, si caro Christi pa-
nis dicitur, dum & caro sub specie panis
visibili nihil quàm caro porrigitur: sed ca-
ro, quia in eadem carne passus in veritate
creditur: panis verò, quia granum frumē-
ti cadens in terra, & nos ex ipso nihil aliud
quàm frumētum per fidem genuit. Vnde
per hoc se ipsum, suis membris ex se natis
vitam præbuit, & præstando, nihil nobis
aliud quàm panis æternus fuit. Nihil enim
ad figuram manifestius, nihil ad mysteri-
um evidentius. Granum quippe frumenti
Christus in terram cecidit, sed multa gra-
na de se genuit, quæ nimirum grana nihil
aliud

Ioan. 12.

aliud, quàm frumētum quod in horreum
 coaceruatur. Vndè mira in ipso nostræ na-
 turæ vnitas prædicatur. Nam omnes noui-
 mus, quòd panis viuus de multis naturali-
 ter granis efficitur, ex quo nostra in Chri-
 sto commendatur vnitas, & figura verita-
 tis in mysterio approbatur. Ad hoc quip-
 pe illud vnum mortuum est in terra, vt ex
 eius adipe & pinguedine nos scœcudemur:
 quia vt ipse ait, nisi mortuū fuerit, ipsum Ioan. 12.
 solum manet. Nūc ergo q̄a mortuus resur-
 rexit, multum iam fructum affert in credē-
 tibus. De quo nimirum fructu vnus panis
 efficitur, q̄a Christus & ecclesia vnum cor
 pus esse pbatur. Vndè dictum est, Et erunt Gene. 24
 duo in carne vna. Rectè ergo hoc mysteri-
 um in pane celebratur, quatenus per hoc
 aliùs designetur quod in eo generat̄. Si-
 mili modo & in vino, quod ex multis li-
 quatur vuis, & de multis in vnum confluit
 granis. Quæ nimirum grana virtutum ex Ioan. 15.
 illa creuerunt vite, quæ dixerat: Ego sum
 vitis vera, vos autem palmites. Non pote-
 rit ergo palmes sanè in ipso, nisi in vite
 manserit, facere fructum. Idcirco vinum
 quod bibimus, sanguis est eiusdem vitis,
 qui

- Ioan. 19. qui de latere eius fluxit. Nam vitis & pal-
 mes vnum sunt corpus, & ideo vnum ferre
 videntur fructum: quia vva quam palmes
 affert, de radice pfluxit vitis. Hinc quoq;
 Num. 13. & Christus vva dicitur, quam viri explora-
 tores, apostolorū scilicet & prophetarum
 chorus, suis ad nos humeris fortiter gesta-
 tes, detulerūt. Vnde Paulus egregius predi-
 cator: Precio, inqt, empti estis, portate De-
 um in corpore vestro. De qua deniq; vva
 dum plo premitur passionis, sanguis efflu-
 xit salutis. Hinc Moses canit in cantico, qd
 Deut. 32. constituerit populum suum dominus su-
 per excelsam terram, vt comederet fructus
 agrorum, & sugeret mel de petra, oleumq;
 de saxo durissimo, & sanguinem vuv bibe-
 rent meracissimum. De quo nimirum san-
 guine oīs inebriatur Christicola: & ideo
 speciem vini iure tenet in sensu, dum spi-
 ritualiter sanguis potatur in mysterio.
 Qua hinc lætificamur spirituali lætitia ad
 gaudium, hinc verò redimimur de morte
 ad vitam, & precio salutis nostræ interiūs
 Psal. 103. saginamur. De quibus duobus David ceci-
 nerat in mysterio, quòd panis confirmat
 cor hominis, & vinum lætificat vti que læ-
 titia

titia spirituali. Propter quod in eadē substantia iure celebratur hoc mysterium salutis: quia Christus est panis qui de cælo descendit, & vinū quo lætificat corda credentium.

¶ Quo typo legitur, Ioseph vino inebriatum fuisse meridie, qua hora Christus in cruce suspensus est. Gen. 43. dg

Cap. 27.

DE quo nimirū Ioseph meridie, qua hora Christus passus est, inebriatus legitur mysticè cum fratribus suis. Vndè & nos, si adhuc aquam tantum non sapimus, inebriamur & gaudemus de bonis domini super frumento, vino & oleo, quo perfusi sumus lætitia eterna & gaudio exultationis in domino. Esa. 5.
 Nos enim non solum vinea domini, sed & vindemia eius sumus, de qua nimirum vinea Christus in Canticis. Vindemiaui, inquit, Can. 5.
 myrrham cum unguentis meis, manducaui panem meum cum melle meo, & bibi vinum cum lacte meo. Sed prius panis comeditur, quam myrrha in nobis mortificationis turgescat, & unguentum boni odoris naribus respargatur. Tunc itaque panem cum melle, quod

for. viiq;

quod de petra, q̄ Christus est, fluxit, comedimus: tunc ita que vinum suauitatis cum lacte bibimus. Propter quod, quia in istis duobus hæc mystica tegebantur, rectum fuit vt in his diuinum fieret sacramētum, quatenus totum spūaliter intelligere mēs satageret, vbi nihil carnale sentire licet.

Vndè panis Christus q̄ de cælo descendit, in hoc mysterio accipitur, sicut & caro q̄ in cruce pependit, cum integer deinceps Christus perseueret, licet ab omnib⁹ quotidie edatur: & fit panis quidem ad vitam & firmitatē animi, caro verò ad vnitatem naturæ nostræ & redemptionis premium.

Ioan. 6.

Vndè ipse ait: Caro mea est pro mundi vita, & sanguis verè qui p̄ nobis effundetur

Matth. 26.

in remissionem peccatorum. Hinc sanè q̄ sapientia Dei patris maluit hoc mysteriū in speciem panis ac vini permanere, quàm in colorem ac saporem carnis ac sanguinis deputari, q̄ nec hoc est, iam quod videtur, nec fieret illud ampliùs, vt esset caro & sanguis, quàm vt præcipitur. Nos enim in eo illum panem, qui de cælo descendit, comedimus: & ideo dicitur, Comedi panem cum melle meo: quoniam in illo diuinita-

Can. f.

MENTO EVCHARISTIAE. 81

uinitatis dulcedo & humanitas prædicatur. Idcirco sicut in isto saporem panis ac colorem non attendimus, ita namq; si mutaretur in carne, nil amplius caro Christi esset contra consuetudinem humanam licet carnis salutis, tamen carnem hominis Christi in speciem & colorem ipsi mutaretam, & vinum in cruorem cõuersum accipere. Indè & illi adhuc rudes discipuli, carnaliter sapientes, dicebant: Durus est hic sermo. cū diceret, Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis manentem. Et non poterant sustinere, utiq; quia carnaliter ea intelligebant. Sic itaque & ille carnaliter sapit, qui ideo non credit carnem Christi & sanguinem, quia speciem & colorè exterius nõ mutauit. Vndè orandum, vt ipse per se Christ⁹ veniat & comedat panem cum melle suo in nobis, & vinum cum lacte bibat: quia nisi Christus Deus & homo verè intelligatur, & vinum sanguinis eius cum lacte doctrinæ miscetur, nõ potest infirma mens capere lucem veritatis, & mysterium vel quod diuinum est agnoscere. Vbi mira hūanitas in hoc,

locus de-
prauatus.

Ioan. 6.

sicuti in alijs quibuslibet locis, Christi & ecclesie declaratur, dum quod nos in illo gerimus, & ille in nobis se agere monstrat. Nam dum nos recte panem cum melle comedimus, & vinum calicis cum lacte potamus, tunc & ipse ea se in nobis sumere testatur, quia per hoc nos in suum corpus traicit, & vnum in illo efficiamur. Pro talibus igitur & huiusmodi negocijs, fili charissime, proinde sane in pane & vino, sine vlla decoloratione substantie, hoc mysterium interius & potestate diuina peragitur, ut & virtus fidei eniteat in intellectu, & doctrina fluat hinc inde in operatione sacramenti, & veritas resplendeat de prefiguracione mysterij.

¶ Vbi Melchisedech in figura Christi obtulit panem & vinum.

Cap. 28.

Nam Melchisedech prius in figura ista obtulit panem & vinum. Ideo necesse fuit ut verus rex pacis & pontifex noster, secundum ordinem illius eadem offerret, quatenus per hoc figuratum veritas claresceret, & qui esuriunt iustitiam & sitiunt,

MENTO EVCHARISTIAE. 83

for. *interim

duobus istis in via interdum satiarentur. Siquidem pane, qui pro omni cibo quàm sæpè in scripturis ponitur, & cum omnibus escis congruere videtur, esuries temperaretur. Potu verò sanguinis, sitis quasi cælesti rore madesceret: & per hoc amplius homo ad iustitiam refectus, in fortitudine cibi cælestis constantius desudaret.

¶ Quòd Helias hoc cibo vel potu ab angelo sit pastus quadraginta diebus & noctibus.

Cap. 29.

HOc quippe cibo ac potu Helias de manu angeli pastus quadraginta diebus, per quos præsens seculum designatur, in fortitudine vsque ad montem Dei dicitur peruenisse, ex quo patenter innuitur, quod cibus iste manibus angelicis defertur & refertur, per quem nostra infirmitas diuinitus releuatur, quia non nisi solis amicis & fratribus porrigitur. Vnde sp̄sus adhortatur in Canticis: Comedite amici & bibite, & inebriamini charissimi. Quia p̄fectò talis esca & pot̄, nunq̄ dignè sine ebrietate sp̄s̄s̄ti degustat. h̄ic quoq;

3. Reg. 17.

Cant. 5.

Psal. 22.

David ebrius gratanter in persona nostra canit: Parasti in conspectu meo mensam aduersus eos qui tribulant me. Impinguasti in oleo caput meum, & calix meus inebrians quàm præclarus est. Præclarus itaque quia omni veritate clariùs fulgore resplendet, & luce sancti spiritus illustratur, ac per hoc inebriat fidelium mentes, quo

Act. 2.

nimirùm haustu illi ebrij erant hora diei tertia, super quos se idem spiritus plenius diffuderat. Idcirco & nostra accipientium præparanda sunt corda, vt tali epulo refecti, ad altiora in fortitudine transeamus. Nemo igitur dignè accipit, nisi qui trásit.

1. Cor. 5.

Vndè & pascha trástitus appellatur. Pascha autem nostrum immolatus est Christus. Ad quod, qui vult venire, & videre hanc visionem, transeat & ipse cum Mose, sicut &

Exo. 3.

Christus transiuit de hoc seculo, vt totus iam spiritualis, ista quæ dignè percipiat.

¶ Vt quid aqua cum vino miscetur, dum in cœna domini factum non legitur.

Cap. 30.

PLanè aqua in sanguine quare miscetur, dum in natale calicis factum fuisse non

MENTO EVCHARISTIAE. 85

non legimus, illa permaximè causa est: quæ de latere Christi, ubi passio cõpletur, sanguis pariter & aqua manauit. Quod rectè mysterium Apostoli plenè intelligentes, sciendum in calice censuerunt, vt nihil deesset nobis in hoc sacramento ad commemorationem passionis, quod tunc extitit in cruce in consummationem nostræ redemptionis. Nam postquàm emisit spiritum, veniens vnus militum, accepit lanceam, & aperuit latus eius. Vndè quasi de viuo fonte manauit sanguis & aqua. Et hic est verus calix, quia veraciter passus pro salute nostra, non minùs sanguinem precij, quàm vndam baptismi fudit: & quod tunc de carne fluxit, hoc nunc credentes in calice bibunt. Caro quidem datur in cibum, sanguis & aqua verè in potum: vt quod simul de latere manauit, hoc tantùm noster homo, his duobus renouatus, bibat: vt siquam peccati maculam post fontem traxit, habeat in hoc vndam veniæ qua diluatur, & precium suę redẽptionis, quo vnusquisque redemptus, de die in diem rursus renouetur. Sed & plures dixerunt, aquam ideo admisceri debere, vt simul in Christi

Ioan. 19.

Cur aqua vino mysticè misceatur.

Apoc. 17.

sanguine baptismus & precium salutis fluat, vt nō iam duæ, sed vna, sanguinis videlicet, fiat. Nam & sanguis in corpore vt crescat, his duobus pascitur. ex quo patet, quod satis prouidè ob dispensationem salutis nostræ, diuina sapientia hoc simul de suo latere produxit, vt vndè mulier quæ deceperat priorem Adam, creata est, indè rursus ecclesia formetur, cuius Christus in cruce peccata tulit. Quo constat, quia omnes in se leuauit, dum causas om̄ium pertulit in cruce. Ideirco ecclesia quæ in illo simul fuit, iure de latere dicitur manasse: quæ benè per aquã, sicut Cyprianus sanctissimus ait, designatur. Vndè & in Apocalypsi angelus aquas populos esse interpretatur: & ideo rectè prouisum est, quia simul cum sanguine fluxit, vt in hoc mysterio veri sanguinis admisceatur, quatenus & nos in illo simus, vt per hoc salutis sacramentum diuinis obtutibus illicò vniti mysticè offeramus. Nam si vinū sine aqua offeratur, sanguis Christi incipit esse sine nobis. Si autem aqua sola, iam plebs videtur esse sine Christo. Quando autem vtrunque miscetur & coniungitur, tunc rectè mysterium eccle-

ecclesiæ spiritualiter perficitur. Nulli igitur liquores sic se cōiungunt, quō vinum & aqua; profectō quia illud ex aqua per vitam, sicut Christus ex carne per Mariam nascitur. Sed longè excellentiūs vinum, quā aqua. Quas denique aquas dominum idcirco commutasse legimus, ut insipientia nostra vacuata, vinum iocunditatis in nobis exuberaret. Hinc sponsa in Canticis: Introduxit me rex in cellam vinariam, & ordinavit in me charitatem. Ac deinde exultabimus & lætabimur in te, memores vberum tuorum. Exultant ergo fideles, dum se intelligunt ad tantam unitatem Christi sociatos per gratiam, & ad tātā flagrantiam charitatis prouectos. Et ideo quā benè in hoc mysterio figura per aquam admittitur, ut vnusquisque in illo Christi sanguine susceptum se intelligat, & in melius transmutatum. Vndè licet prius mysticè vinum & aqua admisceatur, post consecrationem tamen non nisi sanguis bibitur: quia in illo prius ex aqua baptismatis suscepti, rursus eum esuriēdo & sitiēdo quotidie potamus. Nec dubiū quod sub hoc mysterio illā bibim⁹ aquā, de qua

Ioan. 2.

Cant. 2.

- Ioan. 4. dominus: Qui biberit aquã, inquit, quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam. Propterea non incõuenienter etiam ab hoc ibidem aqua consecratur: non quòd aqua permaneat, sed vertitur in sanguinem, vt significet quid fides percipiat. Nã tria sunt, quæ testimonium dant quòd est Christ⁹ veritas: spiritus, sanguis, & aqua. Nimirum postquam emisit spiritum, de fonte pectoris sui contra naturam manauit felix vnda baptismi, & sanguis redemptionis: quibus non nisi vnum salutis opus mysticè consecratur, vt corpus nostrum, & anima ac spiritus integer, ad vitã in Christo seruetur. Vbi nemo dubitat, quòd & caro nostra ex hoc pareatur ad vitam, qua totus homo redimitur. Caro quidem carne pascitur spiritualiter, quia verbũ caro factũ est: anima verò, Chrii sanguine reparatur. Omnis itaque anima, teste scriptura, in sanguine est, vt ibi habet in corpore sedem, & per quẽ ipsa, vt aiunt, viuificat corpus, indè à Christo & ipsa habet vitam æternam in se manentem. Sed quia spūs noster atq; anima, vna substãcia est, licet spūs aut mens dicatur ea pars quæ præ-

MENTO EVCHARISTIAE. 89

præminet in homine ex aqua, spiritualis interdum appellatur, dū præoccupauerit suis legibus totum hominē, & viuificatur à Deo. Anima verò inferior eius portio, qua corpus animatur, & homo animalis dicitur. 1. Cori. 2.
 Animalis auté homo non percipit ea quæ sunt spiritus Dei. Hac de causa in hoc sacramento forsitan aqua admittitur, vt tria hæc tribus istis sacrentur mysticè rebus. Cõstat igitur, quia etsi tria priùs ponuntur, non nisi caro & sanguis postea rectè creditur, dans iudicium, q̃ animalis homo totus debeat transire in spiritum, & spiritus Leu. 17.
 alis fieri. Omnis nanq; anima in sanguine est, quod typicè dictum accipimus: quia omnis vita eius, vt beatè viuat, in Christi sanguine reparatur. Quàm benè ergo in sanguine, quia per quem habet cognationem ad carnem, iustum erat vt per eum haberet regressum. Et ideo in via duobus istis dütaxat pascimur & potamur, vt totus homo noster, qui duabus constat substatijs, integrè reparetur. Hinc quoq; David: Psal. 62.
 Sitiuit in te anima mea, quàm multipliciter tibi caro mea. Sitiuit ergo totus homo, vt de carne & anima trāsiret ad spiritum, qua-

tenus spiritualis totus in Deo esset. Propter quod, licet dixerim sanguine ad animam pertinere, quodam modo simul caro & anima recte sitiunt & potantur sanguine, sicut & pascuntur simul carne Christi: quia non carnaliter ista percipiuntur, sed spiritualiter. Sitit igitur anima talibus refrigerari, sitit & corpus. Comedit anima, comedit autem & corpus: quia talis esca non minus pertinet ad animam, quam & ad corpus, quibus usque ad finem vegetati, anima immortalis ad vitam transit, caro vero propter sententiam primi hominis ad terram redit. Sed quia Christo concorporaliter per lactuacrum & immortalitatis alimonio nutrita, semina vite nunquam post finem seculi in mortem detineri poterunt: imo quod in capite precessit, membris preestabitur.

¶ Quod non per meritum sacerdotis hoc mysterium consecratur, & quod non maius a bono, vel minus a malo aliquis percipit sacerdote qui ministrat.

CAP. XXXI.

Verè credere & indubitanter scire debemus, infra catholicam ecclesiam, ubi catholica fide hoc mysterium celebratur, nihil

nihil à bono maius, nihilq; à malo minus percipitur sacerdote. Nihilq; aliud q̄ caro Christi & sanguis, dum catholicè consecratur, quia non in merito cōsecrantis, sed in verbo efficitur creatoris & virtute spiritus sancti, vt caro Christi & sanguis non alia, quàm quæ de spiritu sancto creata est, vera fide credatur, & spirituali intelligētia degustetur. Si em̄ in merito esset sacerdotis, non ad Christum pertineret. Nūc autē sicut ipse est qui baptizat, ita ipse est qui per spiritū sanctū hāc suam efficit carnē, & trāsfundit sanguinē. Quis em̄ alius in vtero potuit, vt verbū caro fieret? Sic itaq; in hoc mysterio credendū est, q̄ eadē virtute spiritus sancti, per verbū Christi caro ipsi & sanguis efficiatur inuisibili operatione. Vndē & sacerdos: Iube hęc perferri p manus angeli tui in sublime altare tuū in cōspectu diuinæ maiestatis tuæ. Vt qd perferenda ea illuc deposcit, nisi vt intelligatur q̄ in eius sacerdotio ista fiāt? Ipse em̄ factus est pōtifex in eternū secundū ordinē Melchisedech, teste Apostolo, ad interpellādū p nobis, offerēs seipsum deo patri. Ad hoc quippe semel itroiuit ī sancta, nō in sanguine alieno,

Lucę 1.

Heb. 6.7.

alieno, sed proprio sanguine, vnde nõ ab alio rectè percipitur, quod proprium eius est, sed ab ipso summo pontifice. Neq; ab alio caro eius creatur & sanguis, nisi à quo creata est in vtero virginis, vt verbum caro fieret. Verbo enim patris dictum est:

Gene. I.

for. * non
nouo, sed
Ioan. I,

Crescite & multiplicamini. Et eccè adhuc hodiè ex eo cuncta creantur animantia, * non noua, sed ex eodem verbo fit caro: quia verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Vnde si ex illa benedictione tãta maneat multitudo, quid putas ex carne Christi? Nunqd inefficax est ex se, qui tãta fecit ex nihilo? Et sicut panes hausit quãtitate substantiæ quam natura non dederat, nunquid impotens est facere ex aliquo, quod sine semine in vtero creauerat? Pululat ergo illa vbertas carnis Christi, & manet integer Christus: quia natura manente integra, etiam in creaturis ad iussum eius cuncta exuberant. Propterea licèt semel

Gene. I.

dixerit, Germinet terra herbam virètem: adhuc hodiè ex eo quæ per singulos nascuntur annos, omnia creantur. Sic itaque & in eo quod semel voluit, & deinceps carnem & sanguinem in hac cõmemoracione

tionem iussit esse, fit quod iubetur: quæ si quis non credit, impio deterior est: quia ille quod non didicit, approbare non potest: ille quod in multis cognouit contra naturam fieri, etiam in carne Christi non credit. Propter quod homo, si attendis sacerdotem, attende Christum. verbum patris, quod caro est: & quod semel factum est, quotidie fieri non dubites, dum per hoc caro & sanguis noster efficitur ad hoc quippe, ut & nos eius corpus simus.

¶ Quod sacerdos non fit creator huius sacramenti, sed ipse Christus.

CAP. XXXII.

Vnde sacerdos non ex se dicit, quod ipse creator corporis & sanguinis esse possit: quia si hoc posset, quod absurdum est, creator creatoris fieret: sed obsecrans per filium patrem, per quem ad eum accessum habemus. Rogamus autem, hanc oblationem benedictam, per quam nos benedicamur: adscriptam, per quam nos omnes in cælo conscribamur: ratam, per quam in visceribus Christi censeamur: rationabilem, per quam à bestiali sensu exuamur: acceptabilemque facere dignetur, quatenus &

Rom. 5.

Verborum aliquot canonis explicatione.

nos

nos per hoc, quia in nobis displicemus, acceptabiles eius vnico filio sumus. Vt nobis, inquit, fiat corpus & sanguis dilectissimi filij tui domini nostri Iesu Christi. Ecce quid fides instituit, ecce quid Christus indulgit, vt nobis sit corpus & sanguis, quatenus per hoc nos in corpus Christi quotidie transferamur. Prius autem quam corpus in consecratione fiat, oblatio sacerdotis est, sicut ipse confitetur, vel cunctae familiae offerentis: sed in verbo & in virtute spiritus sancti, noua fit creatura in corpore creatoris ad nostrae reparationis salutem. Vnde iuxta sublimis arae altaris semper adfistere, scriptura teste, probatur, vt ex eius immolatione corpus & sanguinem percipiamus.

¶ Quod quauis sacerdos omnibus aequaliter tribuat hoc mysterium, non tamen omnes aequaliter sumant.

CAP. XXXIII.

CAeterum sacerdos, quia vices Christi visibili specie inter Deum & populum agere videtur, infert per manus angeli vota populi ad Deum, & refert: vota quidem offert & munera, refert autem impetrata per corpus & sanguinem: & distribuit singulis non

non quantum visus exterior præbet, sed quantum fides capit.

¶ Quòd sacerdos, licèt indignus sit, tamè mysteriũ tam magnum violare vel fordidare non possit: & sicut non suũ est quod offert, sed omnium, ita nec illius preces sunt tantũ, sed omniũ circumstantium. CAP. XXXIII.

VBi licèt sacerdos in conscientia malus esse conuincaĩ, non suũ est quod offert, sed oĩm preces & vota per oĩm Canonis textũ cõmendat. Nã & finis oratiõis, cunctorũ vocib⁹ confirmat, vbi oēs, Amē, voce cõsona dicunt. Idcirco nõ vnus est, quod p multis offert, & multorũ precibus confirmatur. Nã & dominus ait: Quod pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Si enim pro se tantũ esset, eius merita Deus forsitan attenderet. Nunc autem licèt leprosus sit qui offert, munda sunt quæ hauriuntur: quia caro & sanguis saluatoris, nullius immunditia sordidatur. Ex officio ergo sacerdotis ista, & non ex merito, præstatur. Idcirco licèt reus sit, officii mysterij sacrũ est, & gradus sacerdotij à summo pontifice Christo cõpensatur, vt
nil

Matth. 26.
Marc. 14.

nil minus carnis & sanguinis habeat hoc
 mystrium, à quouis indigno, tamen Apo-
 stolicæ propaginis, consecratum exhibe-
 atur: quia non ex eo, sed ex officio à sum-
 mo pontifice, gratia, quam ipsa veritas re-
 promisit, impletur: vt nullo, sacerdotium
 eius & pontificatus officium, alicuius me-
 rito minoretur. Virtus enim consecrandi,
 est in eo, quod habet is qui ordinatur: &
 ideo reuertentes, qui baptizati sunt priùs,
 sicut non rebaptizantur, ita utiq; qui priùs
 ordinati sunt, rursus non reordinantur ad
 vnitatem catholicã, si recesserint, redeun-
 tes: sed aut ministrant, si hoc ecclesiæ vti-
 litas postulat: aut si non, sacramentũ tamẽ
 ordinationis suæ gerunt: & ideo eis manus
 inter laicos non imponitur. Manet igitur
 in eis sacramenti virtus, sibi inutiliter, etiã
 rei dum consecrent: satis tamen utilis po-
 testas & ordinatio consecrandi illis, qui
 gratiam perceptæ benedictionis & admi-
 nistrationis, fide, spe & charitate cõmuni-
 cant. Neq; peruersa ad salutem proficiunt
 hæc vitæ sacramenta, de cælesti fonte ma-
 nantia: quoniam nulla participatio iusti-
 tiæ cum iniquitate, sicut nec lumen cum
 tene-

MENTO EVCHARISTIAE. 97

tenebris. Tamé licèt tales oderint, adulteri sint, & homicide, & ex parte diaboli plura admiserint: dum falce euangelica necdum præcisi sacrificent, non cogitandum qui & quales sint, sed quid dent, vel quid accipiat is qui cum fide communicatur: neq; quis habeat virtutem consecrandi, sed quod habeat. Nam sicut nomine Christi, ipso teste, etiam à membris diaboli demonia pelluntur, & virtutes ab eis plurimæ operantur, ita eiusdè virtute in sacramento alijs corpus & sanguis conficitur: licèt dictum sit, *Luc. 10.* quod Deus peccatores non audiat. Quia & super aquam baptismi, & super oleum, & super eucharistiam, & super capita eorum quibus manus imponitur, in sacramento hæc omnia celebrantur & fiunt. Idcirco valent etiam & per homicidas, eo quod & si non habeant spiritum sanctum, Deus est qui dat per ministerium eorum eundem spiritum sanctum, & consecrat ex officio munus suæ largitatis. Alioquin augustior est gratia Christi, quam *Gene. 3.* fraus & calliditas diaboli. Si enim hortus ille deliciarum clausus, potuit habere spiritum sanctum: multo magis extra & in eos qui membra non sunt Christi, profectò

emanat fons ipsius gratiæ.

¶ Quòd de adulteris presbyteris sub
figura loquatur dominus.

CAP. XXXV.

for. *non
esse

Ezech. 16.

NON igitur euacuatur, quod ubique
pollet: neque vlteriùs esse potest,
quod proprium Dei est. & quia si sunt qui
dicunt hæc sui meriti esse, & fornicantur à
Deo, nequaquã illa ex honorãda sunt diuini
iuris sacramenta, vt eorum illa esse puten-
tur, cùm dominus sub specie meretrici
synagogæ: Protulisti, inquit, de auro meo
& argëto meo, & fecisti tibi imagines ma-
sculinas, & fornicata es in eis. Deindè ait:
Accepisti vestimenta mea versicoloria, &
operuisti idola tua. Oleum quoq; meũ &
incësum meũ posuisti ante faciẽ idolorũ.
Nã & panes quos dedi tibi & similaginé,
postq; melle & oleo cibavi te: profectò quæ
carnalis aia conuertit ad imaginem phan-
tasmatum suorũ oia sacramëta & verba sa-
cri eloquij: tamen non sua hæc sunt, neq;
amatorũ suorũ, sed Dei: licèt habeat forni-
cationem suam seducta & seducens. Vndè
& dominus sua hæc esse protestat: & ideo
non debemus ipsis tribuere quæ Dei sunt,
neq;

neq; quasi nonaginta repbare: imò quā-
 nis apud fornicariam mulierem dona viri
 legitimi recognoscere, & verbo veritatis il-
 lam fornicationem corrigere, si valeamus,
 quæ propria est impudicæ mulieris: non il-
 la dona culpæ, quæ propria sunt domini
 miserantis. Quia & si sacramentum gratiæ
 dat Deus etiam per malos, ipsam verò gra-
 tiam, non nisi per seipsum, in qua est re-
 missio peccatorum, quam tribuit interdū
 etiam per sanctos suos. vndè nihil maius
 aut minus est à quolibet in ministerio, & si
 adhuc in tenebris sit, dum & sacramen-
 tum præstat ex officio, & gratia ex par-
 ticipatione & vnitæ colubæ, in qua fluit
 fons vitæ, & manat remissio peccatorum.
 Cuius sacerdos Christus & pontifex, in
 æternum, expiat & offert seipsum pro no-
 bis quotidie ante conspectum diuinæ ma-
 iestatis.

¶ De colore & sapore carnis &
 sanguinis Domini.

CAP. XXXVI.

Quòd verò colorem aut sapore car-
 nis minimè præbet, virtus tamè fi-
 dei & intelligentiæ, quæ nihil de Christo dubi-

for. * videt
&

for. * fru-
stra est,

for. * q̄ vt

tat, totū illud spiritualiter * & degustat: q̄
vt dixi, qui verbo cuncta creauit, hæc ver-
bo vnà cū spiritu sancto cooperat. & ideo
nihil dubitandum, vbi Deus trinitas iure
opifex creditur. Nihil etenim in eodē * est,
vbi efficax virtus eiusdem rei sentitur: vbi
plena similitudo exteriùs, & vera virtus
agni, atq; caro ei⁹ immaculata, interiùs vo-
catur. Nihil enim rationabilius, * vt quia iā
nos similitudinē mortis eius in baptismo
accipimus, similitudinem quoq; carnis ei⁹
sumamus, & similitudine preciosi sangui-
nis potemur: ita vt & veritas non desit in
sacramento, & ridiculum nullum fiat pa-
ganis, q̄ cruorē occisi hominis bibamus.
Auidiùs em̄ requiritur quod latet, & pre-
ciosius est quod cum fide quæritur. Ideo
quoq; sic debuit hoc mysterium tempera-
ri, vt & arcana secretorum celarentur infi-
dis, & meritum cresceret de virtute fidei,
& nihil deesset interiùs verè credentibus
promissæ veritatis. Insupèr & quod maius
est, per hæc secretiùs præstita, ad illam ten-
deret speciem satietatis, vbi iam non pro
peccatis nostris quotidie Christus immo-
latur, sed satietate manifestationis eius
sine

sine vlla corruptione omnes sine fine fru-
emur. Alioquin quomodò ferrèt hæc ad-
huc increduli, si iam discipuli olim ista so-
no vocist audientis, ferre nequiuerunt? Ioan. 6.

¶ Quòd adhuc mali & perfidi ruminant
intrinsicus, qualiter fieri possit vt
cruda caro voretur, vel san-
guis bibatur.

CAP. XXXVII.

NAm cùm saluator diceret, Qui man- Ioan. 6.
ducatur carnem meã, & bibit sangui-
nem meum, in me manet, & cætera, tum
inquiunt: Durus est hic sermo, & quis po-
terit sustinere eum? Quanto magis adhuc
in scij & perfidi ista duriùs ferrent, & cul-
parent Christianos fore immundissimos,
quòd carnem hominis comederent, & po-
tarent sanguinẽ? ac per hoc fieret execra-
bile, quod per fidẽ debemus credere esse
desiderabile, etiam per intelligentiam nõ
carnaliter, sed spiritualiter degustare. 2. Co. 5.
Per fidem enim ambulamus, nõ per speciem.
Quòd si carnis species in his visibilis ap-
pareret, iam nõ fides esset aut mysterium,
sed fieret miraculum, quo aut fides nobis
dare-

daretur, aut perfidis execratio cōmunican-
tib' importunior crassaretur. Hæc igit' cre-
dentibus, etiã fidelib' data sunt: signa verò
& miracula, vt fidē percipiāt, nō credētib'.
Vndè oportuit ista non permutari, & cre-
dētes de his nihil saltē ad modicū dubitare.

¶ Qualiter superna pietas aliquādo pro-
bis, aliquādo dubitantibus, vt vel sic cre-
derent, veram carnē vel cruorē osten-
derit.

CAP. XXXVIII.

Nemo qui sanctorū vitas & exempla
legerit, potest ignorare, quòd sæpè
hæc mystica corporis & sanguinis sacra-
menta, aut propter dubios, aut certè ppter
ardētius amantes, Christū visibili specie in
agni forma, aut in carnis & sanguinis co-
lore mōstrata sint: quatenus de se Chrus
clementer adhuc non credentib' fidem fa-
ceret, ita vt dum oblata frāgitur vel offert
hostia, videretur agnus in manib', & cruor
in calice quasi ex immolatione profluere:
vt quod latebat in mysterio, patesceret ad-
huc dubitantibus in miraculo. Fecit enim
hoc pietas diuina quibusdam iam creden-
tibus, & tamē adhuc dubitātibus, vt & ipsi
fidutiã de veritate perciperēt, & alij de mi-
raculo

Miracula
quo faciāt.

raculo ad fidem solidarentur, & de Christi gratia per eandem fidem vberius participarentur. Nam quæ veritas repromisit, sine aspectu credenda sunt: sed quia duricordes sumus, voluit diuina mansuetudo in quibusdam omnibus satisfacere, ut ulterius de his iam nemo dubitet. Porro quod si nec ostensa creduntur, nec ea quæ veritas testatur, ex fide comunicatur: quærat quilibet ob satisfactionem sui, quid expectet: quoniam nihil extra veritatem est. & quicquid veritas habet, ostenso per speciem, quando placuerit, representat. Unde credere oportet, quod & hæc opportunissime ostensa sint, & nihil dubitare de his quæ veritas repromittit: quia quisquis extra veritatem aliquid querit, non nisi falsitatem inueniet: & semetipsum, si ea quæ à Christo dicta sunt, non receperit, extra veritatem secludit. Quod autem dixi sæpè quibusque ardentius Christum amantibus hæc premonstrata fuisse, vnum est pluribus pandam.

for. ostensum

for. quibusdam

Quod quidam presbyter ob magnum desiderium promeruit, non solum ut Christum cerneret, sed & ut in vlnis stringeret & oscularetur.

CAP. XXXIX.

for. *Pleg-
gilis

NAm quidem presbyter fuit religio-
sus valdè, *Plegils noīe, frequēter
Missarum solēnia celebrās ad corpus S. Ni-
ni episcopi & confessoris. Qui cū digno
moderamine sanctā Christo propicio du-
ceret vitam, cœpit omnipotētem dominū
pijs pulsare precibus, vt sibi mōstraret na-
turā corporis Christi atq; sanguinis. Itaq;
nō ex infidelitate, vt assolet, sed ex pietate
mentis ista petiuit. Fuerat em̄ à puero di-
uinis legibus imbutus: & propter amorem
superni regis, olim patriæ fines & dulcia li-
querat arua, vt Chri mysteria exul sedulò
disceret. Idcirco ei⁹ amore magis succēsus,
quōtidie preciosa munera offerēs, poscebat
sibi p̄monstrari, q̄ foret species latitās sub
forma panis & vini. Non quia de corpore
Chri dubius esset, sed quia vel sic Christū
cernere vellet, quē nemo mortaliū iā super
astra leuatum, in terris conspiceret potest.
Venerat ergo dies, vt idem celebrans piē
solennia Missarum, more solito procum-
beret genib⁹. Te precor, inqt, omnipotēs,
p̄ adē mihi exiguo in hoc mysterio naturā
corporis CHRISTI, vt mihi liceat eum
pro-

MENTO EUCHARISTIAE. 105

prospicere præsentem corpore visu, & formam pueri, quem olim sinus matris tulit vagientē, nunc manibus contrectare. Qui dum talia precaretur, angelus de cælo adueniens affatur: Surge, inquit, pperè, si Christo videre placet. adest præsens corporeo vestitus amictu, quem sacra puerpera gessit. Tū venerabilis presbyter pavidus ab imo vultum erigēs, vidit super aram patris filium puerū, quem Simeon infantem Luc. 2. portare suis vlnis promeruerat. Cui angelus inquit: Quia Christum videre placuit, quem prius sub specie panis, verbis mysticis sacrare solebas, nūc oculis inspicere, manibus attrecta. Tum sacerdos cælesti munere fretus, quod dictu mirū est, vlnis tremantibus puerum accepit, & pectus proprium Christi pectori iunxit. Deinde pfusus in amplexum, dat oscula Deo, & suis labijs pressit pia labia Christi. Quib⁹ ita exactis, præclara Dei filij membra restituit in verticem altaris, & replevit cælesti pabulo Christi mensam. Tunc rursus homo prostratus, deprecatur est Deum, vt dignaretur ipse iterum verti in pristinam speciem. Qui expleta oratione surgens è terra,

for.*qui-
busdam

for.*for-
ma,quam

Ioan.6.

Sap.16.

inuenit corpus Christi in formā remeasse
priorem, vt̄i deprecatus fuerat. Et mira
omnipotentis Dei dispensatio: qui ob vni
us desiderium ita se præbere dignatus est
visibilem, & non in figura agni, vt̄ alijs* q
busq; sub hoc mysterio, sed in forma pue
ri, quatenus & veritas patesceret in osten
sione, & sacerdotis desiderium impleretur
ex miraculo, nostraq; fides firmaret̄ ex re
latu. Veruntamen non prius idem commu
nicasse pueri corpus & sanguinem legitur,
quàm rediret in prioris formæ speciem, ne
absurdum videretur quod præsumpserat,
& fides vberius requiratur interiùs, in ea
dem* quam exteriùs visu cõspexerat. Hoc
interim dixisse sufficiat de ostensione car
nis Christi, pro assertionem veritatis. Cæte
rùm si quis ex eo nõ credit illud quod in
euãgelio prædicatur, prioribus (inquam)
illis deterior videtur, qui sub vnus speci
ei gustu, om̄em saporem & omne delecta
mentum fide perceperant. Nec tamẽ illud
tunc aliud monstratum, licet quicquid sa
poris & delectamenti est interiùs, sub vno
eodemq; colore totum manna præstiterit.
Potior quippe virtus rerum est, q̄ species
&

& fucatus color. Idcirco virtus magis con-
sideranda est, q̄ color seu sapor exteriùs: q̄
qui vniuersis virtutem naturæ dedit, hic
huic sacramento diuinitus indulsit, vt sit
caro & sanguis ipsius: vt quod caro & san-
guis Christi ecclesiæ contulit, hoc totum
sacramentum huius mysterij compleat, &
ad immortalitatem suos immaculatos cle-
menter perducatur. Carnales quoq; & corru-
ptibiles, ad spūalia & incorruptibilia per-
ficat. Propterea ergo debuit spūaliter cele-
brari, quatenus per hoc de visibilibus ad
inuisibilia feramur: & quod adhuc latet, si
de instantiùs requiramus: nihilq; dubitan-
dum de specie, dum virtus Christi interiùs
totum præstat ex mysterio, quicquid euan-
gelium promittit ex diuinitatis oraculo.

¶ Quòd hoc mysterium nullius me-
ritis consecratur, nisi illius cui-
us nutu omnia reguntur

& sunt. Cap. 40.

Nilli dubium, quòd sicut quando in
nomine p̄ris & filij & spūsancti ter-
mergimur in fonte, tūc utiq; baptizamur
nō in virtute illius & potestate qui hæc di-
cit, sed in virtute Christi q̄ hoc præcepit.

Ite

Matt. 28.

Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos
 in nomine patris & filij & spiritus sancti.
 Sic itaque & hoc sacramentum non meri-
 tis, non verbis humanis, sed proculdubio
 diuinis efficitur & consecratur mandatis.
 Creatur enim ex aliquo ibidem non qua-
 liscunque, sed noua salutis creatura, caro
 & sanguis Christi, veluti in baptismo ho-
 mines noua efficiuntur creatura & corpus
 Christi. Idcirco non æstimandum est, quòd
 alterius verbis, quòd vllius meritis, quòd
 potestate alicuius ista fiant, sed verbo crea-
 toris, quo cuncta creata sunt visibilia & in-
 visibilia. Cuius ergo potentia creata sunt
 prius, eius vtique verbo ad melius recrean-
 tur. Quia nemo creator alicuius rei aut re-
 creator, nisi vnus Deus, catholicè prædica-
 tur. Propterea veniendum ad verba Chri-
 sti, & credendum, quòd in eiusdem verbis
 ista conficiantur. Reliqua omnia quæ sa-
 cerdos dicit, aut clerus canit, nihil quàm
 laudes & gratiarum actiones sunt, aut cer-
 tè obsecrationes fidelium, postulationes,
 petitiones. Verba autè Christi sicut diui-
 na sunt, ita efficacia, vt nihil aliud proue-
 niat, quàm quod iubent, quia eterna sunt.

MENTO EVCHARISTIAE. 109

Cælum, inquit, & terra transibunt, verba autem mea non transibunt, sed facient oïa ad quæ missa sunt: quia patris non nisi vnum & consubstantiale & sempiternum est verbum. Vndè sacerdos priùs inter cætera etiam verba euangelistarum assumens, ait: Qui pridie quàm pateretur, accepit panem in sanctas ac venerabiles manus, & eleuatis oculis in cælum ad te Deum patrem suum omnipotentem, tibi gratias agens, benedixit, fregit, & dedit discipulis suis. Ecce vsque ad istum locum verba sunt euangelistarum. Porro deinceps verba sunt Dei, potestate & omni efficientia plena: Accipite & manducate ex hoc omnes: hoc est enim corpus meum. Sed ne fortè putares, quòd de illo vno tantum pane, & in illa vna hora, hoc tum esse iusserit, secutus adiunxit & ait: Hoc facite in meam cõmemorationem. Vndè fatendum est, quòd quicquid tunc illud fuit quod Apostoli ab eo perceperunt, hoc totum est istud, quia id ipsum est. Et si velis audire quod est, Hoc est enim, inquit, corpus meum. In hoc ergo verbo creatur illud corpus, quia diuinum verbum est, & omnipotentia plenum, vbi que præ-

Luc. 21.

Esa. 55.

Matth. 26.

Marc. 14.

Luc. 22.

fens,

sens vbiq; omnia complens. Et quod dicit, hoc est corpus meum quod pro vobis tradetur, crede ô fili, quia ita est, quoniam ipse dixit, & factum dubitare non potes: ipse mandauit, & creatum est. Præceptum ergo posuit, In meam cōmemorationem hoc facite. Et ideo quotiescunq; fit catholice, verè hoc fit quod dictum est, Hoc est corpus meum.

¶ Quòd non alium calicem accipimus & offerimus hodiè, nisi què ipse Iesus in suis sanctis manibus accepit in cœna.

Cap. 41.

Simili modo posteaquàm cœnatù est, refert sacerdos verba euangelistæ, accipiens hūc præclarum calicem (& notandum, quòd hunc quem offerimus, non alium) in sanctas ac venerabiles manus suas, item tibi gratias agens, benedixit, & dedit discipulis suis, dicens. Audisne vbiq; ipse gratias egerit, & benedixerit? & ideo licèt nos gratias agamus, dum ille est, qui pro nobis gratias agit per se, & nos tã per illum, & quia per illum, eius grãrum actio iure dicitur. Sic itaq; licèt sacerdos bñdicat,

Matth. 26.

Marc. 14.

Luc. 22.

MENTO EUCHARISTIAE. III

cat, ipse est q̄ b̄ndicit ac fr̄git, alioq̄n nisi eius esset b̄ndictio, nulla sanctitas in eo esset. Vndè in Exodo ad Aaron & filios ei⁹: Num. 6.
 Inuocabitis nomē meū super filios Israel, & ego b̄ndicam eos. Sacerdos aut̄ inuocat, sed ipse b̄ndicit & fr̄git: q̄a nisi ille fr̄geret hūc, paruuli oēs ieiuni remanerēt. Hic quoq; p̄pheta suspirās, q̄a necdū Chr̄s uenerat, aiebat in lamētationib⁹ suis: Paruuli petierūt panē, nec erat q̄ fr̄geret eis. Thro. 4.
 Et ideo hic solus est, q̄ fr̄git hūc panē, & per manus ministrorū distribuit credētib⁹, dicens: Accipite & bibite ex hoc oēs, tam ministri q̄ & reliq̄ credētes. Hic est calix sanguinis mei noui & eterni testamēti. In hoc q̄ppe uerbo sanguis efficit, quod antea uinū & aqua fuerat. Efficit aut̄ sanguis, sed ille utiq; quē discipulis tradidit, sanguis planē noui testamēti & eterni, quod testamentū nunq̄ immutabit, q̄a æternum est: nunq̄ veterascet, nūq̄ irritū erit. Et hoc est testamentū h̄reditatis nr̄e, per quod nobis diuina & c̄lestia tradunt. Hoc igit̄ est mysteriū fidei. De cuius nimirū sanguinis figura, popul⁹ sanctificat⁹ est vet. testa. sed in illo sanguine umbra erat, hic aut̄ ueritas.

Qui

Luc. 22.

Matth. 26.

Qui pro vobis, inquit, effundetur & pro multis in remissionem peccatorum. Nam ubi Lucas dixit, pro vobis: ibi Matthæus, pro multis, posuit. Unde credendum quod Christus utrunque dixerit: quia hic sanguis & pro Apostolis, & pro multis qui credituri erant per verbum eorum, effusus est. Hic utique & non alius, neque alicuius, sed sanguis Iesu Christi in hoc verbo efficitur. Viget autem hoc verbum & manet, hic est enim calix sanguinis mei, qui pro vobis effunditur & pro multis. Quapropter o homo quotiescunque bibis hunc calicem, aut manducas hunc panem, non alium sanguinem te putes bibere, quam qui pro te & pro omnibus effusus est in remissionem peccatorum.

¶ Quod non aliam carnem comedimus, quam quæ in cruce pependit: & alium sanguinem non bibimus, quam qui de eius latere fluxit.

Cap. 42.

Matth. 26.

Marc. 14.

Luc. 22.

NEque aliam carnem, quam quæ pro te & pro omnibus tradita est, & pependit in cruce, quia sic veritas testatur: Hoc est corpus meum, quod pro vobis traditur. Et de calice: Hic enim sanguis meus est.

MENTO EVCHARISTIAE. 113

est, qui pro vobis effundetur in remissionem peccatorum, vnde sicut in remissionem fusus est peccatorum & traditus, ita adhuc hodiè in remissionem comeditur & potatur delictorum: vt quia in terris sine quotidianis leuibuscq; delictis viuere non possumus, vt præmisi, tali esca & potu re-
fecti, sine macula & ruga inueniamur. Et nõ solum hoc, sed etiam omni benedictione cælesti, quæ in illis est, repleamur. Ac per hoc, vnum corpus cum illo maneamus: vbi Christus caput, & nos omnes membra censeamur.

¶ Quod panis etiam, quanuis vera caro sit, hoc mysterium possit nominari, præbat Apostolus vbi dicit: Probet se homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Quia Christi caro, & vera caro, & tamè panis viuus, qui de cælo descendit, iure catholice prædicatur. Caro quidem secundum gratiam, panis verò secundum efficientiam: quia sicut hic panis terrenus vitam subministrat temporalem, ita ille cælestis vitam præstat æternam & cælestem, quia vita est sempiterna. Deniq; & sanguis hic, secundum efficientiam simili modo vinum

1. Cor. II.

H typi-

typicè potest vocari. Quia sicut vinum lætificat cor hoim sobriè potatum, ita longè locupletius hoc vinum sanguinis lætificat cor hois interioris, & inebriat mètè amori spūali. Vndè dictum est: Calix tuus inebrians, quam p̄clarus est, & vinū lætificat cor hois. De quo nimirū vino sponsa in Cantu cis exultat, & Christ⁹ in ea ordinauerit sup̄ charitatem. Cæterum + præmissam doctrinæ veritatem, nihil aliud q̄ caro Christi & sanguis iure creditur: que non sapore carnis, sed spiritali dulcedine degustantur, & fidei ratione intelliguntur.

¶ Quòd quantitas in hoc mysterio non sit cōsideranda, sed meritum & virtus.

Psal. 22.

Psal. 103.

Cant. 2.

for. iuxta
præmissam

117021

Cap. 5. 43.

Exo. 16.

2. Cor. 8.

Sina illa cælesti præcessit verè, & huius rei ratio exinde apertè monstratur, quòd dicitur: Qui plùs collegerat, nō ampliùs; neq; qui minùs parauerat, inuenit minùs: non est oīno quātitas visibilis in hoc estimanda mysterio, sed virtus sacramēti spūalis. Sed sicut nec quantitas hominis Christi metienda in corpore, sed virtus in eo & diuinitas consideranda. Nam plùs retulit mu-

MENTO EVCHARISTIAE. 115

mulier illa in euangelio, quæ fimbriam vestimenti tetigit, quàm turba quæ totum corpus pressit. Quia plus cum mente concepit, & fide credidit. Idcirco cogitandum est à nobis, *vt quantum dente premitur, sed Matt. 9.
for. * non
quantum fide & dilectione & dilatatione capitur. Non enim rectè caro Christi sine diuinitate sumitur, nec diuinitas sine carne præstat. Vndè in euangelio, regnum cælorum simile dicitur thesauro abscondito, quem Mat. 13.
qui inuenit homo, vadit & vendit omnia, & emit agrum illum. Quia nec ager, corpus videlicet Christi, siue thesauro, nec thesaurus diuinitatis, sine agro carnis iure comparatur. Qui quæ benè in agro thesaurus absconditus dicitur, quia in carne Christi diuinitas corporaliter inhabitans, etiã in hoc mysterio ab aspectu oculorum, ne caro videatur, subtrahitur, vt fide auidius queratur: querita, veriùs inueniatur: inuenta verò, carius habeatur: & habita, desiderabiliùs fruatur. Quia in Christo omnis plenitudo corporaliter habitat sine dubio diuinitatis. Col. 1. & 2.
Idcirco necesse est, quod corpus eius comederit, de plenitudine diuinitatis illud fide percipiat. Vndè S. euangelista: Et omnes nos, inquit, Ioan. 7.

de plenitudine eius accepimus. Alioquin nisi de plenitudine eius accipias prius, nec ad modicum carnis peruenire possis. quia non thesaurus emitur propter agrum, sed ager propter thesaurum. Nam thesaurus de plenitudine diuinitatis cum eo & in eo creditibus emundatur. & ideo fili hoc mysterium dum communicas, dilata sinu mentis tuæ, emunda conscientiam, & percipe non quantum mica exhibet, sed quantum fides capit: quia in Christo plenitudo diuinitatis manet, in te autem de plenitudine, non quanta est, sed quantum idoneus fueris, præstatur.

¶ Quod bonus bonum bono suo, malus verò malo suo percipiat bonum, id est, eucharistiam.

Cap. 44.

Ante passionem autem hoc sacramentum ideo celebratum est, ut de legali pascha cōtinuò, quæ umbra remouenda erat, veritas claresceret. Nunquid igitur umbra potest desistere, nisi radiante luce? Aliud verò Christus nouerat, quod & boni dignè, & mali indignè hoc mysterium, licet presumptiuè, accepturi essent. Voluit quæ formam

MENTO EUCARISTIAE. 117

nã cūctis dare coicantibus, quid boni, qd
 ve mali percipiant. Et ideo Iudas in figu-
 ra omnium malorum, ad percipiendū ad-
 mittitur. Nam si post resurrectiōem fieret,
 iam Iudas cum sanctis Apostolis commu-
 nicare nō posset, quia iudicio æterno iam
 damnatus erat. Nam per hoc mysteriū pas-
 sio domini & mors prædicanda erat. Ideo
 magis congruit in ipso passionis articulo
 hoc tradere, quàm post resurrectionē: q̄
 ad hoc immolatus est agnus, vt nos carnē
 eius comedamus. Vndè Paulus: Pascha nō 1. Cor. 5.
 strum immolatus est Christus. Itaque epu-
 lemur. Cæterùm ipse trāsibat iam de hoc
 seculo ad patrem, id est, de hac mortalita-
 te ad immortalitatem. Fecit adhuc morta-
 lis, quod nos post eū & in illo facturi era-
 mus simili modo mortales: Quatenus tali
 nos resecti pabulo & inebriati poculo, fa-
 ciamus nos pro illo securi de immortali-
 tate, quod ille pro nobis prior fecit mor-
 talibus. Ad hoc quippe immortalitatis p̄-
 stitit alimoniam, vt mortē non timeamus.

¶ Quare ante passionem corpus su-
 um discipulis suis Iesus con-
 tradidit.

Cap. 45.

H 3

Atve-

AT verò quod vltimū est, si post resurrectionem hoc dedisset, dicturi essent hæretici, q̄ incorruptibilis iā Christus & in cælo positus, non posset in terris eius caro à fidelibus vorari. Nunc verò q̄ integer & incorruptibilis manet, dicimus cōtra eos, q̄ in morte eius ista percipimur, vt vsq; ad finem seculi omnes indè pascamur: & tamen quod seminatum est, resurgens incorruptum, permaneat. Ob hoc ergo granum frumenti cecidit, vt multū fructum afferat. Si enim hoc ille concessit seminibus, multo magis id sibi præstitit, vt & ipsum maneat incorruptū, & deinceps multam alimoniā immortalitatis præbeat ex sua fructificatione credentibus. Vndè qualis ille resurrexit, talia sunt & hæc semina immortalitatis, quæ immortales faciunt dignè percipientes. Et ideo quoties ista comedimus, mortē dñi adnunciamus: quia de morte ista immortalia meruimus, donec ipse veniat viuus & immortalis, vt cū eo etiā & nos, tali lōgè diuq; refecti immortalitatis cibo p̄ eū, immortales regnem. ¶ Quòd nec caro sine cruore, nec sanguis sine carne communicatur. Cap. 46. Patet

1. Cor. 15.
 Ioan. 12.

1. Cor. 11.

MENTO EVCHARISTIAE. 119

Patet sensus q̄ iam caro frangitur, qui sanguis est in calice, qui de latere manavit, & ideo q̄ rectè caro sanguini sociatur: quia nec caro sine sanguine, utiq; nec sanguis sine carne iure cõmunicatur. Totus enim homo, qui ex duabus cõstat substãtijs, redimitur: & ideo carne simul Christi & sanguine saginatur. Deniq; non sicut qdã volũt, anima sola hoc mysterio partitur, quia nõ sola redimĩt morte Christi & saluatoris, verũ etiã & caro nra per hoc ad immortalitẽ & incorruptionẽ reparatur. Carne quidẽ caro spũaliter cõmiscerata transformãt, ut & Christi substãtia in nostra carne inueniãt, sicut & ipse nostrã in suã cõstat assumpsisse deitatẽ. Vndẽ orãtes ad deũ cũ p̄pheta dicem⁹: Memorare meã substãtiã. nunquid em̄ vanẽ cõstituisti filios hominũ? Quã igitur maior securitas hominis, q̄ ad suã substãtiã orare, & eã in Deũ venerari, atq; p̄ vnitatẽ p̄sonã fidẽter dicere: O Deus mea substãtia, q̄ me cõstituisti & creasti, nunquid me vanẽ creasti? Nõ utiq; licet vanitati subijciãt homo viuẽs: quia De⁹ creator & verbũ p̄ris, fact⁹ ẽ homo. Vndẽ constat per hoc, quòd & nos in illo,

Psal. 88.

& ille utique in nobis, dum carne spiritaliter se transfudit, ut nos per hoc in incorruptione transformemur. Porro sanguis eius (ut dixi) potatur, quatenus anima quæ in sanguine peccati est, renouetur: quæ & Christi anima non in sanguine peccati, sed in sanguine carnis, etiam uti natura est hominis, carnem humanam quam Christus suscepit, viuificauit. Idcirco non rectè caro sine sanguine communicatur, sed ut caro habeat relationem ad animam, quæ in sanguine Christi est: & anima viuificatrix carnis, per sanguinem relationem habeat in Deum, atque ita totus homo sanetur. Hinc quoque dominus cum dixisset, Qui manducat carnem meam, & bibit sanguinem meum, habet vitam æternam: continuo subiicit, Et ego resuscitabo eum in nouissimo die. **H**abet, namque; ideo dixit, quia mox anima carne soluta, intrat in vitæ promptuarium, ubi sanctorum animæ reqüescent. Deinde, quod ad corpus pertinet, addidit: Et ego resuscitabo eum in nouissimo die. ut sicut integrè creatus est homo, ita quoque redemptus integrè predicetur, ac deinde in nouissimo ad integrum reparandus credatur. Interim tamen

Ioan. 6.

Ioan. 6.

men iustum & pernecessarium est, vt redemptus alatur ad incorruptionem & potetur ad vitam. Propterea mox saluator intulit: Caro enim mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus. Ac si diceret: Quia generaliter homines cibo & potu id maximè appetunt, vt non esuriant neq; sitiant, & nemoriantur. Hoc vtiq; cõmunis iste non præstat cibus & potus, sed caro mea & sanguis, quia immortales & incorruptibiles facit: ideo verè cibus & potus nominatur. Constat igitur & liquet oibus, quòd in hac mortali vita sine cibo & potu non viuitur. Sic itaq; ad illam æternam nõ peruenitur, nisi duobus istis ad immortalitatẽ spiritualiter nutriatur. Et ideo benè simul in calice vno passionis Christi, hæc duo nobis ad vitam manârunt.

Ibidem.

¶ Quòd infelix sit, qui non credit ea quæ latent in hoc sacramento.

CAP. XLVII.

Sed infelix est animus, qui hoc nõ satis credit, & tamẽ non dubitat quòd cibo & potu vita humana sustentetur. Si em̃ in hoc mortali cibo tanta vis inest, vt quotidie vitam labentem replet, & vires resti-

H 5 tuat:

- tuat: quid sentiendū de hoc immortali cibo & potu, in quo vita æterna præstatur & immortalitas regnat? Veritas em̄ Deus, & Christus veritas est, quia utiq; Deus. Propterea ò homo, si veritas est, crede, caro Christi & sanguis quia vita est, & ideo veritas protestatur: Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam in se manentem. Manentem utiq; & nõ labentē: quia in hac vita nemo viuit, nisi viuendo labatur in mortem. In il-
Ioan. 14. la verò, semper in eodem statu manendo, sine defectu viuitur. Igitur si quis sequitur vitam, tenet veritatem. Et qui veritatē tenuerit, iam vitam habet in se manentem: quia Christus est via, veritas & vita. Vnde
Ioan. 6. & hoc mysterium nõnunq̄ viaticū appellatur: quia si quis illo fruitur in via, peruenit ad vitam, quam iam in se habet: & falsitate nulla fallitur, quia veritatem dominici corporis & sanguinis ad vitam illustratus vegetauit.

¶ Quare nos ieiuni communicemus, cum Apostoli non ieiuni, sed ad cœnam primitus cõmunicarent.

MENTO EVCHARISTIAE. 123

Matth. 26.
Marc. 14.

Sacramentū ergo fuit, quōd dominus post cœnā apostolis hoc tradidit. Sic em̄ implere illud oportebat, circa finē dici ad vesperā, vt hora ipsa sacrificij ostēderet iam finē seculi aduenisse. Vndē Ioan. 1. Ioan. 2. Filioli, nouissima hora est. Porrō Apostoli adeō ieiuni non erāt, quia necesse fuit vt pascha illud typicū prius cōpleretur, deindē ad verū Paschæ sacramentū transferent. Hoc enim in mysterio tunc factū est, vt & vmbra finē acciperet, veritate ostēsa, & ipsi deindē ad veram mox transfirent nouitatē. Ex quo factū, q̄ ieiuni corpus & sanguinē primitus minimē percipere, cœterum vniuersaliter in ecclesia oēs cū summa religione ieiuni cōmunicare cōsueuerūt. Sic em̄ per apostolos placuit spiritui Cōmuniō vespertina, cur in matutinā versa. sancto, vt in honore tāti mysterij, primitus corpus Chri & sanguis sobriē acciperet, ceteri cibi. Et ideo per oēm ecclesiā Chri, mos iste satis decēter ac prouidē inoleuit. Neq; obseruandū, sicut apocryphorū more, ne cōmunis cib⁹ accipiat: sed satis inuigilādū, vt antea q̄sq; semp paret, & post acceptā grām null⁹ indignū se reddat. Spūaliter enim

enim hæc accipienda, nõ carnaliter. Licet igitur panis in carnem, & vinum conuertatur in sanguinem, veluti à natura probatur, tamen altiùs hæc cõsideranda sunt: vbi non modò caro aut sanguis Christi in nostram conuertuntur naturam, id est, carnẽ & sanguinẽ, verùm nos à carnalib⁹ eleuãt, & spirituales efficiunt. Hoc sanè in nobis nutriunt, quod ex Deo natũ est, * & quod ex carne & sanguine. Dedit itaq; Christus nobis potestatem filios Dei fieri. veruntamen non ex volũtate viri, sed ex deo nascimur. Illa ergo natiuitas nostra, quæ ex Deo est, vtiq; spiritualis est, quia Deus spiritus est. Et ideo hæc mysteria non carnalia, licet caro & sanguis sint, sed spiritualia iure creduntur. Vndè lõgè inferiùs vita nostra ista temporalis, corporeo isto cõmuni alitur cibo & potu: longè verò excelsiùs ac præminentiùs vita illa, quæ absconsa est cũ deo, qua cõformes illi & configurati sumus, illo saginat cibo & potu, quẽ in scripturis & de altari accipimus, & transfuehit nos ad spiritualia, vt ibi viuamus exindè, vbi vita nostra seruetur æterna. Ac per hoc, qui sic accipit, dignè accipit: & qui dignè il-

for. non
quod

Ioan. 4.

Iud acceperit, habet vitam æternam in se manentem. Friuolū est ergo, sicuti in eodē apocrypho libro legitur, in hoc mysterio cogitare de stercore, ne cōmisceatur in digestione alteri cibi. Deniq; vbi spiritua-
 lis esca & potus sumitur, & spiritus sanctus per eum in homine operatur, vt si quid in nobis carnale adhuc est, trāsferatur in spiritum, & fiat homo spiritualis, quid cō-
 mitionis habere poterit?

Friuolæ
 iueptæque
 quorundā
 solitudi-
 nis exclu-
 sio.

¶ Quantum sit inter communem ci-
 bum & hoc sacramentum.

CAP. XLIX.

Quantum igitur distat vita illa æter-
 na, ab ista mortali vita, tātum & iste
 cibus omnino præminet ab illo cōmuni,
 quo simul nobiscum etiā animalia viuunt:
 & ideo communis appellatur, quia omniū
 est, bonorū scilicet & malorū, nec non &
 animalium. At verò iste, nō nisi filiorū Dei
 est cibus, vt indè alant, vndè viuunt. Chri-
 sto enim viuimus, cuius membra sumus.
 Dispensatiuè satis prouisum est, vt ex illo
 interdum pascamur, quatenus per hoc cū
 illo, & in illo vnum corpus inueniamur.
 Verū tamen ꝑ ieiuni cōmunicamus, satis
 pro-

for. inter-
 rim

proindè, vt dum sobrietas flagrat in corpore, dū omnis feruor carnis conquiescit, & oēs animi sensus ad intelligētīā & discernendi rationem fortiùs vigent, illo priùs cibo interior noster homo inebrietur, quatenùs deinceps quod præminet in nobis, vegetatū cælesti dulcedine, illud regnat & gubernet quod inferius est, ne ad noxia & superflua se relaxet. Dignum igitur fuit, vt quod sublimius est, maiori honore potiretur, deindè quod inferius, & tñ necessariū indulgētīę istius vitæ perciperet. Priùs tamè ad cælestia & æterna feliciùs inuitate. Hæc est nanq; vera & noua conspersio sinceritatis & veritatis, vt sim⁹ azymi sine fermento malitiæ & neqtiæ. Nā in calice nihil aliud bibimus, quàm Christi sanguinem, vbi & nos per aquam admixti, cointi sumus. In pane verò nihil præter corpus, vbi nos per CHRISTI consersionem iam membra sumus, quia nimirum conspersio per aquam sancti spiritus fit. De qua Christus in euangelio: Qui credit, inquit, in me, flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. Et continuò euangelista: Hoc autem dicebat de spiritu, quem accepturi erant credentes

1. Co. 5.

Ioan. 7.

Ibidem

dentes in eum. Hæc igitur conspersio, de multis granis, fecit vnum corpus. Corpus, inquam, synceritatis & veritatis, si tamen sumus azymi, id est, absque fermento malitiæ & nequitiae, vt dignè hunc panem, de hac aqua conspersum, accipere possimus. O mira Dei omnipotentis dispensatio, qui tantis instruimur disciplinis & fruimur exemplis, si non sit mens ingrata de tantis beneficijs, & dubia de tam immensis promissis. Idcirco ô homo, serua consersionem gratiæ: quia licet triticum sis, nisi doctrina & virtute spiritus sancti ad hanc vnitatem & consersionem fueris benè in farinam attenuatus, deinde conspersus gratia, & igne decoctus charitatis, non poteris ad soliditatem dei firmari. Propterea sit tibi semper mola superior, spes promissionis: & mola inferior, timor perfectæ charitatis. Quibus duobus benè attenuatus, possis spiritus sancti gratia in Christi corpore vniri. Patet igitur quæ hæc mystica sunt. Et ideo fili sic ista debes cogitare, quasi cælestia: sic cõtingere, quasi diuina: sic accipere, vt salutaria, in quibus vita æterna reppmittit: sic credere, vt dicunt.

*Dein-

for. & denique

*Deinde sic viuere, vt in Christo semper veritate & sinceritate cōspersus, mēbrum eius inueniaris.

¶ Quod quidam errando dicunt, quod Christus post futuram resurrectionē regnaturus sit cum omnibus sanctis in mundo mille annos.

CAP. L.

EX hoc ergo loco quidā mille annorum fabulam astruunt, & Christus corporaliter sit regnaturus, quando noua corporaliter debeat comedere vel potare, quā vsq; ad cōsummationem seculi non se facturum, vt aiunt, denunciauit. Nos autem catholicē sensum ipsius Domini requirentes, non hereticorum nēnias sequētes, sed eius qui ait: Accipite & comedite ex hoc omnes. hoc est enim corpus meum. Et calicem illum esse dicam, de quo idē: Hic est calix meus noui testamenti, qui pro multis effundetur in remissionē peccatorum. De

Matth. 26.
Lucę 22.

Psal. 115.
for. & vtique

quo nimirum calice propheta ait: Calicē salutaris accipiam, & nomen Domini in uocabo. Per quem & itaq; calicē passio Domini designatur. vndē idem ad patrem: Pater, inquit, transfer à me calicem istum, scilicet

Matth. 26.

et mortis passionem, ut p manus Iudeorū
 fiat. Ac deindè: Pater, si non potest hic ca-
 lix trāsire, nisi bibā illum, fiat voluntas tua.
 Propter quod & mos benè inoleuit, ut san-
 guis Christi, nunq̄ in catino, nunq̄ in cra-
 tere, nec in alio vase, q̄ in calice cōsecratur:
 sed neq; alio nomine, ut fieri solet in alijs
 quibusq; vasis, nisi semper iuxta proprie-
 tates linguarum calix vocatur, ut exindè
 omnibus calix passionis Christi ad memo-
 riā reducatur: ex quo nimirum calice, idē
 ex eadē morte sanguis, & per sanguinē vita
 hauriatur æterna. Quod cūm bibimus, qd
 aliud q̄ mortem domini adnūciamus? Id-
 circò necesse est, ut vnusquisque prius mo-
 riatur huic seculo: quia sicut nemo, nisi se-
 pulchus, mortem adnūciat: ita nemo exindè
 vitam sumit, nisi resurgēs in nouitate vitæ
 ambulet, etiam in Christo maneat. Vndè si
 volumus ea cū Christo percipere, sursum
 in cenaculū magnū & stratū*: q̄a nisi ma-
 gnus sit, nec omnes capit. Ascendamus au-
 tem sursum: quia qui deorsum iacent, non
 ista cum Chro, sed fel draconū infelicitè
 cū Iuda, ut sint ī felle amaritudinis, bibūt.
 Hinc quoq; Paulus ait: Quæ sursum sunt,

for. ascē-
 damus:

Deut. 32.

Col. 3.

I sapite,

sapite, non quæ super terram. Non enim alibi, vbi hic calix noui testamenti est, quæ sursum accipit: & quia noui testamēti est, non nisi ab innouatis, quæ sunt sine vetustate peccati, communicatur. Noui autem testamenti, ob distinctionem veteris, dicitur.

Exo. 24. De quo Moses, cum aspergeret populum de sanguine holocaustorum, mediū eius in crateras, & medium effudit super altare,

Ibidem & ait: Hic est sanguis testamēti, quod mandauit dominus. Sanguis testamenti, quæ figura erat & umbra huius mysterij, per quod testatur est dominus, daturū se nobis. Cuius nimirum sanguine populus aspersus est Christianus, & mediū eius passi per crateras refunditur: quia mysticū est & morale ex scripturis, quod in eo percipimus. Deinde mediū eius super altare, propter multorum exhaurienda peccata: vnde nunc potum sumimus: quoniam & sapientiam doctrine ex illo habemus, & redemptionis precium inde pro nobis offerimus. Ergo quod tunc ille pro nobis semel fecisse legitur, hæc nos, ipso iubente, quotidie facimus.

Proou. 9. sapiētia miscuerit in crateras vinum suum. Quod

MENTO EVCHARISTIAE. 131

Quod sanè vinū illa moralis intelligentia est, de qua inebriantur animę fideles. & illud refunditur ad altare, quando dicitur: Iube hæc perferri per manus angeli tui in sublime altare tuum, in conspectu diuinę maiestatis tuę. ideo fit, vt sanguis Christi indè pro * nobis exhauriendis quotidiè delictis rursus in precium sumatur redemptionis, & interior homo noster plenius innouet & conuiat Chřo, nō modò moribus & vita, verū etiā & in vnitate naturę p corpus hinc indè, vt in illi^o forma inueniamur. Neq; em̄ hic sanguis integrè pcipitur, nisi & immortaliter de altari corporis Chři ob renouationē nos * refundat. Vbi pfectò Chřus cōuiuū & cōiua noster simul esse voluit. Per hoc ergo q̄ nos corpus ei^o sum^o de carne & ossib^o eius, ille nobiscū illud bibit nouū in regno patris, q̄ sanguis est noui testamēti. Nos verò q̄ corpus ei^o sumus, & ille ī nobis vt caput regnat, regnū patris iure vocamur. In quo nimirū Chřs iā illud bibit nouū, quotiēs fideles infra ecclesiā illud dignè pcipiunt. Sicut em̄ patit̄ in suis, & esurit & sitit & vestitur ac suscipitur: sic quoq; bibit illud nouum in regno patris,

for. 4no
stris

for. * per-
fundat.

Eph. 5.
Matth. 26.
Luce 22.

Matth. 25.

Esaie 5.
Matth. 27.

locus mu-
tilus.

1. Cor. 5.

id est, in ecclesia, quotiès eum dignètsui
aut comedimus aut potamus. Nā de vinea
illa quę fecit labruscas, felle amaritudinis
potatur, quod est calix passionis. Ceterum
in regno adoptionis, de genimine vitis no
uę bibit & vinea Sorech, quę interpretar
tur electa. Rubentia em̄ musta in eo, prelo
crucis eliquantur, dum quotidiè Christi
fanguine de altari sumuntur. Idcirco quo
tiès nouum ex hoc vinum bibimus. Hinc
ergo cōuiuium nostrum dicitur, quia Pa
scha nostrum immolatus est Christus.

¶ Quòd Christus & conuiua
sit, & conuiuium.

CAP. LI.

CONUIUÆ verò, eo quòd cum illo epu
lamur, transformati in nouitatem, quā
corpus ei⁹ sumus, ex quo se in regno patris
illud nouū bibere testatur. Alioquin eum
in illo regno futuro hūc potum corporeo
gustu, & hanc escam non rectè bibiturum
nec percepturum credimus: sed sicut ipse
sacerdos & author salutis instituit. Ex quo
renouati sancti apostoli per aduentū san
cti spiritus de cælis, & inebriati musto cha
ritatis, ex eo sanè credimus hunc calicem
in

Aët. 2.

in ecclesia consecratū, quod ille spiritus veritatis, in quo renouati sunt ex vetustate, induxerat eos in omnem veritatē, & confirmauerat in plenitudine doctrinæ: profectò vbi iam sicuti à Christo, ita sanè ab eis & deinceps in nouitate spiritus consecrat. Aliter autem, Meus cibus est, inquit, vt faciam Ioan. 4. voluntatem eius, qui me misit, & impleam opus eius. Ergo dum facimus voluntatem patris, adimpletur opus charitatis.

¶ Quòd Iacob desiderabat hunc cibum & vestimentum.

CAP. LII.

Christus vtiq; nobiscum bibit in regno ecclesiæ suæ sanguinem suū: quia ille caput, & nos membra sumus. Hūc itaq; cibum Iacob patriarcha esuriebat, dicens: Si fuerit dominus mecū, & dederit mihi panem ad edendū, & vestimentum ad induendum. Quotquot ergo in Christo baptizamus, Christum induimur, & panem angelorum comedimus. In quo nimirum mysterio benedixit Isaac Iacob filium suū, quasi nulla alia esset benedictio, quàm frumenti & vini, scilicet in pane carnis Christi, & in potu sanguinis: quæ de agro cor-

for. *do-
minici no-
bis

poris *nobis quotidie per officium sacer-
dotis maturescunt, & comedimus. Hinc
quoq; idem ait: Det tibi Deus de rore celi,
& de pinguedine terre abundantia frumeti
Gene. 27. & vini. In rore quide celi, q̄a hec mysteria,
diuinitatis ope conficiunt. In pinguedine
verò terre, q̄a caro Chri de virgine orta cre-
dit: vbi, p̄culdubiò Chriatoru plenissima
p̄statur abundatia panis & vini, in q̄bus si-
ne dubio vita fruit angeloru. Nec igit cha-
rissime fili ista paruipedas, vitæ vbi tanta
redolent sacrameta. Habes q̄ à logè tantus
patriarcha sensit in filio flagrantiam huius
Gene. 27. mysterij. Ait em̄: Eccè odor filij mei, sicut
odor agri pleni cui benedixit dominus.
Quia p̄fectio i isto agro corporis Chri the-
saurus absconditus, vernat florib' immarce-
scibilib', & redolet suauitate odoris. Què
Matt. 13. qui inuenit homo, vadit & vendit oia q̄ ha-
bet, & emit agrum istum, vbi thesauri ois
Col. 2. sapietia atq; sciencia contēplantur. De quo
sanè agro, panis vitæ carnis, & potus san-
guinis credentibus quotidie exuberat, & à
for. *meti- fidelib' *messuit. In quo utiq; verus Iacob
tur benedicitor, & dominus fratrum suorum
constituitur: quia nimirum sine isto, nulla

rerum alia proficit benedictio. Vnde beatus idē, Esau seruus venator, ad benedicēdū cū tardior occurrisset, benedictiōe hac Gene. 27. fratri indulta, ait: Venit germanus tuus fraudulenter. ac deindē: Frumento & vino stabiliui eū, quod est apertē dicere: Firmaui eum pane corporis Chri & vino sanguinis, in quibus illi æterna maneat abundantia. Tibi autē vltā qd faciā? Quid igit tātus & talis Dei cultor, si nihil inuenit filio vltā qd prębeat, nisi eadē illi vōtis imploret? putasne, quod absit, si fueris indignus tantę gratię, vllis q̄ polleas bonis, vltra quā nihil ampliūs in hac vita pręstat? * Aut forte for. An. ideo parui pendes, quia in ore non sapit, quod in spiritu illi longē præsens erat in eo, & frui desiderabat? Sed & hoc, licet in spe relictus olim Abraham fuerat, ideo be Gene. 14. nediētus Deo excelso dict⁹ est, qua deniq; Gene. 27. benedictione post eum Deus Isaac perfuderat: propterea & ipse filium suum Iacob eisdē ditabat bonis, & p̄phetali eloquio implorabat, quod oībus erat reppmissum.

¶ Quōd illud tam magnum huius sacramēti bonum Zacharias admiratus

lit. CAP. LIII.

I 4

Ma-

Magnum igitur bonū & summæ be-
 nedictionis arcanum, in hoc my-
 sticè Christi ecclesiæ præparatur, vbi &
 Christus est cõuiua deliciarū, & cõuiuium.
 Zach. 9. De hoc q̄ppe bono Zacharias olim rep-
 misso admirās, ait: Et qd bonū ei⁹ est, & qd
 pulchrū ei⁹, nisi frumentū electorū, & vinū
 germinans virgines? Vbi notandum quòd
 nō nisi electorū est cibus, ex quo bonū sa-
 lutis ecclesiæ & pulchritudo decoris p̄sta-
 tur: quia etsi quotidie sordescit, exindè re-
 Eph. 5. paratur, vt sp̄sa Christi sine macula & ru-
 ga, talibus inueniatur respersa munerib⁹.
 Alioquin dū quotidie peccamus, licet in
 1. Ioan. 1. minimis, quomodò sine macula esse pos-
 sum⁹? Nō ergo est immaculata, q̄ neui ob-
 scenitas dedecorat. Sed per hæc purgatur
 iugiter. pulchrū eius est corpus, ex quo iā
 speciosa p̄ lauacrū ampliùs pulchrescit, vt
 cādore lilij & rubore sanguinis i hoc my-
 sterio decoret. Bonū q̄ppe, vt ad vitā eter-
 na, p̄ficiam⁹: pulchrū verò, dū immortalitatis
 gloria vestimur: vt & interiùs fruamur dul-
 cedine, & exteriùs fulgeam⁹ nitidiùs de tãti
 bñficij gr̄a. Et vinū, inqt, germinās vir-
 gines. Felix fructus vbertatis, ex
 quo virginitas germinatur.

¶ Quòd omnis ecclesia Christi, virgo nominatur & est.

Cap. 54.

NAm in hoc nostri germinis vino castitas corrumpitur, ab isto verò virgines procreantur. Et ideo iure omnis ecclesia Christi, virgo nominatur: quia ista repleta vino, nullum præter Christum amare nouit, nullum esurire alium, nullum ficti: quoniam summum eius bonum Christus est, & summa pulchritudo vestis illa contexta de supèr ex vellere agni, quæ nuptialis alibi appellatur. Sed & charitatis vino debriata iure omnis anima, quæ Christi potatur sanguine, virgo dicitur. Habes charissime sanctorù vitæ bonum, * quod nullum est aliud. Habes pulchrum venustatis, quo tuas infantia abluis sceditates. exerce te in castitate, quoniã hic sanguis nihil magis diligit, quàm in Christo virgines. Virgines inquam, sed pudicas & prudentes: quia sunt & fatuæ, intùs in animo non habètes oleum secum spiritus sancti. Quem profectò si quis non habuerit, hic non est Christi. Nam neque frumētum carnis sine vino sufficit sanguinis, neque ca-

Matth. 22.

for. * quod nullum est aliud meliù

Matth. 25.

Rom. 8.

1 Cor. 3.

Iohel. 2.

ro aut sanguis sine oleo spiritus sancti prodest nobis, imò magis officit. Ideo quis rectè vult communicare, sic viuat necesse est, vt templum spiritus sancti semper esse queat. Quia si quis templum Dei violauerit, disperdet eum Deus. Hinc Paulus ait: Nolite contristare spiritum sanctum in quo signati estis. Profectoque sine illo nulla Christi gratia habetur. Propterea & Iohel cum pœnitentibus veniam promitteret, Respondit dominus, inquit, & dixit populo suo: Ego mitto vobis frumētum, vinum & oleum, & replebimini in eo. In eo utiq; replebimini, licet tria promiserit: quia caro & sanguis per eundem spiritum sanctum consecratur. Alioquin mihi nec caro est, nec sanguis, sed iudicium quod percipio: quia sine donāte, nullum malè p̄sumētib; donum ex deo p̄statur. Nam idem spūs donum dicitur, q̄bus Christus & ecclesia repletur. Sed ille ad plenum hæc oīa donorum possidet, Ecclesia verò per partes indiuiduè, sicut eidē placuerit, qui se diuidit in singulis, & bipertitur oībus. In eo tū diuinitus adimpletur, quia sine illo anima cuiusq; vacua inuenitur. Ideo hūc semper
ore-

promus, hunc desideremus iugiter, ut eius repleatur bonis desiderium nostrum, & semper ab illo renouet ac si aquilæ inuētus nostra. Liqueat ergo quod sine illo nihil est quod habetur, nihil quod percipitur, eo quod omnia dona virtutum hoc vno claudunt. Idcirco si volumus cælestibus ditari donis, donum patris ac filij & spiritus sancti, qui ab eis cōsubstantialis procedit & coeternus, ardenti animo petamus, ut per eum charitas in cordibus refundatur nostris, atque in ipso renascentes quotidie, ad vitam sanctificentur: quia quoscunque ille sanctificauerit sui roris aspersione, eos perfecte patrem & filium inhabitare credimus. Hinc idem filius ait: Ego & pater ad eum veniemus, & mansione apud eum faciemus. Non quasi pater misso spiritu sancto, sed signanter insinuas, quod ad eos tantum pater & ipse veniant, quos idem suæ perpetuæ aspersione sanctificauerit spiritus, licet in omnibus sibi semper coopatrix sit tota trinitas.

Psal. 102.

Ioan. 14.

Locus multus.

Admonitio cuiusque, ut sit probus & castus ante communionem. Cap. 55.

Qua de causa sicut nihil in hac vita felicius bono Christiano, ita nihil illo periculosius, si deserat à tanta gratia, fiat membrum meretricis. Et ideo charis. castum te custodi: quia

for. * in-

ternus

for. *

quod

Pfal. 25.

Matth. 27.

Ioan. 9.

Locus ob-
scurus.

quia hoc munus quo virgines generantur, nimirum non modò carnis luxuriam, verum etiam mentis execrat desidia, & omne quod est vndè noster * exterioris homo possit maculari. * Quo velim, quia ordinante Deo iam sacris adsistis altaribus. Laua inter innocentes, non cum Pilato, manus: quia nulla excusatio prodest, vbi vestis est conscientia iudex. & si probaueris te primum de pane illo & calice securò bibe. Si autem, Da honorem Deo, & corrige quanto citius plenitudine cordis maculam erroris, si quomodò valeas demum Christi altaria circumdare pijs amplexibus, & ad sancta sanctorum mente pura ditior introire. Alioquin grauius est, in sordibus adhuc sordescere, & inlicita dei mysteria, contempto Deo, impudèter accedere. Hæc igitur ob cautelam tui dixerim, dilectissime fili: quia noui plerosque veluti sues immundas, qui obtentu pœnitentiæ redeunt ad volutabra tanto procliuus vitiorum, quanto facilius ad hæc sine præiudicio reatò sui accedunt, ista pedibus calcare: qui nec, quia semel eos dei patientia sustinuit, dum indigni vitæ mysteria præsumeret, vterius, que

MENTO EYCHARISTIAE. 141

quæ dicimus, vera malunt credere. Verentur enim coram humanis obtutibus suam verecundiam portare, quàm coram maiestate diuina & omnium supernorum presentia, temeritatis incurrere offensam.

Quibus perfectò cordis induratio, cum nec se corrigunt, nec Dei visitetur verberetatis, iam pœna est peccati & cõtemptus superbię. Sed dominus quia eos cõtinuò non punit, vt prætulimus, nunquid nõ curat, aut suas iniurias ita tenus multas obliuiscitur? Nequaquam hoc dixerim, præsertim cum idem videat, & ad iracundiam exinde amplius concitetur, eo quòd prouocent eum filij sui ac filiæ in iram, quos angelorum gratis sociauerat ad mensam.

Deut. 32.

Hinc quoque est quod sequitur, Abscondam faciem meam ab eis, & considerabo nouissima eorum. Propter quod & sæpè hi tales interdum proponunt se ad horam iam melius conuerti cum summa deliberatione mentis, sed iterum tentationis impetu peius ruunt. Idcirco tu si vis saluari, & his ad vitam frui, velim sic te agas, vt deũ p̄sentem semper vbique intelligas, & sic coram ipso versari, vt in nullo maiestatis eius ocu-
los

Deut. 31.
& 32.

51

Deut. 32.

los offendas Quia si quis se putat ab eo vspiam delitescere, nouerit eum omnino quod offensum non effugiet qui vbique virtute pollet: sed apud eum omnia recondita, que gessit, & signata in thesauris eius inueniet.

¶ De hœdo & agno, qualiter vnicuique immolantur in hoc mysterio. Cap. 56.

Exo. 12.

Patet igitur ex lege diuina, licet Christus immoletur agnus in ecclesia, quod differentia meritorum hæc & præmia tribuantur. Vndè dñs in Exodo, cum de pascha loqueretur: Decima die mensis huius tollat vnusquisque agnũ per familias & domos suas. Erit aut, inquit, agnus absque macula, masculus anniculus, iuxta quẽ ritum tolletis & hœdũ. Vbi septuaginta: Erit nobis agnus immaculatus. de agnis, inquit, & hœdis sumetis. Ex quo profectò liquet, quia ob differentiam meritorum, ista præcipiuntur, si fortè quis agnum non poterit paupertate vitæ assequi, id est, vitã immaculatam offerre, saltem hœdum habeat in sacrificijs qui pro pœnitentibus mactatur. De quo diuinæ legis interpret Hieronymus ait, quod Christus in domo ecclesiæ dupliciter immolatur. Si iusti sumus, inquit, de

MENTO EUCHARISTIAE. 143

de agni carnib⁹ vescimur: si peccatores & pœnitentiam agimus, nobis hœdus occiditur. Non q̄ Christus hœdus sit, quos à sinistris stare docuit: sed pro diuersitate merit⁹ rorum, vnicuiq; aut agnus aut hœdus sit. Alioquin ex lege cur hœdū simul cū agno iubetur tolli, nisi ob merit⁹ rorum distincti- onem? Vbi mox: Et seruabitiseū, inqt, vsq; ad quartamdecimam diem mensis huius, immolabitq; eum vniuersa multitudo fili- orum Israel ad vesperam. Nec tamē apertē insinuat, si de solo agno accipiendum est, quod de hœdo iubeat: sed ex hoc, vt̄ mo- ris est in scripturis diuinis, latenter osten- dit, q̄ aliud est quod profectō perfectiori- bus mandauit, aliud verò quod lapsis & torpētibus ad indulgentiā prouidit. Idcir- co de solo agno qd agēdū, apertē instituit: de hœdo verò, quasi nolēs edicere, pressi- ūs reticuit: qm̄ aliud est, quod ipse vbique vult, perfecti⁹: aliud aut, interdū quod in- dulget. Vndē & alio loco de pascha præ- cipitur, vt qui primo mense pascha facere non potuerit, secundo faciat. Id est, si cum pfectis in primo mēse, quasi in prima gr̄a, sine mortis reatu agnū edere nō potuerit, sal-

Matth. 25.

Exo. 12.

Num. 9.

2. Par. 30.

Num. 9,

saltem secundo mense, id est, in pœnitentia reatus sui hœdum indulgētiarum percipiat. Ait enim ita: Homo qui fuerit immundus super animam siue in via procul, in gente nostra faciat Phase domino mense secundo. Aliter autem: Si autem immunus in anima non fuerit, ant procul, p corpore viæ à templo spiritus sancti nō recesserit, & phase domino non fecerit, exterminabitur anima illa de populis suis. Qui omnino nisi māducauerit carnem filij hominis, vitam nequibit æternā habere, quoniam sacrificium domino nō obtulit tempore suo. Et ne putares quòd de his forte diceret, qui sunt extra Christum, addidit,

Ibidem.

In gente nra: quia omnes Christiani, quasi sub vna generatione, reputantur. Humilius est sanè, cum pœnitentibus hœdum, quàm cum perfectioribus & sanctis Christum agnum comedere. Quod benè intelligens senior ille filius de agro reuersus, sed malè contra dulcissimum patrem in uia permotus, obiurgat dicens: Tot annis serui tibi, nunquam mandatum tuum præteriens, & nō dedisti mihi hœdum, saltem vt cum amicis meis epularer. Et quàm iuste

Luc. 15.

MENTO EVCHARISTIAE. 145

ste, quia profectò cæcatus, mente, noluit
 intrare intùs, nec corde pœnitere. Idcirco
 * profus omnibus bonis paternis, nec hæc for. * priua
 dum indulgentiarum meruit adquirere, tus
 * nec vitulus repœnitenti filio minori te- for. * &
 nerimus immolatur: & quod grauius est,
 contumaci animo in patrem refert iniuri
 as, quas ille ex sua carnalitate impœnitès
 sibi cor contraxerat. quapropter post nau
 fragium, quæ secunda tabula est, feruenti
 animo pœnitētiam agamus. Nimirùm quæ
 melius est, saltem hæc dū mysticè infra con
 uiuiū Christi, vbi agnus immolatur Chri
 stus, cum fratribus epulari duntaxat, quia
 sumus rei & noxij, quàm cum iurgio con
 tra pium patrem insolescere, & inuidiam
 dedignari, ne ad ineffabile patris gaudiū
 saltem rogati veniamus. Nec dubium quod
 diuinitùs reconciliati quantocitiùs hanc
 humilitatis viam vsque ad pios paternos
 amplexus reasscēdentes, in hoc cœlesti cō
 uiuio pro nobis non solùm hæcus indul
 gentiarum Christus immolabitur, verùm
 sua benignitate agnus seu vitulus verbi di
 uinitate saginatus, pro gaudio nostræ salu
 tis mysticè mactabitur. Alioquin quomo
 K dō

Matth. 25.

dò inter agnos, quos à dextris locabit,

Matth. 18.

Luc. 15.

peccator venia recepta ouis ceterima resti-
tuetur, nisi gratia vnitus Christi, iam in eo
vnum corpus inueniatur? Veruntamē nec

Leuit. 4. 9.

10. 16. 23.

Numer. 7.

28. 29.

Leuit. 16.

Luc. 15.

Rom. 8.

mirū, si in hoc mysterio Chrs pro pecca-
toribus quasi hœdus accipitur: quia in le-
ge q̄ sæpè sub figura hircus immolat̄. Vn-
dè quia duabus cōstat substātijs, duo ex le-
ge hirci simul in loco iubent̄ offerri, quo-
rum vnus pro peccatis sorte dño maculat̄,
alter verò viuēs adsumit̄, (quē emissarium
lex vocat, & super eius caput oēs iniquita-
tes filiorū Israel cōfitendo, & vniuersa de-
lictā atq; peccata eorum imprecabant̄, &
sic ad eremum mittebāt) portās oīa pecca-
ta filiorū in terrā solitudinis. Ex quo pro-
fectò liquet, q̄ Chrs in similitudine carnis
peccati, occubuit pro nobis, & oīa maledi-
cta legis & peccata nostra super se tulit, &
ad eremum, vbi nonaginta & nonē oues
in deserto reliquerat, festinus reuolauit.
Non q̄tilline hircus, aut hic hœdus iure
credat̄, sed q̄a pro nobis figurā carnis pec-
cati assumpsit, & de peccato dānauit in car-
ne peccatū: vt qui erāt hœdi, à sinistris iu-
re locandi, sint oues, in dextris clementer
restiti-

restituti. Sic quoq; & post lauacrum, idem qui agnus est iustis, fit & peccatoribus hæc dicit: quatenus per hoc & ipsi iusti constituantur, vt nemo à carne Christi & sanguine extraneus deputetur, nisi * se culpis exigē- for. * si
tibus exciderit.

¶ Quòd aliquis dicat, Non sum ausus communicare, quia peccator sum: & idcirco per negligentiam fit seropha diaboli.

Cap. 57.

ECcè qualis est ordo. Nā qui non maneducat carnem Christi, neq; bibit eius sanguinem, procul dubio nec vitā habet in se manentē. Et quicumq; indignè comederit, non virtutem carnis, sed iudicium sibi sumit. Porro si quis peccator est, & iam peccare desijt, licet hædus, ei tñ caro Chrī sacramentū efficitur: vt per hoc & ipse ad verā innocentīā redeat, & inter agnos à de xtris cōnumereñ. Illi verò, qui semper deinceps post lauacrū, protegēte Deo, in corpore māserunt, nullis obuoluti criminib⁹, dignè accipiūt agni carnes, & potātur sanguine. Veruntamē & si ita loquimur, non est mandandum q̄ hic aut ille aliud accipiat,

1. Cor. II.

quàm Christi carnem & sanguinem: qui
 nec hœdus dicitur, nisi dispēsatiuè ob my-
 sticam significationem: ita nec agnus, nisi
 vt ille intelligatur verus aduenisse agnus,
 q̄ ex lege multotiès præfigurabatur, & ve-
 ra mentis innocentia per eum cunctis pa-
 tesceret. Cæterùm quauis hœdus dicatur,
 mihi pro qualitate meriti & obfuscatione
 delicti, tanti est omnino precij pro mundi
 vita, quãti est & caro Christi, nimirum quã
 nihil aliud est mihi quàm caro Christi.
 Sed ideo rursus hœdus fit pœnitenti pro
 mysterio, vt maledicta facinorum & pec-
 cata expiet, sicuti & agnus leuiora quæq̄
 Hinc & priùs canitur, AGNVS DEI, quàm
 comedatur: quatenùs per hoc fides inca-
 lescat, quia ipsius est caro immolata p̄ no-
 bis, vt tollat rursus peccata mundi. Implet
 autem hoc sacramētum, ad expiationem
 pro peccatis nostris, ea quæ demum con-
 traximus, si nos cēsem⁹ ab his, & ita come-
 dimus, vt iubet, in vna scilicet domo, quæ
 est sancta Dei viui ecclesia, extra quã nul-
 li fas est edere agni carnes. Neque crudum
 quid ex his, aut coctum aqua, sed assas tan-
 tùm igni passionis Christi, cum lactucis
 agre-

agrestibus absque fermento, id est, in azy-
 mis synceritatis & veritatis eas comedam^o 1. Cor. 5.
 absque fermento corruptionis. Deinde p-
 bet se vnusquisque, & vt præcipitur, sic se
 agat. Renes nostros, inquit, accingetis: q^a Exo. 12.
 hæc sunt vitæ semina, quibus virgines ge-
 nerantur. vndè constat, quòd nulli pericu-
 losius ea cõtingunt, quàm luxuriosi & in-
 casti, propterea primùm hoc loco & lex
 castitatis in renibus, quorum scrutator est
 Deus, per se ipsum adfigitur. Nam si qui
 vxoribus debitũ reddunt in lege, non pos^s 1. Reg. 11.
 sunt ad Deum neque ad panes propositi-
 onum, neque ad vlla legis consecrata, nisi
 priùs saltem triduo, vel eo ampliùs, sancti-
 ficentur, accedere: quanto magis, si volu-
 mus panem illum qui de cælo descendit,
 & agni Dei carnes dignè comedere, ab
 omnibus peccati operibus vacare, purifi-
 cationemq; mentis ad Deum dirigere? Et Exo. 12.
 calceamèta, inquit, habebitis in pedibus,
 ne, dum sumus in via istius seculi, à serpen-
 te mordeamur. Et baculum in manibus. Psal. 12.
 De quo legitur in Psalmo: Virga tua & ba-
 culus tuus, ipsa me cõsolata sunt. Quibus
 ita pmissis, Sic, ait, comedetis illum festi- Exo. 12.

nantes. Est enim phasæ, id est, transitus do-
 mini. Alioquin desiderio torpentes, & hic
 in seculi actibus remorantes, non dignè
 comedunt pascha, videlicet carnes agni,
 & ideo satis timèdum talibus, ne cum Ae-
 gyptijs nocte perimātur, dum sopore pec-
 cati perimuntur: vastantur enim ab ange-
 lo, quorum mètes agni sanguine non sunt
 resperæ, tã exteriùs in carne, quàm & in-
 tûs in conscientia. Saluantur verò lumbis
 succincti, & calceati pedibus, baculo Chri-
 sti sustentati, ad patriam hinc quanto sum-
 mo mentis ardore vel desiderio festinans
 tes. Est enim phasæ, id est transitus domi-
 ni. Putas ergo charissime, quòd lateat De-
 um illius conscientia, non dico, si crimini
 bus est obuoluta, verùm ignauia si torpe-
 at? Patet igitur, quòd nisi desiderio cæle-
 stis patriæ ad superna, vbi Christus in de-
 tram patris, fide plenissima & spe certa,
 nec non charitate non ficta festinus tran-
 eat, de agni carnibus iure non comedit,
 quia legè in hoc iubentis violat. Propter-
 eà quotiès ea percipimus, attollamus men-
 tes in desiderium, & per ardorè fidei festi-
 nemus ad tãtam societatem visionis: quia
 nimi-

nimirum hinc gustus est, illic autem satietas. Satiabimur, ait propheta, dum manifesta-
 bitur gloria tua. Transit ergo Christus in
 nobis de hoc seculo ad patrem: transeamus
 & nos in illo, quia cum illo simul omnes, si
 eius membra connumeramur, vna perso-
 na & vnum corpus sumus. Qui autem ad-
 huc resident per desiderium super ollas
 carnum & negligentiam, non cum illo
 transeunt neque festinant ad patrem: id-
 circo pascha nunquam ritè celebrat, quia
 pascha à transitu nominatur. Vndè voto-
 rum filii, transeamus hinc festinantes suc-
 cinctis mentibus & calceatis in præ-
 paratione euangelij pacis pedi-
 bus, vt ad illa resurrectionis
 gaudia quantocitiùs
 venire valea-
 mus.

Psal. 16.

Exod. 16.

QVOMODO SIT TRI-
CAPITVLA, QVO-
MODO SIT TRINITAS

IN VNITATE.

Hucusq; de eucharistia, nunc verò qua-
liter sit trinitas in vnitate, & Vnitas in tri-
nitate, & de baptismo Christi in Ior-
dane: & quia hæc omnia ad eucharis-
tiam pertinēt, disputatur. gaude-
amus, quia pro nobis est.

CAPVT PRIMVM.

VANGELICA lectio ppo-
suit nobis, vndè loqua-
mur ad charitatem ve-
stram, tanquam domi-
ni imperiū, & verè do-
mini imperio. Ab illo
em̄ expectauit cor me-

for. *intel-
ligeretis

um tanquam iussionem proferēdi sermo-
nis, vt hinc *intelligere loq me velle quod
recitare ipse vellet. Audiatur ergo studium
& deuotio vestra, & adiuuet apud ipsum
dominum Deum nostrum, laborem me-
um. Videmus enim, & tanquam proposito
diuino spectaculo contuemur, apud flu-
men

men Iordanem cōmendari nobis dominū nostrum in trinitate. Cū enim veniret Iesus, & baptizatus esset à Ioanne, dominus à seruo suo, quod fecit ad humilitatis exemplum, in ipsa quippe humilitate ostendit implere, quando dicente sibi Ioanne: Ego Matt. 3. à te debeo baptizari, & tu venis ad me? Respondit: Sine modò, vt impleatur omnis iustitia. Cū ergo baptizatus esset, aperti Ibidem. sunt cæli, & descendit super eum spiritus sanctus in specie colubæ. Deindè vox de super audita est, Hic est filius meus dilectus, in quo mihi benèssenti. Habemus ergo distinctā quodam modo trinitatem, in voce patrē, in homine filium, in columba spiritum sanctum. Hoc quidem cōmemorare opus erat. Nam videre facillimum est. Euidenter enim nec vllò dubietatis scrupulo cōmendatur hæc trinitas, cū ipse dominus Iesus Christus in forma serui veniens ad Ioannem, vtiq; filius est. non em̄ dici potest quòd pater est, aut dici potest quòd spiritus sanctus. Venit, inquit, Iesus, vtiq; filius Dei. De columba quis dubitet, aut quis dicat, quid est colūba, cū ipsum euāgelium testatur apertissimè, De-

scendit super eum spiritus sanctus in specie columbæ? De voce autem illa similiter nulla dubitatio, quod pater sit, cum dicit, Tu es filius meus.

¶ Quod quamvis timidè, tamen dicat quis separabilem trinitatem.

CAP. II.

HAbemus distinctam trinitatem, & sic consideremus loca, audeo dicere, quamvis timidè, id dicam tamen, cum Iesus venit ad fluviū, ex alio loco in aliū locū colūba de cælo descendit ad terrā, De alio loco in alium locū vox ipsa patris, nec de terra nec de aqua sonuit, sed de cælo. Tri hæc quasi separantur locis, separantur officijs, separantur operibus. Dicat mihi aliquis Ostende inseparabile. Memèto catholicè te loqui. Fides enim nostra, id est, fides nostra, fides recta, fides catholica, non opinionis præsumptionis, sed testimonio lectionis collecta, nec heretica temeritate incerta, sed apostolica veritate fundata, hoc insinuat, hoc nouimus, hoc credimus, hoc & si non videmus oculis, nec adhuc corde, quādiu fide mūdāmur, ipsa tamen fide certissimè & hac robustissimè retinemus, patrē & filiū & spiritum

for. & hoc
&

ritum sanctū, inseparabilem esse trinitatē:
 Vnum Deum, non tres deos: Ita tamē vnū
 Deū, vt filius non sit pater, vt pater non sit
 filius, vt spiritus sanctus nec pater sit, nec
 filius. Sed & patris & filij & spiritus hęc in-
 effabile diuinitatē apud se ipsam manentē,
 oīa innouantē, creantē, mittentē, recrean-
 tē, iudicantē, liberantem: Hanc ergo tri-
 nitatē, ineffabilem simul nouimus & inse-
 parabilem.

¶ Quòd hi tres, pater, filius & spiritus san-
 ctus, non simul, sed seorsum ve-
 niunt. CAP. III.

Quid ergo agimus? Eccē seorsum ve-
 nit filius in homine, seorsum spiri-
 tus sanctus de cęlo descendit in specie colubę,
 seorsum vox de cęlo sonuit: Hic est filius
 meus. Vbi est inseparabilis trinitas? fecit
 vos p̄ me Deus intētos, & quasi aperientes
 sinū, donec ipse, vndē aperuistis, impleat̄.
 Cōlaborate nobiscū. videtis em̄ qd susce-
 perim⁹. Nō solū qd, verū etiā q vndē volu-
 mus dicere, vbi positi in corpore, qd cor-
 rumpit̄ & aggrauat aīam, & deprimat̄ terre-
 na inhabitatio sensum multa cogitatē. Quā
 ergo istū sensum à multis extra & ad vnū
 Deum

Locus ob-
 scurus.
 Sap. 9.

Deum trinitatem inseparabilem colligo, ut aliquid videam quod dicā: putas ne hoc corpore, quod aggrauat animā, ut aliquid vobis dignè eloquar, potero dicere: quoniam ad te leuavi animā meā, adiuuet me, leuet eam mecum. Nam infirmus sum illi, & grauis est mihi. Solet quæstio ab studiosissimis fratribus proponi, solet in amatorum verbi Dei sermone versari, solet pro hac multum pulsari, ad Deum dicentibus hominibus: fecit aliquid pater, quod non fecit filius: aut facit aliquid filius, quod non facit pater. Interim de patre & filio dicamus. Cùm autem hinc expedierit conatū nostrū, cui dicimus, Adiutor meus * es tu, * esto, ne derelinquas me: intelligitur etiam spiritus sanctus ab oratione patris & filij nequaquam discedere.

¶ Vtrūm aliquid facit pater, quod non facit filius: aut filius, quod non facit pater.

CAP. III.

DE patre ergo & filio fratres audite. facit aliquid pater sine filio? Respondebimus, non. An dubitatis? quid enim facit sine illo, per quem facta sunt omnia?
Omnia,

Omnia, inquit, per ipsum facta sunt. & insultas tardis, duris, litigiosis, addidit: Et sine ipso factum est nihil. Quod igitur fratres omnia per ipsum facta sunt, intelligimus utique; vniuersam creaturam factam per filium, fecisse patrem per verbum suum, Deum per virtutem & sapientiam suam. Nunquid dicturi sumus, omnia quidem, quando creata sunt, per ipsum facta sunt: sed nunc non omnia per ipsum facit pater? Absit. Recedat hæc cogitatio à fidelium cordibus, abigatur à sensu deuotorum, ab intellectu piorum: fieri non potest, ut per ipsum creauerit, & non per ipsum gubernet. Absit, ut sine ipso regatur quod est, quando per ipsum factum est ut esset, sed & hoc testimonio scripture doceamur, non solum per ipsum facta & creata omnia, sicut ex euangelio commemoramus, Omnia per ipsum facta sunt, & Ioan. 1. sine ipso factum est nihil: sed per ipsum etiam regi & disponi quæ facta sunt. Agnoscitis, 1. Co. 1. credo, Christum Dei virtutem & Dei sapientiam, agnoscite dictum Dei sapientiam, Attingit à fine vsque ad finem fortiter, & Sap. 8. disponit omnia sua uiter. Non ergo dubitemus per ipsum regi omnia, per quem facta

Ita sunt omnia. Nihil itaq; pater sine filio
 nihil filius sine patre facit. Occurrit q̄stio
 quã in noīe domini & voluntate soluendã
 suscepimus. Si nihil facit pater sine filio, &
 nihil filius sine patre: nõne quasi conse-
 quens erit, vt & patrem dicamus natum de
 virgine Maria, patrem passum sub Pontio
 Pilato, patrem resurrexisse & in celũ ascē-
 disse? Absit, non hoc dicimus, quia nõ hoc
 credimus. Credidi enim, propter quod lo-
 cutus sum: & nos credimus, propter quod lo-
 quimur. Quid est de fide? quia filius
 de virgine natus, non pater. Quid est in fi-
 de? Quia filius passus sub Pontio Pilato, &
 mortuus, & nõ pater. Excidit nobis, quos-
 dam malè intelligentes, vocari Patripas-
 sianos, qui dicunt ipsum patrem, natũ ex
 fœmina, ipsum patrem passum, ipsum esse
 patrem, qui est filius: Duo esse nomina,
 non res duas: & remouit istos ecclesia ca-
 tholica à communionem sacrorum, ne ali-
 quem deciperent, vt separati litigarent.
 Reuocemus ergo difficultatem quæstio-
 nis sensibus nostris. Dicat aliquis mihi:
 Tu dixisti nihil patrem facere sine filio,
 neque filium sine patre: & testimonijs de
 scri-

Psal. 115.

2. Cor. 4.

Patripas-
siani.

scripturis adhibuisti, nihil patrem facere sine filio, neque filium sine patre, quia omnia per ipsum facta sunt. Nec quod factum est, regi sine filio: quia ipse est sapientia patris, attingens à fine vsque ad finem fortiter, & disponit omnia suauiter. Modò mihi dicis, quasi contra te ipsum loquens: Filius natus est de virgine, non pater: filius passus est, non pater: filius resurrexerit, non pater. Eccè teneo aliquid facere filium, quod non fecit pater: aut ergo confitere aliquid facere filium sine patre, aut confitere, etiam patrem natum, passum, mortuum, resurrexisse: aut illud dic, aut elige vnum è duobus. Ego neutrum eligo: nec hoc, nec illud dico: nec aliquid filium sine patre facere dico: quia mētor, si hoc dixerò, nec patrem natum, passum, resurrexisse dico: quia nihilominus mētor, si hoc dixerò. Quomodò te, inquit, explicabis ab his angustijs? Placet vobis quæstio proposita? Deus adiuuet, vt placeat & soluta. Eccè quod dico, vt me & vos ab his angustijs dominus liberet, in vna fide stamus in nomine CHRISTI, & in vna domo sub vno domino viuimus, & in vno

Sap. 8.

vno corpore membra sub vno capite sumus, & vno spiritu vegetamur. Vt ergo dominus ab his angustijs molestissimæ quæstionis liberet & me qui loquor, & vos qui auditis, hoc dico.

¶ Quòd filius natus sit de virgine, & non pater: & tamen natiuitatem & pater & filius operatus sit.

CAP. V.

Filius quidem, non pater, natus est de virgine Maria: sed natiuitatē filij, non patris, de Maria, & pater & filius operatus est. Non est passus quidem pater, sed filius passionem tamē filij, & pater & filius operatus est. Nō surrexit pater, sed filius: resurrectionem tamē filij & pater & filius operatus est. De quæstione ista videmur iam expediti, sed fortè verbis meis: videamus etiam, vtrū verbis diuinis. Pertinet ergo ad me, sanctorum librorū testimonijs demonstrare, natiuitatem filij & patrem operatum & filium: ita passionem, ita resurrectionē: & cum filij tantū sit & natiuitas, & passio, & resurrectio, hæc tamē tria, quæ ad filium solum pertinent, nec à patre solo facta sint, nec à solo filio, sed à patre vtiq; & fi-

& filio. Probem⁹ singula: iudices, audistis, causa proposita est, testes procedant. Dicat mihi iudicium vestrum, quod solet causas agentibus dici: Doce quod promittis. Doceo planè, adiuuante domino, & celestis iuris recito lectionem. intentè audistis proponentem, audite intentiùs iam probantem. De Christi natiuitate mihi primò docendum est, quomodò eam & pater fecerit, & filius fecerit: quìs nõ nisi ad filium pertineat, quod fecit pater & filius. Paulù recito, idoneum iuris diuini consultum: nam & causidici habent distantem iura litigatorum, nõ Christianorum. Recito, inquã, Paulum distantem pacis iura. Ostèdit nobis sanct⁹ Apostolus, quomodò natiuitatè filij pater operatus sit. Cum autem venit, inquit, plenitudo temporis, misit Deus filium suum factum ex muliere, factum sub lege, vt eos, qui sub lege erant, redimeret. Audistis, quia planum & apertum est, intellexistis. Eccè pater fecit filium nasci de virgine. Cùm enim venisset plenitudo temporis, misit deus filium suum, vtique pater Christum. quomodò eum misit? factum ex muliere, factum sub lege. Fecit ergo eum

Gal. 4.

Esaï. 7.

for. * sed
corrupta,
sceminas.
Gene. 2.

Phil. 2.

pater ex muliere sub lege? An te fortè hoc mouet, quia ex virgine, dixeram, & Paulus dixit, ex muliere? nõ moueat. non immoremur. neq; enim rudib' loquor. Vtrunq; de scriptura dicitur, ex virgine, & ex muliere. Ex virgine quomodo? ecce virgo concipiet in utero, & pariet filium: ex muliere autem, sicut audistis. Non est contrarium. Proprietas enim locutiõis hebreæ, mulieres nõ corrupta virginitate: * sed sceminas appellat. Habes euidentem scripturam Genesios, quãdo ipsa prima Eua facta est, formauit eam in mulierem. Dicit etiam alio loco scriptura, iubere Deũ sapere mulieres, quæ non cognouerunt cubile viri. Hoc ergo iam notũ esse debet, nec teneat nos, vt alia quæ meritò tenebũt, domino adiunante, explicare possimus. Probauimus ergo natiuitatem filij à patre factam: probemus & à filio factã. Quid est natiuitas filij de virgine Maria? certè adsumptio formæ serui. Nũquidnam est aliud nasci filio, nisi accipere formã serui virginis in utero? Audi quæ hoc & filius fecit. Qui cùm in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est, esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinani-

uit,

uit, formam serui accipiens. cùm venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum factum ex muliere, qui factus est ex semine Dauid secundum carnem. Videmus ergo natiuitatem à patre factam: sed quia ipse filius semetipsum exinaniuit, formam serui accipiens, videmus natiuitatē filij & ab ipso filio factam. Probatum est hoc. transcamus hinc.

Gal. 4.

Rom. 1.

¶ Quòd filius sit passus, non pater: passionem autem filij, & pater & filius operatus sit.

CAP. VI.

Intenti aliud accipite, quod ex ordine sequitur. Probemus & passionem filij, & à patre factam, & à filio factā. †Faciatur pater passionem filij, qui proprio filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit eum. Faciat & filius passionem suam, quæ me dilexit, & tradidit semetipsum pro me. Tradidit pater filium, tradidit filius seipsum. Passio hæc ab imi facta est, sed ab utroque facta est. Sicut ergo natiuitatem, ita passionem Christi nec pater fecit sine filio, nec filius sine patre. Tradidit pater filium, tradidit filius seipsum. Quid hic fecit Iudas, nisi peccatum?

Rom. 8.

Gal. 2.

for. *ab

vno

for. *sed

& ab

L 2

¶ Quòd

¶ Quòd filius resurrexit, non pater:
pater autem & filius resurrectionem operatus sit.

CAP. VII.

TRanſeamus & hinc veniamus ad resurrectionem. Videamus filium quidem, non patrem, resurgentem: sed resurrectionem filij & patrem & filiũ facientẽ.

Phil. 2. Operatur pater resurrectionem filij: propter hoc enim exaltauit eum à mortuis, & donauit ei nomẽ quod est super omne nomen. Resuscitauit ergo pater filiũ exaltando eum à mortuis. Nunquid & filius resuscitauit semetipsum? resuscitat planè. In figura sui corporis de templo dixit: Soluite templum hoc, & in triduo resuscitabo illud. Postremò, sicut ad passionẽ pertinet animam ponere, sic ad resurrectionẽ, animam iterũ sumere. Videamus si filius quidem animam suam posuit, & ei animam suam pater reddidit, non ipse sibi. Pater enim quia reddidit, manifestum est. in dẽ

psal. 40. psalmus dicit: Exuscita me, & reddam illis. Sed quia & filius animam suam sibi reddidit, quòd à nobis expectatis, ipse dicat: Potestatem habeo ponendi animam meam. nõ dixit, quod

quod promisi. ponendi, dixit. sed iam clari-
 matis, quia preuolatis. Eruditi quippe in
 schola magistri cælestis, tanq̄ lectionis in-
 tentè audientes, piè reddentes, quid sequi
 non ignorantes. Potestatē habeo ponēdi,
 inquit, animam meā, & potestatē iterum
 sumendi eam. Nemo tollit illam à me, sed
 ego pono illam à me, & iterum sumo eam.
 Exoluentes quæ promissimus, p̄positiones
 nostras firmissimis (vt arbitror) testimoni-
 orū documētis probauimus. Tenete quod
 auditis. Breuiter replico. rem vtilissimam,
 quantū existimo, mentibus nostris collo-
 candam cōmendo. Pater non est natus de
 virgine, natiuitatem tamen istam filij & pa-
 ter & filius est operatus ex virgine. Pater
 non est passus in cruce, passionem tamen
 filij & pater & filius operatus est. Non re-
 surrexit pater à mortuis, resurrectionē ta-
 men filij & pater & filius operatus est. Ha-
 betis personarum distinctionem & ope-
 rationis inseparabilitatem.

¶ Quòd nihil in operibus suis fecit filius
 sine patre

CAP. VIII.

Non ergo dicamus patrem aliqua
 operari sine filio, aliquid filiū sine
 patre.

Joan. 14.

patre. An fortè miracula q̄ fecit Iesus, mō-
 nēt nos, ne fortè aliqua ipse fecerit, q̄ non
 fecit pater? & vbi est, Pater in me manens
 facit? Hæc quæ diximus, plana erant. tan-
 tùm dicenda erant, non laborandū vt in-
 telligerentur, sed curandū vt commemo-
 rantur. Aliquid adhuc volo dicere. Vbi
 verè & acriorem intētionem nostram re-
 quero, & deuotionem apud Deum. Etenī
 locis corporalibus non tenentur nec oc-
 cupantur nisi corpora. Ultra locos corpo-
 rales est diuinitas. Nemo eam tanq̄ spatio
 requirat, vbiq; finisibilis & inseparabili-
 ter adest, non in parte maior, in parte mi-
 nor: sed vbiq; tota, nusquam diuisa. Quis
 videt hæc? Quis capit hoc? compescamus
 nos, meminerimus qui vndè loquamur. Il-
 lud quicquid est quod Deus est, piè cre-
 datur, sincerè cogitetur, & quantum da-
 tur, quantum potest, ineffabiliter intelli-
 gatur. Quiescant verba, cesset lingua, cor
 excitetur, cor illuc leuetur. Non enim il-
 lud quod in cor hominis ascēdit, sed quo
 cor hominis ascendat. Attendamus crea-
 turam. inuisibilia enim eius, à creatura
 mundi per ea quæ facta sunt, intellectu
 conspi-

Rom. 1.

conspiciuntur: ne fortè in his quæ fecit Deus, in quibus habemus quandam consuetudinis * familiarem, inueniamus aliquam similitudinem, vndè probemus esse aliqua tria, quæ tria separabiliter operentur. Eia fratres adestote, & toto animo videte priùs quid promittam, ne fortè in creatura inueniam, quia creator à nobis excelsus est, & fortè quisquam nostrum, cui fulgur veritatis aliqua mente quasi corruptionem præstringit, potest dicere verba illa: Ego dixi in ecstasi mea. Quid dixisti in ecstasi tua? Proiectus sum à facie oculorum tuorum. Etenim videtur mihi iste, qui hoc dixit, leuasse animam meam, diffudisse super se animam suam, cum ei diceretur quotidie, Vbi est Deus? peruenisse spirituali quodam contactu ad illam incommutabilem lucem eam, quæ infirmitate conspectus ferre non valuisse, & in suam quasi ægritudinem atq; languorem iterum recidisse, & comparasse se illi, sensisse adhuc contemperari non posse aciem mentis suæ lucis sapientiæ Dei. Et quia hoc in ecstasi fecerat, arreptus à sensibus corporis, & surreptus in Deum. Ac vbi quodâ

for. + familiaritatem

Psal. 119.

Psal. 30.

Psal. 41.

Locus obscurus.

modo ad eò ad hominem reuocatus, ait:
 Ego dixi in ecstasi mea. Vidi enim nescio
 quid in ecstasi, quod diu ferre non po-
 tui. & redditus mortalibus membris, &
 multis mortalium cogitationibus, à cor-
 pore quod aggrauat animam, dixi, quòd
 proiectus sum à facie oculorum tuorum
 longè deorsum. Quid ergo dicamus fra-
 tres de Deo? Si enim quòd vis, dicere cœ-
 pitisti, non est Deus. Si comprehendere po-
 tuisti, aliud pro Deo compræhendisti. Si
 quasi compræhendere potuisti, cogitati-
 one tua te decepisti. Hoc autem non est,
 si compræhendisti, si autem hoc est, non
 cõpræhendisti. Quid ergo vis loqui, quòd
 comprehendere non potuisti? Videamus
 ergo ne fortè in creatura inueniamus ali-
 quid, vbi probemus aliqua tria, & separa-
 biliter operari. Quò ibimus? ad cælum, vt
 de sole & luna & sideribus disputemus?
 ad terram, vt fortè de frutetis, de arbori-
 bus, de animalibus terram implentibus?
 an de ipso cælo, an de ipsa terra, quæ con-
 tinent omnia quæ sunt in cælo & in terra?
 Quãdiu homo circuis creaturã, ad te redi-
 te vide, te inspice, te discute, in creatura
 quæ-

queris aliqua tria, & separatim demōstranda, & inseparabiliter operantia. Si in creatura quæris, prius in te quære. Non enim tu non es creatura. Similitudinem quæris? quæsiturus es in pectore. De Deo enim loquebaris, cūm quæres quandam similitudinem. De trinitate ineffabili maiestatis loquebaris, & quia defecisti in diuinis, tuam que infirmitatem debita humilitate confessus es, ad humana venisti: ibi discute. Quæris in pectore, quæris in sole, in stellis? quid enim horum quæris in te? Hominem enim Deus fecit ad imaginem & similitudinem suam. in te quære, ne fortè imago trinitatis ex: quæ imago facta lōgè distans. Nō quō imago filius hoc quod pater. aliter enim imago in filio, aliter in speculo. multū distat in filio. imago tua tu ipse es. Hoc est enim fili' tuus quod tu: natura & substantia hoc quod tu, persona alius quā tu. Non ergo homo imago tanquam unigenitus filius, sed ad imaginem quādam, & ad quādam similitudinem factus. quærat in se aliquid, si posset inuenire tria quæ separatim operentur. Quæram? quærite mecum. Non ego in vobis, & vos in me:

Locus obscurus.

sed vos in vobis, & ego in me cōmuniter, & communem naturam atq; substantiam cōmuniter pertractemus. Vide homo, adverte si verū est quod dico. Habés ne corpus? habes carnem? habeo, inquis. Nam vnde es? in loco sum. Vndè loco in locū moveor? Vndè verba loquētis audio, nisi per aurem carnis? Vndè os loquētis video, nisi per oculos carnis? habes, cōstat. nec diu fatagendum est de re manifesta. Vide aliquid aliud. Vide quod operatur per carnem. audi enim per aurem, sed non ab aure audi. ali^o est intūs qui audit per aurem, videt per oculum. ipsum intuere. An domum agnouisti, habitatorem neglexisti? Nunquid videt oculus per seipsum? Nōne alius est qui videt per oculum? non videt oculus mortui, de quo constat corpore habitatorem abcessisse. det oculus de re alia cogitans, non videt faciem præsentis. Respice ergo ad interiorem tuum. ibi enim magis aliqua similitudo quorūdam quærenda est. Quæ similitudo quorūdam trium separatim demonstratorū, inseparabiliter operantiū. Quid habet mens tua: fortè si q̄rā, multa inuenio. sed aliqd quod pro-

proximū est, quod facilius intelligit. qd ha-
bet anima tua int^o cōmemora, recole. Nō
em̄ dicturus sum, id posco, vt credatur mi-
hi: noli acceptare, si in te nō inueneris, in-
tuere ergo, sed primò, quod exciderat, vi-
deam^o. Si homo nō filij tm̄ imago est, aut
p̄ris tm̄ imago est: sed patris & filij, & utiq;
iam cōsequenter & spū sancti. Genesis lo-
quitur: Faciamus, inq̄t, hoīem. Non ergo fe- Gene. I.
cit pater sine filio, nec filius sine patre. fa-
ciamus hoīem ad imaginē & similitudinē
nostrā, faciamus, non faciā, aut feci. sed fa-
ciamus ad imaginē, nō tuā aut meā, sed ad
nostrā. Ergo interrogo dissimilitudinem.
redico. nemo dicat. Eccē quid cōparauit
Deo. iam locutus sum, & p̄locut^o & cautos
vos reddidi, & cautus fui. lōgē ista distāt à
summis ima, ab incōmutabilibus mutabi-
lia, à creatibus creata, à diuinis humana.
Eccē primò hoc cōmendo: quia quod di-
cturus sum, lōgē distat. Nemo mihi calūni-
etur, ne fortè ego aures q̄ram, & ille dētes
paret. Hoc me promisi exhibiturū aliqua
tria, demonstrata separatim, operata inse-
parabiliter: quā sint ista similia vel diffi-
milia Trinitati omnipotenti, non nunc
ago: sed in ipsa creatura ima & mutabili

inueniemus aliqua tria, quæ possunt & se
parabiliter demonstrari, & inseparabiliter
operari. O carnalis cogitatio, & cōsciētia
pertinax atque infidelis, quid de illa maie
state ineffabili in ea re dubitas, quam inue
nire non potuisti? Eccè dico, eccè interro

Memoria.

go. O homo, habes memoriam? Si non ha
bes, quomodò tenuisti quod dixi? sed for
tè hoc quod paulò antè dixi, oblit^{us} es. Hoc
ipsum quod dixi, dico. Duas istas syllabas
non teneres, nisi per memoriam. Vndè em̄
scires duas esse, si sonante secunda, oblitus
esses primam? Quid ergo diutiùs quæris?
sic vrgeor quærare, sic cogor convincere,
manifestum est, habes memoriam. Quæro

Intellect^{us}.

aliud. Habes intellectum? habeo, inquis. Si
non habes intellectum, non agnosceres
quod tenuisti. Habes & hoc. intellectum
tuum ad id quod int^{us} tenes, reuocas & vi
des, & videndo formaris, vt sciens dicaris.
Tertium quæro. habes memoriam qua te
neas quod dicitur? habes intellectum quo
intelligas quod tenetur? De his duob^{us} re
quiro abs te, volens requiro abs te, volens
tenuisti & intellexisti? volēs planè, inquis.

Voluntas.

habes ergo & voluntatem. hæc sunt tria,
quæ

quæ me dicturum esse promiserã auribus
& mentibus vestris. Tria hæc quæ sunt in
te, quæ potes numerare, non potes separa-
re. Hæc ergo tria, memoriam, intellectum,
voluntatem: hæc, inquam, tria animaduer-
te separatim, pronuncia inseparabiliter
operari. Aderit dominus, & video quòd
adsit. Ex intellectu vestro intelligo eum
adesse. Ex his enim vocibus vestris, quem-
admodùm intellexeritis, aduerto. Præsu-
mo eum adiutorem, vt omnia intelligatis.
Tria promisi separabiliter demonstrari,
inseparabiliter operari. Eccè nesciebã quòd
esset in animo tuo: demonstraisti mihi, di-
cendo, Memoria. hoc verbum, sonus iste,
vox ista processit ad aures meas ab animo
tuo. hoc enim quod est, memoria tacitè co-
gitabas, & non dicebas. Erat enim, nondùm
venerat ad me. Vt autem quod erat in te,
proferretur ad me, dixisti ipsum nomen,
id est, memoriam. audiui quatuor has syl-
labas in nomine memoriæ, audiui quatuor:
syllabæ, nomen est, vox est, Sonuit au-
rem meam, processit mentem. aliquid insi-
nuauit. quod sonuit, transijt vndè insinu-
atum est. quod insinuatatum est, manet. Sed
hoc

Locus in-
tricatissi-
mus.

174 hoc q̄ro, q̄n dixisti hoc nomē memoriæ?
Vides certè q̄a hoc nomē nō pertinet nisi
ad memoriā. Cætera em̄ duo habent noīa
sua. Nanq; illud vocat̄ intellectus, nō me-
moria. aliud aut̄ vnū vocat̄ memoria. Sed
vt hoc diceris, vt q̄tuor istas syllabas ope-
rareris, vndè operatus es hoc nomē quod
pertinet ad solā memoriā? Operata est in
te & memoria, vt teneres quod dicebas: &
intellect̄, vt scires quod tenebas. Gratias
dño Deo n̄ro, adimit nos & in nobis. Verè
dico charitati v̄ræ, hoc discutiendū & in-
finuādū trepidissimè aggressus erā. Metue-
bā ne fortè lætificarē capaciū ingeniū, & fa-
cerē graue tardiorib; rediū. Nūc aut̄ video
vos & attētionē audiēdi, & celeritate intel-
ligēdi, nō solū percepisse dictum, sed p̄uo-
lasse dicturū gr̄as dño. Videte ergo, iam se-
curus cōmendo qd intellexistis. nō occul-
to incognitū, sed repeto & cōmendo per-
ceptū. Eccè de trib; illis vna res noīata est.
vnus rei nomē est, vnū ex illis trib;. Tria
ipsa operata sunt. nō potuit dici solā me-
moria, nisi operante voluntate, intellectu,
& memoria. Nō potest dici solū intellectu,
nisi opante memoria, volūtate, intellectu.
Nec potest dici sola volūtate, nisi operante
memoria & intellectu & volūtate. Explici

ta sunt, vt arbitror, q̄ pmissa sunt, q̄ separa 175
tim p̄nunciaui inseparabiliter opari. vnū
horū noīm. tria fecerūt. sed tamē hoc vnū
quod tria fecerūt, nō ad tria p̄tinet, sed ad
vnū. Tria fecerūt nomē memorię, sed hoc
nō p̄tinet nisi ad solā memoriā. Tria fece-
runt nomen intellectus, sed non pertinet,
nisi ad solum intellectum. Tria fecerunt
nomē voluntatis, sed non pertinet nisi ad
solā voluntatem. Ita trinitas fecit in carne
Chrī, sed nō p̄tinet nisi ad solū Chrīm. tria
fecerūt de cælo vocē, sed nō pertinet vox
nisi ad solū patrē. Nemo ergo mihi dicat,
nemo calumniosus me infirmum vrgere
conetur: Quid ergo in his tribus, quæ in
mente nostra vel in anima esse ostendisti?
quid ex tribus pertinet ad patrem, id est,
quasi ad similitudinem patris? quid ho-
rum ad filij? quid horum ad spiritum sanctū?
non possum dicere, nō possum explicare.
Aliqd & cogitantibus relinquamus, aliqd
ex silentio largiamur. Redi ad te ab omni
strepitu, tolle te intra te. vade, si habes il-
lic aliquod secretariū dulce cōsciētię tuę,
vbi nō p̄strepas, vbi nō litiges aut lites pa-
deris, vbi nō dissensiōes & peruicaciam me-
diteris. Esto mansuetus ad audiendum ver-
bum, vt intelligas. fortē dicturus, Auditui

Eccī. 5.
Psal. 50.

meo dabis exultationem & lætitiā. exultabunt ossa, sed humiliata, non elata. Sufficit ergo, quia ostēdimus esse tria quædam separabiliter demonstrari. si hoc in te inuenisti, si hoc in homine, si hoc in quadi persona in terram ambulāte in corpus fragile, quod aggrauat animam adhuc portantem, credi posse patrem & filium & spiritum sanctum per signa quædā visibilia, per species quasdam assumptæ creature posse & separabiliter demonstrari, & inseparabiliter operari. sufficit hoc? nō dico. pater, memoria est; filius, intellectus est; spiritus sanctus, volūtas est. nō dico. quomodo libet intelligatur, non audeo. seruemus maiora capientibus infirmis infirmi quod possumus. Nō ista dico illi trinitati velut æquāda, quasi ad analogiam, id est, ad rationem quandam comparationis dirigendam. non hoc dico. Sed quid dico? Ecce inueni tria separabiliter demonstrata, inseparabiliter operata, & eorū trium vnum quoq; nomina tribus factum: quod tamen nō à tria, sed à trium horum vnum aliquid pertinere. Crede iam ibi quod nō potes videre, si hīc & audisti, & vidisti, & tenu-

tenuisti. In te enim quod est, potes nosse
 in eo qui te fecit. q̄ est quicquid est, quan-
 do potes nosse? & si poteris, nõdum potes.
 Et tamen cùm poteris, nunquid sic pote-
 ris nosse Deum, quomodò se nouit Deus?
 sufficiat ergo istud vobis. quod potuim⁹,
 diximus. exigentibus promissa reddimus.
 Cætera quę addenda sunt, vt perficiantur
 sensus vestri, à domino quærite.

BERTRAMI PRESBYTERI VITA PER IO-
 annem Trithemium.

Bertramus presbyter & monachus, in
 diuinis scripturis valdè peritus, & in
 literis secularium disciplinarum egre-
 giè doctus, ingenio subtilis, & clarus
 eloquio, nec minùs vita quàm doctri-
 na insignis: scripsit multa præclara opuscula, de quibus
 ad meam notitiam pauca peruenerunt Ad Ca-
 rolum regem, fratrem Lotharij imperatoris, scripsit
 commendabile opus, de prædestinatione lib. 1. de
 corpore ac sanguine domini lib. 1.
 Claruit tēporib⁹ Lotharij imperatoris, anno 840.

De nomine Authoris huius norit lector, q̄ quan-
 tis alicubi aliter quàm hic habetur, nomē eius
 exprimitur, tñ appellationē istā esse magis com-
 munē ac familiarē, ideo q̄; hanc illi præferendā.

178 BERTRAMI PRÆ

SBYTERI, IN SVVM DE
CORPORE ET SANGVINEdomini librum Præfatio
ad Carolū magnum
Imperatorem.for. regē,
Caroli ma
gni ex filio
nepotem.Euchari-
stie digni-
tas quāta.

IVbes gloriose princeps, vt qd de san-
guinis & corporis Christi mysterio
sentiam, vestræ magnificentæ signi-
ficem. Imperiū q̄ magnifico v̄ro prin-
cipatui dignum, tam nostræ paruitatis viri-
bus constat difficilimū. Quid em̄ dignius
regali prouidentia, q̄ de illius sacris myste-
rijs catholicè sapere, q̄ sibi regale solū di-
gnat^o est cōtribuere, & subiectos pati non
posse diuersa sentire de corpore Christi,
in quo constat Christianæ redemptionis
summam consistere? Dum enim qdam fi-
deliū corporis sanguinisq̄; Christi, quod
in ecclesia quotidie celebratur, dicant, q̄
nulla sub figura, nulla sub obuelatione ti-
at, sed ipsius veritatis nuda manifestatiōe
peragatur: quidam verò testentur, q̄ hæc
sub mysterij figura contineantur, & aliud
sit quod corporeis sensibus appareat, ali-
ud autem quod fides aspiciat, nō parua di-
uer-

ueritas inter eos esse dinoscitur. Et cum
 Apostolus fidelibus scribat, ut idem sapiat ^{1. Cor. 1.}
 & idem dicant omnes, & schisma nullum
 inter eos appareat: non paruo schismate di-
 uiduntur, qui de mysterio corporis sangui-
 nisq; Christi non eadem sentientes eloquun-
 tur. Quapropter vestra regalis sublimitas
 zelo fidei prouocata, non æquanimiter ista
 perpendens, & secundum Apostoli præce-
 ptum cupiens, ut idem sentiât & idem dicât
 oēs, veritatis diligenter inquit secretum, ut ad
 eum deuiantes reuocare possit. Vnde non
 contemnitis etiam ab humilibus huius rei
 veritatem perquirere, sciētes q̄ tanti secreti
 mysterium, non nisi diuinitate reuelate pos-
 sit agnosci, q̄ sine personarum acceptioe,
 per quoscunq; delegerit, suæ veritatis lu-
 men ostēdit. Nostrę verò tenuitati q̄ sit iucū-
 dum, vestro parere imperio, tā est arduū sup-
 re humanis sensib⁹ remotissima, & nisi per
 sancti spūs eruditionē non posse penetrari,
 disputare. Subditus igit̄ vřę magnitudinis
 iussioni, cōfusus aut̄ ipsi⁹, de quo locuturi
 sum⁹, suffragio, q̄b⁹ potuero verbis, q̄d de
 hoc sentiā, a p̄ire tētabo, non p̄prio fret⁹ in-
 genio, sed sctōrū vestigia p̄m p̄sequēdo.

DE CORPORE ET
BERTRAMI PRESBYTERI DE COR-
PORE ET SANGVINE DO-
mini Liber ad Carolum
Imagnum Impera-
torem.

VOD in Ecclesia ore
fidelium sumitur cor-
pus & sanguis Christi,
quærit vestræ magni-
tudinis excellentia, in
mysterio fiat, an in ve-
ritate, id est, vtrum ali-
quid secreti cõtineat quod oculis fidei so-
lūmodò pateat, an sine cuiuscūq; velatio-
ne mysterij, hoc aspectus intueatur corpo-
ris exteriùs, quod mentis visus inspiciat
interiùs, vt totum quod agitur, in manife-
stationis luce clarescat: & vtrū ipsum cor-
pus sit, quod de Maria natū est & passum,
mortuum & sepultum, quodq; resurgens
& cælos ascendens, ad dexterā patris con-
sedeat. Harum duarum quæstionum pri-
mam inspiciamus: & ne dubietatis ambage

ge detineamur, definiamus quid sit figura, quid veritas, vt certum aliquid contu-
 entes, nouerimus quò rationis iter conten-
 dere debeamus. *Figura est adumbratio* *Figura:*
 quædam, quibusdam velaminibus quod
 intendit, ostendens. verbi gratia, verbum
 volentes dicere, panem nuncupamus. Sic-
 ut in oratione dominica, Panem quotidi- *Matt. 6.*
 anum dari nobis exoptulamus: vel cum
 Christus in euangelio loquitur, dicens: Ego *Ioan. 6.*
 sum panis viuus qui de cælo descendi.
 Vel cū se ipsum vitem, discipulos autem
 palmites appellat: Ego sum (dicens) vitis *Ioan. 15.*
 vera, vos autem palmites. Hæc enim omnia
 aliud dicunt, & aliud innunt.

Veritas.
 Veritas verò, est rei manifestæ demon-
 stratio, nullis vmbra- imaginibus ob-
 uelata, sed puris & apertis, (vt que planius
 eloquamur) naturalibus significationibus
 insinuat, vtpotè cū dicitur, Christus na-
 tus de virgine, passus, crucifixus, mortuus,
 & sepultus. Nihil enim hîc figuris obuelan-
 tibus adumbratur, verùm rei veritas natu-
 rali- significationibus verborum osten-
 ditur: neque aliud hîc licet intelligi, quàm
 dicitur. At in superioribus non ita. Nam

substántialiter nec panis Christus, nec vitis
 Christus, nec palmites apostoli. Quapro-
 pter híc figura, superi⁹ verò veritas in nar-
 ratione móstratur, id est, nuda & aperta si-
 gnificatio. Núc redeamus ad illa, quorum
 causa dicta sunt ista, videlicet corp⁹ & san-
 guiné Christi. Si em̄ nulla sub figura my-
 sterium illud peragitur, iam mysteriũ non
 ritè vocitatur, qm̄ mysterium dici non po-
 test, in quo nihil est abditũ, nihil à corpo-
 ralibus sensibus remotum, nihil aliquo ve-
 lamine cõtectũ. At ille panis, q̄ per sacer-
 dotis ministeriũ Christi corpus efficitur,
 aliud interiũs humanis sensibus ostendit;
 & aliud interiũs fideiũ mentibus clamat.
 Exteriũs quidem panis, quod antè fuerat,
 forma prætenditur, color ostèditur, sapor
 accipitur: Ast interiũs lógè aliud, multoq;
 preciosius, multoq; excellētius intimatur:
 quia cæleste, quia diuinum, id est, Christi
 corpus ostenditur, quod non sensibus car-
 nis, sed animi fidelis cõtuitu vel aspicitur,
 vel accipitur, vel comeditur. Vinum quo-
 que, quod sacerdotali consecratione Chri-
 sti sanguinis efficitur sacramentum, aliud
 superficie tenus ostèdit, aliud interiũs cõ-
 tinet.

tinet. Quid em̄ aliud in superficie, quàm substantia vini conspicitur? Gusta, vinum sapit: Odera, vinum redolet: Inspice, vini color intuetur. At interiùs si consideres, iam non liquor vini, sed liquor sanguinis Christi credentium mètibus & sapit dum gustatur, & agnoscitur dum conspicitur, & probatur dum odoratur. Hæc ita esse, dum nemo potest abnegare, claret: quia panis ille vinumque, figuratè Christi corpus & sanguis existit. Non enim secūdum quod videtur, vel carnis species nullo pane cognoscitur, vel in illo vino cruoris vnda monstratur, cūm tamen post mysticam cōsecrationem nec panis iam dicitur, nec vinum, sed Christi corpus & sanguis. Nam si secūdū quosdam figuratè nihil hīc accipiat, sed totum in veritate conspiciat, nihil hīc fides operatur: qm̄ nihil spūale geritur, sed quicquid illud est, totū secūdum corpus accipitur. Et cūm fides secūdum Apostolū, sit rerū argumentū nō ap- Heb. xii
parentiū, id est, nō earū q̄ vident, sed quæ nō vidēt substantiarū, nihil hīc secūdū fidē accipiemus: qm̄ qcqd existit, secūdū corporis sensus dijudicamus. Et nihil absurdi

us, quàm panem carnè accipere, & vinum sanguinem dicere. Nec iam mysteriū erit, in quo nihil secreti, nihil abditum continebitur: & quò iam corpus Christi & sanguinis dicitur, in quo nulla permutatio facta esse cognoscitur? Omnis enim permutatio, aut ex eo quod non est, in id quod est efficitur: aut ex eo quod est, in id quod non est: aut ex eo quod est, in id quod est. In isto autem sacramento si tantum veritatis in simplicitate consideretur, & non aliud credatur, quàm quod aspicitur, nulla permutatio facta cognoscitur. Nā nec ex eo quod non erat, transiit in aliquid quod sit, quomodò sit transitus in rebus nascētibus. Siquidē non erant prius, sed ut sint, ex nō esse, ad id quod est esse, trāsitiū fecerunt. Hic verò panis & vinū prius fuisse, q̄ transitum in sacramētū corporis & sanguinis Ch̄i fecerunt. Sed nec ille trāsitus, q̄ fit ex eo quod est esse, ad id quod est non esse, q̄ trāsitus in rebus, per defectum occasum patiētibus, existit. Quicquid em̄ interit, prius subsistēdo fuit: nec interitū pati potest, quod nunq̄ fuit. Hic quoq; non iste transitus factus esse cognoscitur: quoniam

niam secundum veritatē, species creaturæ
 quæ fuerat antè, permansisse cognoscitur.
 Item illa permutatio quæ fit ex eo quod
 est, in eo quod est, quæ perspicitur in rebꝝ
 qualitatis varietatem patiētibus: verbi gra-
 tia, quando quod nigrum fuerat, in album
 demutatur, nec hīc facta esse cognoscitur.
 Nihil enim hīc vel tactu, vel colore, vel sa-
 pore permutatum esse deprehenditur. Si
 ergo nihil hīc est permutatū, non est aliud
 quàm antè fuit. Est autē aliud, quoniam pa-
 nis corpus, & vinum sanguis Christi facta
 sunt. Sic em̄ ipse dicit: Accipite & come-
 dite, hoc est corpus meum. Similiter & de
 calice loquens, dicit: Accipite & bibite,
 hic est sanguis noui testamēti, qui pro vo-
 bis fundetur. Quærendum ergo est ab eis,
 qui nihil hīc figuratè volunt accipere, sed
 totum in veritatis simplicitate consistere,
 secūdum quod demutatio facta sit, vt iam
 non sint quod antè fuerunt, videlicet pa-
 nis atq; vinū, sed sint corpus atq; sanguis
 Christi. Secundum speciem nanq; creatu-
 re, formamq; rerū visibilium, vtrunq; hoc,
 id est, panis & vinum, nihil habent in se
 permutatū. Et si nihil permutationis per-

Matth. 26.

Ibidem.

tulerunt, nihil aliud existūt q̄ quod prius
 fuere. Cernit sublimitas vestra, princeps
 gloriose, quò aliter sentiētium intellectus
 euadat: negant quod affirmare creduntur,
 & quod credunt, destruere comprobantur.
 Corpus etenim sanguinemq; Chri fide-
 liter confitentur, & cū hoc faciunt, nō
 hoc iā esse, quod prius fuere, proculdubio
 protestātur: & si aliud sunt, q̄ fuere, muta-
 tionē accepere. Cū hoc negari non pos-
 sit, dicant, secundum qd permutata sunt.
 Corporaliter nanq; nihil in eis cernit esse
 permutatum. Fatebūtur igitur necesse est,
 aut mutata esse secundum aliud, quā se-
 cundum corpus, ac per hoc, non hoc esse
 quod in veritate videntur: sed aliud, quod
 non esse secundum existentiam propriam
 cernuntur. Aut si hoc profiteri noluerint,
 compellentē negare corpus esse sanguinēq;
 Chri: quod nefas est, non solūm dicere, ve-
 rūm etiam cogitare. At quia confitētur &
 corpus & sanguinem Christi esse, nec hoc
 esse potuisse, nisi facta in melius cōmuta-
 tiōe: neq; ista cōmutatio corporaliter, sed
 spiritualiter facta sit, necesse est, vt iam si-
 guratē facta esse dicatur, qm̄ sub velamēto
 cor-

corporei panis corporeiq; vini, spirituale corpus Chri spiritualisq; sanguis existit: nō q̄ duarū sint existentie rerū inter se diuerlarū, corporis videlicet & spiritus, verū vna eadēq; res, secundū aliud species panis & vini cōsistit, secundū aliud autē, corpus & sanguis Chri. Secundum nanq; quod vtrunq; corporaliter contingit, species sunt creaturæ corporeę: secundum potētiā verò, quod spūaliter factę sunt, mysteria sunt corporis & sanguinis Chri. Cōsideremus fontē sacri baptismatis, q̄ fons vitæ non immeritò nuncupat: q̄a descēdētes ī se, melioris vitæ nouitate reformat, & de p̄tō mortuis, viuētes iustitiæ donat. Nū secūdū quod aque cōspiciūt esse elementū, istā potētiā obtinet? attñ nisi sanctificatiōis virtutē obtineret, labē vitiorū nequaq; diluere posset: & nisi vigorem vitę cōtineret, nullo modo mortuis prestare vitā valeret: mortuis aut nō carne, sed aīa. In eo tñ fonte si cōsiderēt solummodò quod corporeus aspiciūt sensus, elemētū fluidū cōspiciūt, corruptioni subiectū, nec nisi corpora lauādi potētiā obtinere. Sed accessit sc̄ti spūs p̄ sacerdotis cōsecrationē virtus, & efficax facta est

est non solum corpora, verum etiam animas diluere, & spirituales sordes spirituali potentia dimouere. Ecce in vno eodemque elemento, duo videmus inesse sibi resistentia, id est, corruptioni subiacēs, incorruptionem præstare: & vitam non habens, vitam contribuere. Cognoscit ergo in isto fonte & inesse quod corporis sensus attingat, & idcirco mutabile atque corruptibile: & rursus inesse quod fides sola cōspiciat, & ideo nec corrumpi posse, nec vitę discrimē accipere. Si requiras quod superficie tenus lauat, elemētum est: si verò perpendas quod interiùs purgat, virtus vitalis est, virtus sanctificatiōis, virtus immortalitatis. Igitur in proprietate humor corruptibilis, in mysterio verò virtus sanabilis. Sic itaque Christi corpus & sanguis superficie tenus considerata, creatura est, mutabilitati corruptelęque subiecta. Si mysterij verò perpendis virtutē, vita est, participantibus se tribuens immortalitatē. Nō ergo sunt idē quod cernuntur, & quod creduntur. Secundū enim quod cernuntur, corpus pascūt corruptibile, ipsa corruptibilia. Secundū verò quod creduntur, animas pascūt in æternum vitas

cturas, ipsa immortalia. Apostolus quoq;
 scribens Corinthijs, ait: Nescitis quoniam 1. Cor. 10.
 patres nostri oēs sub nube fuerunt, & oēs
 mare transierunt, & omnes in Mose bapti-
 zati sunt in nube & in mari: & omnes ean-
 dem escam spiritualem manducauerūt, &
 omnes eundem potū spiritualem biberūt?
 bibebant autem de spirituali consequenti
 eos petra. Petra autem erat Christus. Ani-
 maduertim⁹ & mare baptismi speciē prę-
 tulisse, & nubē: Patresq; prioris testamēti,
 in eis, id est, in nube siue mari, baptizatos
 esse. Num vel mare, secundum quod ele-
 mentū videbatur, baptismi potuit habere
 virtutem? vel nubes, iuxta quod densioris
 crassitudinem aeris ostendebat, populum
 sanctificare quiuerit? Nec tamē Apostolū,
 in Christo locutum, audemus dicere q̄ nō
 verē dixerit, patres nostros in nube & in
 mari esse baptizatos. Et quāuis baptismus
 ille formā baptismatis Chri, quod hodiē
 geritur in ecclesia, prętulerit, baptismum
 tamen extitisse, & in eo patres nostros ba-
 ptizatos fuisse, null⁹ negare sanus audebit,
 nisi verbis Apostoli contradicere vesanus
 pręsumpserit. Igitur & mare & nubes, non
secun-

secundū hoc q̄ corpus extiterāt, sanctifi-
 cationis munditiam præbuere, verū se-
 cundū quod inuisibiliter sc̄i spūs sanctifi-
 cationē cōtinebāt. Erat nāq; in eis & inuisi-
 bilis forma, quę corporeis sensib⁹ appare-
 ret, nō in imagine, sed in veritate: & inte-
 riūs spiritualis potētia refulgebat, quę non
 carnis oculis, sed mētis luminib⁹ appare-
 ret. Similiter māna populo de cælo datū,
 & aqua, p̄fluens de petra, corporales exti-
 terāt, & corporaliter populū vel pascebāt
 vel potabāt, attñ Apostolus vel illud māna
 vel illā aquā, spiritualē escā & spiritualem
 potum appellat. Cur hoc? qm̄ inerat corpo-
 reis illis substātijs spūalis verbi potestas, q̄
 mētes potiūs, q̄ corpora credentiū, pasce-
 ret atq; potaret. Et cūm cibus vel potus il-
 le futuri corporis Ch̄ri, sanguinisq; myste-
 rium, quod celebrat ecclesia, p̄monstraret,
 eandē tñ escā spiritualē māducaste, & eun-
 dē potum spiritualem bibisse patres no-
 stros, S. Paulus asseuerat. Quæris fortasse,
 quā eandē? nimirū ipsam quā hodiè po-
 pulus credentiū in ecclesia manducat & bi-
 bit. Nō em̄ licet diuersa intelligi: qm̄ vnus
 idemq; Christus est, qui & populū in de-
 sero,

ferto, in nube, & in mari baptizatum sua carne patit, suo sanguine tunc potavit, & in ecclesia nunc credentium populum sui corporis pane, sui sanguinis vnda pascit ac potat. Quod volens Apostolus intimare, cum dixisset, patres nostros eandem escam spiritualem manducasse, eundemque potum spiritualem bibisse, consequenter adiecit: Bibebant autem de spiritali consequenti 1. Co. 10. eos petra. Petra autem erat Christus. Ut inteligeremus in deserto Christum in spiritali petra constituisse, & sui sanguinis vnda populo praeuisse, qui postea corpus de virgine sumptum, & pro salute credentium in cruce suspensum, nostris seculis exhibuit, & ex eo sanguinis vndam effudit, quo non solum redimeremur, verum etiam potareremur. Mirum certe, quoniam incomprehensibile & inestimabile: nondum hominem assumpserat, nondum pro salute mundi mortem degustauerat, nondum sanguine suo nos redemerat, & iam nostri patres in deserto per escam spiritualem potumque inuisibilem eius corpus manducabant, & eius sanguinem bibebant, velut testis existit Apostolus, clamans, Eandem escam

escam spiritualem māducasse, eundē porū
 spiritualē bibisse patres nostros. Non istic
 ratio, qua fieri potuerit, disquirēda: sed fi-
 des, *quid factum sit, adhibēda. Ipse nanq;
 qui nunc in ecclesia omnipotenti virtute
 panem & vinum in sui corporis carnem,
 & propriij cruoris vndam spiritualiter cō-
 uertit, ipse tunc quoq; māna de cælo datū,
 corpus suum, & aquam de petra p̄fusam,
 propriū sanguinem inuisibiliter operatus
 est. Quod intelligens Dauid in spiritus san-
 cto, protestatus est: Panem, inquit, ange-
 lorum manducauit homo. Ridiculū nanq;
 est opinari, q̄ māna corporeum patribus
 datum, cęlestem pascat exercitum, aut tali
 vescantur edulio, q̄ diuini verbi saginant
 epulis. Ostendit certē Psalmista, vel magis
 spiritus sanctus loquēs in psalmista, vel qd
 patres nostri in illo māna cęlesti percepe-
 runt, vel quid fideles in mysterio corporis
 Christi credere debeant. In vtroq; Ch̄sus
 certē innuitur, qui & credentium animas
 pascit, & angelorum cibus existit. Vtrunq;
 hoc incorporeo gustu nec corporali sagi-
 na, sed spiritualis verbi virtute. Et euange-
 lista narrante cognouimus, q̄ dominus Ie-
 sus

sus Christus, priusquã pateretur, accepto
 pane gratias egit, & dedit discipulis suis, di
 cens: Hoc est corpus meũ quod pro vobis Matth. 26.
 datur, hoc facite in meã cõmemorationẽ. Lucę 22.
 Similiter & calicem, postq̃ cœnauit, dicẽs:
 Hic est calix nouũ testamẽtũ in sanguine
 meo, q̃ pro vobis fundetur. Videmus nõ-
 dum passum esse Christum etiam, tamẽ sui
 corporis & sanguinis mysterium operatũ
 fuisse. Non enim putamus vllum fidelium
 dubitare, panẽ illum fuisse Christi corpus
 effectũ, quod discipulis donans, dicit: Hoc
 est corpus meũ, quod pro vobis datur. Sed
 neq; calicẽ dubitare sanguinẽ Christi cõ-
 tinere, de quo idem ait: Hic est calix nouũ Luc. 22.
 testamẽtũ in sanguine meo, q̃ pro vobis
 fundeĩ. Sicut ergo paulõ anteq̃ pateretur,
 panis substantiam & vini creaturã conuer-
 tere potuit in proprium corpus quod pas-
 surum erat, & in suum sanguinem qui post
 fundẽdus extabat: sic etiã in deserto man-
 na & aquam de petra in suam carnẽ & san-
 guinem conuertere preualuit, quanuis lon-
 gẽ post & caro illius in cruce p̃ nobis pen-
 denda, & sanguis eius in ablutionẽ nostrã
 fundendus superabat. Hic etiam cõsidera-

Ioan. 6.

re debemus, quemadmodum sit accipien-
 dum quod ipse dicit: Nisi manducaueritis
 carnem filij hominis, & sanguinem eius bi-
 beritis, non habebitis vitam in vobis. Nō
 enim dicit q̄ caro ipsius quæ pependit in
 cruce, particulatim concidenda foret, & à
 discipulis manducanda: vel sanguis ipsius
 quem fusurus erat pro mundi redēptione,
 discipulis dādus esset in potū. Hoc em̄ se-
 luseffet, si secundū quod infideles tūc ac-
 ceperūt, à discipulis vel sanguis ei⁹ biberet,
 vel caro comederet. Propter quod in cōse-
 quētibus ait discipulis, non infideliter, sed
 fideliter verba Ch̄ri suscipientibus: nec tū
 adhuc quomodò illa verba foret intelligē-
 da, penetrātibus: Hoc vos scandalizat? (in-

Ioan. 6.

quiens) Si ergo videritis filiū hoīs ascen-
 dentē vbi erat prius. tanq̄ diceret: Nō ergo
 carnē meā vel sanguinē meum vobis cor-
 poraliter comedendā, vel bibendum per
 partes distributum, distribuēdum putetis,
 cū post resurrectionē visuri sitis me cæ-
 los ascēsurum cū integri corporis siue san-
 guinis mei plenitudine. Tunc intelligetis
 q̄ non sicut infideles arbitrant, carnē meā
 à credentib⁹ comedendā, sed verè per my-
 sterium,

sterium, panē & vinum in corporis & sanguinis mei cōuersam substantiā, à credentibus sumendā. Et cōsequēter: Spiritus est (inquit) q̄ viuificat, caro nō p̄dest quicq̄. Ibidem.
 Carnem dicit quicq̄ nō prodesse illo modo, sicut infideles intelligebant, alioquin vitam præbet, sicut à fidelibus per mysteriū sumitur. Et hoc quare, ipse manifestat, cūm dicit: Spiritus est qui viuificat. In hoc itaq; mysterio corporis & sanguinis, spiritualis est operatio, quæ vitam præstat, sine cuius operatione mysteria illa nihil p̄sunt: qm̄ corpus quidē pascere possunt, sed animam pascere non possunt. Hic iam subornitur quæstio, quam plurimi proponentes, loquuntur non in figura, sed in veritate ista fieri. Quod dicentes, sanctorum scriptis patrum contraire comprobantur. Sanctus Augustin⁹ doctor ecclesiæ præcipuus, in libro de doctrina Christiana tertio taliter scribit: Nisi manducaueritis (inquit Saluator) carnem filij hominis, & biberitis sanguinē eius, non habebitis vitam in vobis. Facinus vel flagitium videtur iubere. Ioan. 6.
 Figura ergo est, p̄cipiens passioni dñi esse cōmunicādū, & suauiter atq; vtiliter recō-

dēdum in memoria, q̄ pro nobis caro eius crucifixa & vulnerata sit. Cernimus quōd doctor iste mysteria corporis & sanguinis Christi, sub figura dicit à fidelib⁹ celebrari: nam carnē illius, sanguinemq̄; eius surmere carnaliter, non religionis dicit esse, sed facinoris. De quibus fuerant illi, qui in euangelio dicta domini non spiritualiter, sed carnaliter intelligentes, recesserunt ab eo, & iam cū illo non ibant. Item in epistola ad Bonifacium episcopum scribens, inter reliqua sic ait: Nempe sēpē ita loquimur, vt Pascha propinquāte, dicamus crastinā vel perendinā domini passionē, cū ille ante tam multos annos passus sit, nec oīno nisi semel, illa passio facta sit. Nempe ipso die dominico dicimus: Hodie dominus resurrexit, cū ex quo resurrexit, tot anni trāsierint. Cur nemo tam ineptus est, vt nos ita loquētes arguat esse mētitos, nisi quia istos dies secundū illorum, quib⁹ hęc gesta sunt, similitudinē nuncupamus? vt dicatur ipse dies, qui nō est ipse, sed reuolutione temporis similis eius, & dicatur illo die fieri, propter sacramenti celebrationem, quod non illo die, sed iam olim factum

tum sit. Nonne semel immolatus est Christus in seipso? & tamen in sacramento non solum per omnes Pasche solennitates, sed omni die populis immolatur. Nec utique mentitur qui interrogatus, eum responderit immolari. Si enim sacramenta quandam similitudinem rerum earum, quarum sacramenta sunt, non haberent, omnino sacramenta non essent. Ex hac ipsa similitudine plerumque iam ipsarum rerum nomina accipiunt. Sicut ergo secundum quendam modum, sacramentum corporis Christi, corpus Christi est: sacramentum sanguinis Christi, sanguis Christi est: ita sacramentum fidei, fides est. Cernimus quod S. Augustinus aliud dicit sacramenta, & aliud res, quarum sunt sacramenta. Corpus autem in quo passus est Christus, & sanguis eius de latere qui fluxit, res sunt. Harum verò rerum mysteria, dicit esse sacramenta corporis & sanguinis Christi, quæ celebrantur ob memoriam dominicæ passionis, non solum per omnes Pasche solennitates singulis annis, verum singulis in anno diebus. Et cum unum sit corpus dominicum in quo semel passus est, & unus sanguis qui pro salute mundi fusus est, attamen sacramenta.

menta, ipsarum rerum vocabula sumpse-
 runt, vt dicatur corpus & sanguis Christi,
 cum, ppter similitudinem rerum quas in-
 nuunt, sic appellentur, sicut Pascha & re-
 surrectio domini vocantur, quæ per singu-
 los annos celebratur, cum semel in seipso
 passus sit, & resurrexerit. Nec dies illi iam
 possunt reuocari, quoniã pterierunt. Ap-
 pellantur autem illorum vocabulo dies,
 quibus memoria dominicæ passionis siue
 resurrectionis cõmemoratur, idcirco qd si-
 militudinẽ illorum habeat dierum, quibus
 saluator semel passus est & resurrexit. Un-
 de dicimus, hodiẽ vel cras vel perediẽ dñi
 pascha est vel resurrectio, cum dies illi q-
 bus hæc gesta sunt, multis iam annis præ-
 terierunt. Sic etiam dicamus dominũ im-
 molari, quãdo passiois eius sacramenta cele-
 bratur, cũ semel p salute mundi sit immo-
 latus in semetipso, sicut Apostolus ait: Chri-
 stus passus est pro nobis, vobis relinquens
 exemplum, vt sequamini veltigia eius. Non
 em̃ ait, qd quotidie in seipso patiat, quod
 semel fecit. Exemplũ autẽ nobis reliquit, qd
 in mysterio dominici corporis & sangui-
 nis quotidie credentibus p̃sentatur, vt quis-

1. Pet. 2.

quis ad illud accesserit, nouerit se passionibus eius sociari debere, quarum imaginem in sacris mysterijs præstolatur, iuxta illud *Prou. 23.* Accessisti ad mensam potētis: diligēter attēde quæ tibi sunt apposita, sciēs quia talia te oportet præparare. Accedere ad mēsam potētis, est diuini participē libaminis fieri. Cōsideratio verò appolitorū, dominici corporis & sanguinis est intelligentia. Quibus quisq; participat, aduertat se talia debere præparare, vt eius imitator existat, cōmoriendo, cuius memoriā mortis non solum credendo, verum etiam gustādo confitetur. Item beatus Paulus ad *Heb. 7.* bræos: Talis enim decebat vt nobis esset pontifex, sanctus, innocens, impollutus, segregatus à peccatoribus, & excelsior cælis factus: qui nō habet necessitatē quemadmodum sacerdotes quotidie hostias offerre, prius pro suis delictis, deinde p̄ populi. Hoc em̄ fecit semel se offerendo nomen Iesus Christus. Quod semel fecit, nunc quotidie frequentatur. Semel enim pro peccatis populi se obtulit, celebrat tñ hæc eadē oblatio singulis per fideles diebus, sed in mysterio, vt quod nomen

Iesus Christus semel se offerens adimple-
 uit, hoc in eius passiois memoriã quotidie
 geratur per mysteriorum celebrationem.
 Nec tamen falsò dicitur, q̄ in mysterijs il-
 lis dominus vel imoletur vel patiatur
 quoniam illius mortis atq; passionis habet
 similitudinem, quarum existunt rep̄senta-
 tiões. Vndè dñicum corpus & sanguis do-
 minicus appellantur: qm̄ eius sumunt ap-
 pellationem, cuius existunt sacramētum.
 Hinc beatus Isidorus in libris Etymolo-
 giarum sic ait: Sacrificium dictum, quali sa-
 crum factum: quia prece mystica conse-
 cratur, in memoriã dominicæ passionis.
 Vndè hoc, eo iubete, corpus Christi & san-
 guinem dicimus, quod dum fit ex fructib⁹
 terræ, sanctificatur & fit sacramētū, ope-
 rante inuisibiliter spiritu Dei. Cuius panis
 & calicis sacramentum, Græci *εὐχαριστία*
 dicūt, quod latinè bona gratia interpretat̄.
 Et quid melius sanguine & corpore Chri-
 sti? panis verò & vinum, ideo corpori &
 sanguini domini comparantur, quia sicut
 visibilis huius panis viniq; substantia ex-
 teriorem nutrit & inebriat hominem, ita
 verbū Dei q̄ est panis viuus, participatiōe
 sui,

sui, fidelium recreat mētes. Et iste doctor catholicus sacrum illud dominicæ passionis mysterium docet agendum in memoriam pro nobis dominicæ passionis. Hoc dicens, ostēdit dominicam passionem semel esse factam, eius verò memoriam in sacris solennibus repræsentari. Vndè & panis qui offertur, ex fructibus terræ cū sit assumptus, in Christi corpus, dum sanctificatur, trāsponitur: sicut & vinum, cū ex vite defluerit, diuini tamē sanctificatiōe mysterij efficitur sanguis Christi, nō quidem visibiliter, sed (sicut ait præsens doctor) operante inuisibiliter spiritu sancto. Vndè & sanguis & corpus Christi dicuntur: quia non quod exteriùs videntur, sed quod interiùs diuino spiritu operante facta sunt, accipiuntur. Et quia longè aliud per potētiam inuisibilem existunt, quàm visibiliter appareant, discernit, dum dicit panem & vinum ideo corpori & sanguini domini comparari: quia sicut visibilis panis & vini substantia, exteriorem nutrit & inebriat hominem, ita verbū Dei, qui est panis viuus, participatiōe sui fidelium recreat mentes. Ista dicendo, planissimè con-

fitetur, quod in sacramento corporis & sanguinis domini, quicquid exterius sumitur, ad corporis refectiōem aptatur. Verbum autem Dei, qui est panis inuisibilis, inuisibiliter in illo existens sacramento, inuisibiliter participatione sui fidelium mentes uiuificando pascit. Hinc etiam idem doctor dicit: Sacramentum est in aliqua celebratione, cum res gesta ita sit, ut aliquid significare intelligatur, quod sanctè accipiendum est: hæc dicendo, ostendit omne sacramentum in diuinis rebus aliquid secreti continere, & aliud esse quod visibiliter appareat, aliud verò quod inuisibiliter sit accipiendum. Quæ sunt autem sacramenta fidelibus celebranda, consequenter ostendens, ait: Sunt autem sacramenta, baptismus & chrisma, corpus & sanguis. Quæ ob id sacramenta dicuntur, quia sub tegumento corporalium rerum, virtus diuina secretiuis salutem eorundem sacramentorum operatur. Unde & à secretis virtutibus vel sacris, sacramenta dicuntur. & in sequentibus ait: Græce *μυστήριον* dicitur, quod secretam & recōditam habeat dispositionem. Quid istinc pdocemur, nisi quod corpus & sanguis domi-

dñi, ppter eà mysteria dicuntur, q̄ secretam & reconditam habeant dispositionem? id est, aliud sint quod exteriùs innuant: & aliud, quod interiùs inuisibiliter operentur. Hinc etiam & sacramenta vocitantur: quategumento corporalium rerum, virtus diuina secretiùs salutem accipientium fideliter dispensat. Ex his oibus quæ sunt hactenus dicta, monstratum est, q̄ corpus & sanguis Christi, quæ fidelium ore in ecclesia percipiuntur, figuræ sint secundû speciem visibilem. At verò secundum inuisibilem substantiã, id est, diuini potentiam verbi, corpus & sanguis verè Christi existunt. Vndè secundû visibilem creaturam corpus pascunt, iuxta verò potèntioris virtutem substantiæ, mentes fidelium & pascunt & sanctificant.

Iam nunc secundæ quæstionis propositum est inspiciendum, & vidèdum, vtrûm ipsum corpus quod de Maria natum est & passum, mortuum & sepultum, quod quæ ad dexteram patris confideat, sit quod ore fideiû per sacramètorum mysterium in ecclesia quotidie sumitur. Percõtemur quid ex hoc sanctus Ambrosius sentiat.

Ait

Psal. 77.
Ioan. 6.

Ait nanque in primo sacramentorum lib.
Reuera mirabile est quod manna deus plu-
eret patribus, & quotidiano celi pasceban-
tur alimento. Vnde dictum est: Panem an-
gelorum manducauit homo. Sed tamen pa-
nem illum qui manducauerunt, omnes in
deserto mortui sunt. Ista autem esca quam
accipis, iste panis viuus qui descendit de cae-
lo, vitae aeternae substantiam subministrat:
& quicumque hunc manducauerit, non mo-
rietur in aeternum, & corpus Christi est.
Vide secundum quod doctor iste corpus
Christi dicat esse escam, quam fideles ac-
cipiunt in ecclesia. Ait nanque: Iste panis
viuus qui de caelo descendit, vitae aeternae
substantiam subministrat. Num secundum
hoc quod videtur, quod corporaliter su-
mitur, quod dente premitur, quod fauce
glutitur, quod receptaculo ventris susci-
pitur, aeternae vitae substantiam submini-
strat: isto namque modo, carnem pascit mo-
ruram, nec aliquam subministrat incor-
ruptionem, neque dici verè potest, ut qui-
cunque hunc manducauerit, non morietur
in aeternum. Et hoc enim quod sumit cor-
pus, corruptibile est, nec ipsi corpori po-
test

test præstare ne moriatur in æternum: quoniam quod corruptioni subiacet, æternitatē præstare non valet. Est ergo in illo pane vita, quæ non oculis apparet corporeis, sed fidei contuetur aspectu. Qui etiam panis vivus, qui descēdit de cælo, existit: & de quo verè dicit: quicumque hunc māducaverit, non morietur in æternum: & quod est corpus dñi. Ioan. 6.

Item in cōsequentibus, cū de omnipotente virtute Christi loqueretur, sic ait: Sermo ergo Christi quod potuit ex nihilo facere quod non erat, non potest ea quæ sunt, in id mutare quod non erant? Non enim maius est nobis res dare, quàm mutare naturas. Dicit S. Ambrosius, in illo mysterio sanguinis & corporis Christi cōmutationem esse factam, & mirabiliter, quia diuinè: & ineffabiliter, quia incompræhensibile. Dicant qui nihil hic volunt secundum interiùs latentem virtutem accipere, sed totū quod apparet, visibiliter æstimare, secundū quod sit hęc cōmutatio facta. Nam secundū creaturarum substantiā, quod fuerunt ante consecrationem, hoc & postea consistunt. Panis & vinum priùs extitère, in qua etiā specie iam consecrata, permanere videntur. Est ergo

inte-

for. incompræhensibiliter.

interiùs commutatú spiritus sancti potentia virtute, quod fides aspicit, animam partem, æternæ vitæ substantiam subministrat. Item in consequentibus: Quid hinc quæris naturæ ordinem in Christi corpore, cum præter naturam sit ipse dominus Deus natus ex virgine? Hic etiam surgit auditor, & dicit, corp^o esse Christi quod cernitur, & sanguinem qui bibitur: nec quærendum quomodò factum sit, sed tenendum, & sic factum sit. Benè quidē sentire videris, sed si vim verborū diligēter inspexeris, corp^o Chri qdē sanguinēq; fideliter credis: sed si perspiceres qd quod credis, nondū vides. Nā si videres, diceres: Credo corp^o sanguinēq; esse Chri. Nūc autē qd fides totū, qd qd illud totum est, aspicit, & oculus carnis nihil appræhendit, intelliget qd non in specie, sed in virtute corpus & sanguis Christi existant quæ cernuntur. Vndē dicit ordinem naturæ non hinc intuendū, sed Christi potentiam venerādā. Quæ quicquid vult, quomodò vult, in quodcūq; vult, & creat quod non erat, & creatum permutat in id, quod antea non fuerat. Subiungit idem author: Vera utiq; caro Christi quæ crucifixa est, quæ sepulta est, verè ergo car

nis illius sacramentum est. Ipse clamat dominus Iesus: Hoc est corpus meum. Quam diligenter, quam prudenter facta distinctio? De carne Christi quæ crucifixa est, quæ sepulta est, id est, secundum quam Christus & crucifixus est, & sepultus, ait: Vera itaque caro Christi. At de illa quæ sumitur in sacramento, dicit: Verè ergo carnis illius sacramentum est, distinguens sacramentum carnis à veritate carnis, quatenus in veritate carnis, quam sumpserat de virgine, diceret eum & crucifixum & sepultum. Quod verò nunc agitur in ecclesia mysterium, verè illius carnis in qua crucifixus est, diceret esse sacramentum: patenter fideles instituens, quòd illa caro, secundum quam & crucifixus est Christus & sepultus, non sit mysterium, sed veritas naturæ. Hæc verò caro, quæ nunc similitudinem illius in mysterio continet, non sit specie caro, sed sacramento: siquidem in specie, panis est: in sacramento, verum Christi corpus, sicut ipse clamat dñs Iesus: Hoc est corpus meum. Itē in cōsequentibus: *Matth. 26.*
 Quid comedam⁹, qd bibam⁹, alibi tibi per prophetā spūsanctus expressit, dicēs: *Psal. 33.*
 Gustate & videte quoniā suavis est dominus,

beatus vir qui sperat in eo. Num corpora
 liter gustatus ille panis, aut illud vinum bi
 bitum, ostendit quàm sit suavis dominus?
 Quicquid enim sapit, corporale est, & fau
 ces delectat. Nunquid dominum gustare,
 corporeum est aliquid sentire? Inuitate
 ergo spiritualis gustus saporem experiri, &
 in illo potu vel pane nihil corporaliter
 opinari, sed totum spūaliter sentire: quo
 niam dominus spiritus est, & beatus vir qui
 sperat in eo. Item consequenter: In illo sa
 cramento Christus est, quia corpus Chri
 sti est. Non ergo corporalis esca, sed spiri
 tualis est. Quid apertius, quid manifestius,
 quid diuinius? Ait enim: In illo sacramen
 to Christus est: Non enim ait, ille panis &
 illud vinum Christus est: quod si diceret,
 Christum corruptibilem (quod absit) &
 mortalitati subiectum prædicaret. Quic
 quid enim in illa esca vel cernitur vel gu
 statur corporaliter, corruptibilitati con
 stat obnoxium esse. Addit, quia corpus Chri
 sti est. Insurgis & dicis: Eccè manifestè il
 lum panem, & illum potum corpus esse Chri
 sti confitetur. Sed attende quæ admodum
 subiungitur: Nō ergo corporalis esca, sed
 spiri-

Ioan. 4.

spūalis. Nihil igitur hīc corporaliter, sed
 spūaliter sentiendum. Corpus Christi est,
 sed nō corporaliter: & sanguis Christi est,
 sed non corporaliter. Item consequenter:
 Vndē & Apostolus (inqt) de typo eius ait:
 Quia patres nostri escam spūalem mandu- 1. Cor. 10.
 cauerunt, & potum spūalem biberūt. Cor-
 pus em̄ Dei, corpus spūale est, corp^o Chri-
 sti, corpus diuini est spūs: quia spūs, Chri- Thre. 4.
 stus est, vt legimus in Threnis: Spirit^o ante
 faciem nostram Christus dominus: Lucu-
 lētissimē sanguinis & corporis Christi my-
 sterium, quemadmodū debeamus intel-
 ligere, docuit. Cū em̄ dixisset patres no-
 stros escam spiritualement manducasse, & po-
 tum spiritualement bibisse, cū tamen man-
 na illud quod comederunt, & aquā quam
 biberunt, corpora fuisse nemo est qui du-
 bitet: adiungit de mysterio quod in eccle-
 sia nunc agitur, definiens secundum quid
 corpus sit Christi. Corpus enim Dei, in-
 quiens, corpus est spirituale. Deus vtique
 Christus, & corpus quod sumpsit de Ma-
 ria virgine, quod passum, quod sepultum
 est, quod resurrexit, corpus vtique verum
 fuit, * idē quod visibile atq; palpabile ma-
 id est,

nebat. At verò corpus quod mysteriũ dei
dicitur, non est corporale, sed spũale. Quod
si spirituale, iam non visibile neq; palpabi-
le. Hinc B. Ambrosi⁹ subiungit: Corpus,
inquiẽs, Christi, corpus est diuini spũs. Di-
uinus aut spũs, nihil corporeum, nihil cor-
ruptibile, nihil palpabile quod sit, existit.
At hoc corp⁹ quod in ecclesia celebratur,
secundum visibilem speciem & corrupti-
bile est, & palpabile. Quomodo ergo diui-
ni spũs corpus esse dicitur? Secundum hoc
vtiq; qd spũale est, id est, secundum quod
inuisibile consistit & impalpabile, ac per
hoc incorruptibile. Hinc in consequenti-
bus: Quia spũs Christi, vt legimus, spũs
ante faciem nostram Christus dñs: paten-
ter ostẽdit, secundum quod habeatur cor-
pus Christi, videlicet secundum id qd sit in
eo spũs Christi, id est, diuini potentia ver-
bi, quæ non solùm animam pascit, verùm
etiam purgat. Propter quod ipse dicit au-
thor consequenter: Deniq; cor nostrum
esca ista confirmat, & potus iste lætificat
cor hominis, vt propheta cõmemorauit.
Num esca corporalis cor hominis confir-
mat, & potus corporeus lætificat cor ho-
mi-

Thre. 4.

Psalm. 102.

minis? Sed vt ostenderet quæ esca, vel qui potus sint de quibus loquitur, addidit signanter, esca ista, vel potus iste. Quæ ista, vel quæ iste? Corpus nimirum Christi, corpus diuini spiritus, & (vt aperti^o inculcetur) spiritus Christi, de quo legitur: Spiritus ante faciem nostram Christus dominus. Quibus omnibus euidenter ostenditur, nihil in esca ista, nihil in potu isto corporaliter sentiendum, sed totum spiritualiter attendendum. Non enim anima quæ corde hominis præsentis loco significatur, vel esca corporea, vel potus corporeo pascitur, sed verbo Dei nutritur ac vegetatur. Quod aperti^o in libro quinto Sacramentorum doctor idem affirmat. Non iste panis est, inquit, qui vadit in corpus, sed ille panis vitæ æternæ, qui animæ nostræ substantiam subministrat. Et quia non de communi pane dixerit hoc sanctus Ambrosius, verum de pane corporis Christi, sequentia Lektionis manifestissime declarant. Loquitur enim de pane quotidiano, quem credentes sibi postulant dari, & idcirco subiungit: Si quotidianus est panis, cur post annum, illum sumis, quem admodum Græci in oriente consueuerunt?

Accipe ergo quotidie, quod quotidie tibi
 pfit: lic viue, vt quotidie merearis accipe-
 re. Ergo manifestum de quo pane loqui-
 tur, de pane videlicet corporis Christi, q
 non ex eo quod vadit in corpus, sed ex eo
 quod panis sit vitæ æternæ, animæ nostræ
 substantiã fulcit. Huius doctissimi viri au-
 thoritate perdocemur, q̄ multa differen-
 tia separant corpus, in quo passus est Chri-
 stus, & sanguis quem pendens in cruce de
 latere suo profudit, & hoc corpus quod in
 mysterio passiois Christi quotidie à fide-
 bus celebratur, & ille quoq; sanguis, qui fi-
 delium ore sumitur, mysteriũ sit illius san-
 guinis quo totus redemptus est mundus.
 Ille nanq; panis & iste potus non secundũ
 quod videtur, corpus siue sanguis existit
 Christi, sed secundum quod spũaliter vite
 substantiam subministrat. Illud verò cor-
 pus in quo semel passus est Christus, non
 aliam speciem præferbat, q̄ in qua confi-
 stebat. Hoc enim erat verè quod videbatur,
 quod tangebatur, quod crucifigebatur,
 quod sepeliebatur. Similiter sanguis illius
 de latere manãs, non aliud apparebat ex-
 teriũs, & aliud interiũs obuelabat. Verus
 itaque

itaq; sanguis, de vero corpore profluebat: est nunc sanguis Christi quem eredentes ebibunt, & corpus quod comedunt, aliud sunt in specie, & aliud in significatione. aliud, quòd pascit corpus esca corporea: *for. + quo* & aliud, quòd saginant mentes æternæ vitæ substantia. De qua re beatus Hieronymus in cōmētario epistolæ Pauli ad Ephesios, ita scribit: Dupliciter sanguis Christi & caro intelligitur: Vel spiritualis illa atq; diuina, de qua ipse dicit: Caro mea verè *Ioan. 6.* est cib⁹, & sanguis meus verè est potus: vel caro quæ crucifixa est, & sanguis qui militis effusus est læcea. Non parua doctor iste differētia corporis & sanguinis Christi fecit distinctionem. Nanque dum carnem vel sanguinem quæ quotidie sumuntur à fidelibus, spiritualia dicit esse, (at verò caro quæ crucifixa est, & sanguis qui militis effusus est lancea, nō spiritualia esse dicuntur neq; diuina) patenter insinuat, quòd tantum inter se differunt, quantum differunt spiritualia & corporalia, visibilia & inuisibilia, diuina atque humana, & quòd à se differunt, non idem sunt. Differunt autem caro spiritualis, quæ fidelium ore sumitur,

mitur, & sanguis spūalis, qui quotidie cre-
 dentibus potandus exhibetur, à carne quę
 crucifixa est, & sanguine q̄ militis effusus
 est lancea, sicut authoritas presentis viri te-
 stificatur. Non idem igitur sunt. Illa nanq;
 caro quę crucifixa est, de virginis carne
 facta est, ossibus & nervis compacta, & hu-
 manorum membrorum lineamētis distin-
 cta, rationalis animę spū viuificata in pro-
 priam vitam & congruentes motus. At ve-
 rò caro spiritualis, quę populum creden-
 tem spūaliter pascit, secundum speciem
 quam gerit exteriùs, frumēti grānis manu
 artificis consistit, nullis nervis ossibusque
 compacta, nulla membrorum varietate di-
 stincta, nulla rationali substantia vegeta-
 ta, nullos proprios potens motus exerce-
 re. Quicquid enim in ea vitę præbet sub-
 stantiam, spūalis est potentię, & inuisibili-
 lis efficientię, diuinęq; virtutis. Atq; aliud
 longè consistit secundum quod exteriùs
 conspicitur, atq; aliud secundum quod in
 mysterio creditur. Porrò caro Christi quę
 crucifixa est, nõ aliud exteriùs q̄ quod in-
 teriùs erat, ostēdebat: quia vera caro veri
 hominis existerat, corpus utiq; verum in
 veri

veri corporis specie consistens. Considerandum quoque quod in pane illo non solum corpus Christi, verum corpus etiam in eum credentis populi figuretur, vnde multis frumenti granis conficitur: quia corpus populi credentis, multis per verbum Christi fidelibus augmentatur. Qua de re sicut in mysterio panis ille Christi corpus accipitur, sic etiam in mysterio membra populi credentis in Christum intimantur. Et sicut non corporaliter, sed spiritualiter panis ille credentium corpus dicitur, sic quoque Christi corpus non corporaliter sed spiritualiter necesse est intelligatur. Sic & in vino quod sanguis Christi dicitur, aqua misceri iubetur, nec vnum sine altero permittitur offerri. Quia nec populus sine Christo, nec Christus sine populo: sicut nec caput sine corpore, vel corpus sine capite valet existere. Aqua denique in illo sacramento, populi gestat imaginem. Igitur si vinum illud sanctificatum per ministrorum officium, in Christi sanguinem corporaliter convertitur, aqua quoque que pariter admixta est, in sanguinem populi credentis necesse est corporaliter convertatur: Vbi namque vna sanctificatio est, vna consequenter operatio: & vbi par ratio,

par quoque consequitur mysterium. Ac vi
 deamus in aqua secundū corpus nihil esse
 conuersum, consequenter ergo & in vino
 nihil corporaliter ostēsum. Accipitur spi
 ritualiter quicquid in aqua de populi cor
 pore significatur. Accipiatur ergo necesse
 est spiritualiter, quicquid in vino de Chri
 sti sanguine intimatur. Item: *Quæ à se dif
 ferunt, idē non sunt.* Corpus Christi quod
 mortuum est & resurrexit, & immortale fa
 ctum, iam non moritur, & mors illi ultra
 non dominabitur, æternum est, nec iam
 passibile. Hoc autem quod in ecclesia ce
 lebratur, temporale est, non æternum: cor
 ruptibile est, non incorruptum: in via est,
 non in patria. Differūt igitur à se, quapro
 pter non sunt idem: quòd si nō sunt idem,
 quomodò verum corpus Christi dicitur
 & verus sanguis? Si enim corpus Christi
 est, & hoc dicitur verè: quia corpus Christi
 est, in veritate corp' Christi est: & si in
 veritate corpus Christi est, & corpus Chri
 sti incorruptibile est, & impassibile est, ac
 per hoc æternū. Hoc igitur corpus Chri
 sti quod agit in ecclesia, necesse est vt in
 corruptibile sit & æternū. Sed negari non
 po-

potest corrumpi, quod per partes cōmutatum, dispartitur ad sumendum, & dentibus cōmolitum, in corpus traicitur. Sed aliud est quod exteriùs geritur, aliud verò quod per fidē creditur. Ad sensum quod pertinet corporis, corruptibile est: quod fides verò credit, incorruptibile. Exteriùs igitur quod apparet, non est ipsa res, sed imago rei: mente verò quod sentitur & intelligitur, veritas rei. Hinc B. Augustinus in euangelij Ioannis expositione, dum de corpore Christi loqueretur & sanguine, sic ait: Manducauit & Moses manna, manducauit & Aaron, manducauit & Phinees, manducauerūt ibi multi qui Deo placuerunt, & mortui non sunt. Quare? Quia visibilem cibum spiritualiter intellexerunt, spiritualiter esurierūt, spiritualiter gustauerunt, vt spiritualiter satiarentur. Nam & nos hodiè accipimus visibilem cibum, sed aliud est sacramentum, aliud virtus sacramenti. Item in posterioribus: Hic est panis qui de cælo descendit. Hunc panem significauit manna, hunc panem significauit altare Dei. Sacramenta illa fuerunt: in signis diuersa sunt, in re quæ significatur, paria sunt.

1. Cor. 10.

+

sunt. Apostolum Paulum audi: Nolo vos
 ignorare fratres, quia patres nostri omnes
 sub nube fuerunt, & omnes mare transierunt,
 & omnes in Mose baptizati sunt in nube &
 in mari, & omnes eandem escam spiritua-
 lem manducauerunt, & oēs eundem potū
 spirituale biberūt. Spiritualem utiq; eandē,
 nam corporalem alterā. Quia illi manna,
 nos aliud. Spiritualem verò quam nos. Et
 adiungit: Et omnes eundem potum spiri-
 tualem biberunt. Aliud illi, aliud nos, sed
 specie visibili, quod tamen hoc idem si-
 gnificaret virtute spirituali. Quomodo
 enim eundem potum? Bibebāt, inquit, de
 spirituali sequenti petra. Petra autem erat
 Chrus. Indē panis, vndē potus. Petra Chri-
 stus in signum, verus Christus in verbo &
 in carne. Item: Hic est panis de cælo descē-
 dens, vt si quis ex ipso māducauerit, nō mo-
 riatur: sed quod pertinet ad virtutē sacra-
 menti, nō quod pertinet ad visibile sacra-
 mentum. Qui manducat intūs, non foris.
 Qui māducat in corde, non q̄ premit dēte.
 Itē in posteriorib⁹ verba Saluatoris intro-
 ducens, ita dicit: Hoc vos scandalizat, quia
 dixi, carnem meam do vobis manducare,
 & san-

Ibidem

has finit
 libenthen
 tunc

Ioan. 6.

& sanguinem meum bibere? Si ergo videritis filium hominis ascendentem vbi erat prius. Quid est hoc? Hinc soluit quod illos mouerat, hinc aperuit vnde fuerat scandalizati. Illi enim putabant eum erogaturum corpus suum. Ille autem dixit se ascenditurum in cælum, vtiq; integrum. Cùm videritis filium hominis ascendentem vbi erat prius: certè vel tunc videbitis, quia nõ eo modo quo putatis, erogatur corpus suum: certè vel tunc intelligetis, quia gratia eius nõ consumitur morsibus. Et ait: Spiritus est qui viuificat, caro nõ prodest. Et pluribus interpositis, rursus adiicit: Quisquis autem (inquit Apostolus) spiritum Christi non habet, hic nõ est eius. Spiritus ergo est qui viuificat, caro autem non prodest quicquid. Verba quæ ego locutus sum vobis, spiritus & vita sunt. Quid est, spiritus & vita sunt? spiritualiter intelligenda sunt. Intellexisti spiritualiter? spiritus & vita sunt. Intellexisti carnaliter? etiã sic illa spiritus & vita sunt, sed tibi nõ sunt. Huius autoritate doctoris, verba domini tractantis de sacramento sui corporis & sanguinis, manifestè docemur, quod illa verba domini spiritualiter, & non carnaliter, intelligi-

Ioan. 6.

Ibidem

Rom. 8.

Ioan. 6.

Ioan. 6.

telligenda sunt. Sicut ipse ait: Verba quæ ego loquor vobis, spiritus & vita sunt. Verba utiq; de sua carne manducanda, & de suo sanguine bibendo. Inde enim loquebatur, vnde discipuli fuerant scandalizati. Ergo vt non scandalizarentur, reuocat eos diuinus magister de carne ad spiritum, de corpore a visione ad intelligentiam inuisibilem: Videmus ergo, esca illa corporis domini, & potus ille sanguinis eius, secundum quid verè corpus eius, & verè sanguis eius existunt, videlicet secundum quod spiritus & vita sunt. Item: Quæ idè sunt, vna definitione comprehenduntur. De vero corpore Christi dicitur, quòd sit verus Deus & verus homo Deus, qui ex patre Deo ante secula natus: homo, qui in fine seculi ex Maria virgine genitus. Hæc autè dum de corpore Christi, quod in ecclesia per mysterium geritur, dici non possunt, secundum quendam modum corpus Christi esse cognoscitur. Et modus iste in figura est & imagine, vt veritas res ipsa sentiat. In orationibus quæ post mysterium sanguinis corporisq; Christi dicuntur, & à populo respondetur, Amen, sic sacerdotis voce dicitur.

tur: Pignus æternæ vitæ capientes humili-
ter imploramus, vt quod imagine contin-
gimus sacramenti, manifesta participatiõe
sumamus. Et pignus enim & imago, alteri
rei sunt, id est, non ad se, sed ad aliud aspi-
ciunt. Pignus enim, illius rei est pro qua
donatur: Imago, illius cuius similitudinẽ
ostendit. Significant enim ista rem cuius
sunt, non manifestè ostẽdunt. Quod cùm
ita est, apparet q̄ hoc corpus & sanguis, pi-
gnus & imago rei sunt futuræ, vt quod nũc
per similitudinem ostẽditur, in futuro per
manifestationem reueletur. Quod si nunc
significãt, in futuro autẽ patefacient, aliud
est quod nũc geritur, aliud quod in futuro
manifestabitur. Qua de re & corpus Chri-
sti & sanguis est, quod ecclesia celebrat,
sed tanq̄ pignus, tanq̄ imago. Veritas verò
erit, cùm iam nec pignus, nec imago, sed
ipsius veritas apparebit. Itẽ alibi: Perficiãt
in nobis domine quęsumus tua sacramẽta
quod continent, vt quæ nunc specie geri-
mus, rerum veritate capiamus. Dicit q̄ in
specie gerantur ista in veritate, id est, per
similitudinem, non per ipsius rei manife-
stationem. Differunt autem à se species &

veritas. Quappter corpus & sanguis, quod
 in ecclesia geritur, differt ab illo corpore
 & sanguine, quod in Christi corpore per
 resurrectionem iam glorificatū, cognoscitur.
 Et hoc corpus, pignus est & species, il-
 lud verò ipsa veritas. Hoc enim gerit, do-
 nec ad illud perueniatur. Vbi verò ad illud
 peruētum fuerit, hoc remouebitur. Appa-
 ret itaq; q̄ multa intra se differentia sepa-
 rantur, quantum est inter pignus & eam rē
 pro qua pignus traditur: & quantum inter
 imaginē, & rem cuius est imago: & quantū
 inter speciem & veritatem. Videmus itaq;
 multa differentia separari mysterium san-
 guinis & corporis Christi, quod nunc à fi-
 delibus sumitur in ecclesia, & illud quod
 natum est de Maria virgine, quod passum,
 quod sepultum, quod resurrexit, quod cę-
 los ascendit, quod ad dextram patris se-
 det. Hoc nanq; quod agitur in via, spiritu-
 aliter est accipiendum: quia fides quod nō
 videt, credit: & spiritualiter pascit animā,
 & lætificat cor, & vitam præbet æternam
 quod corpus pascit, quod dente premit,
 quod per partes comminuitur, sed quod in

ET SANGVINE DOMINI. 223

in fide spiritualiter accipitur. At verò corpus illud, in quo passus est & resurrexit Christus, proprium eius corpus existit, de virginis Mariæ corpore sumptum, palpabile, seu visibile etiam post resurrectionē, sicut ipse discipulis ait: Quid turbati estis, & cogitationes ascendūt in corda vestra? Videte manus meas & pedes, quia ego ipse sum. Palpate & videte, quia spiritus carnem & ossa non habet, sicut me videtis habere. Audiamus etiam quid beatus Fulgētius in libello de fide dicat: Firmissimè tene, & nulatenus dubites ipsum vnigenitum Deum verbum carnem factum, se pro nobis obtulisse sacrificium, & hostiā Deo in odore suauitatis. Cui cum patre & spiritu sancto à Patriarchis, à prophetis & sacerdotibus tempore veteris testamenti animalia sacrificabantur, & cui nunc idē tēpore noui testamēti, cum patre & spiritu sancto, cum quib⁹ illi est vna diuinitas, sacrificiū panis & vini, in fide & charitate, sancta catholica ecclesia per vniuersum orbē terrę offerre non cessat. In illis enim carnalibus victimis significatio fuit carnis Christi, quā pro peccatis nostris & ipse sine peccato fuerat obla-

oblaturus, & sanguis quem erat effusus
 in remissionem peccatorum nostrorum.
 In isto autem sacrificio, gratiarū actio atq;
 cōmemoratio est carnis Christi, quam pro
 nobis obtulit, & sanguinis quem pro no-
 bis idē Deus effudit. De quo B. Paulus apo-
 stolus dicit: Attendite vobis & vniuerso
 A. 10. gregi, in quo vos spiritus sanctus posuit
 episcopos regere ecclesiam Dei, quam ac-
 quisit sanguine suo. In illis ergo sacrifi-
 cijs, quid nobis esset donandum, figuratē
 significabatur. In hoc autē sacrificio, quod
 nobis donatum sit, euidenter ostenditur.
 Dicens, quod in illis sacrificijs quid nobis es-
 set donandum, significabatur: in isto verō
 sacrificio, quid sit donatū, cōmemoretur,
 patēter innuit, quod sicut illa figuram ha-
 buere futurorum, sic & sacrificium figura
 sit præteritorum. Quibus dictis, quāta dif-
 ferentia sit inter corpus in quo passus est
 Christus, & hoc corpus quod pro eius pas-
 sionis cōmemoratiōe siue mortis fit, eui-
 dentissimè declarauit. Illud nanq; propriū
 & verum, nihil habens in se vel mysticum,
 vel figuratū: hoc verō mysticum, aliud ex-
 teriūs per figurā ostētās, aliud interiūs per
 intel

intellectū fidei representans. Ponam' adhuc
 unū patris Augustini testimoniū, quod &
 dictorū fidē nostrorū astruat, & sermonis
 *marginē ponat: In sermone quē fecit ad
 populū de sacramēto altaris, sic inquit: Hoc
 quod videtis in altari Dei, iā transacta no-
 tē vidistis: sed quid esset, quid sibi vellet, q̄
 magnæ rei sacramentum cōtineret, nondū
 audistis. Quod ergo videtis, panis est & ca-
 lix, quod vobis etiam oculi vestri renun-
 ciant: quod autem fides vestra postulat in-
 struēda, panis est corpus Ch̄i, calix est san-
 guis Christi. Breuiter quidē hoc dictū est, for. *forū
 quod fidei *fortē sufficiat, sed fides instru-
 tionem desiderat. Dicit em̄ propheta: Nisi Esa. 7.?
 credideritis, nō intelligetis. Potestis ergo
 dicere mihi, p̄cepisti vt credamus, expone
 vt intelligamus. Potest em̄ animo cuiuspiā
 cogitatio talis oboriri: Dominus noster Ie-
 sus Christus nouimus vndē acceperit car-
 nem, de virgine scilicet Maria, infans la-
 ctatus est, nutritus est, creuit, ad iuuenilem
 ætatē perductus est, à Iudæis persecutiōnē
 passus est, ligno suspensus est, interfectus est,
 de ligno depositus est, sepultus est, tertio die
 resurrexit, quo die voluit in celū ascendit,

Col. 1. illuc leuauit corpus suum, indè venturus
 est iudicare viuos & mortuos, ibi est modò
 sedens ad dexterã patris. Quomodò cor-
 pus ei? & calix vel quod habet calix, quomò-
 Marc. 16. modò eius est sanguis? Ista, fratres, ideo di-
 cuntur sacramenta, quia in eis aliud videt,
 & aliud intelligitur: quod videtur, speciẽ
 habet corporalem: quod intelligit, fructũ
 habet spiritualẽ. Ista venerabilis author di-
 cens, instruit nos qd de proprio corpore
 domini, quod de Maria natũ, & nunc ad
 dexteram patris sedet, & in quo vêturus est
 iudicare viuos & mortuos, & quid de isto
 quod super altare ponitur, & populo par-
 ticipatur, sentire debeamus. Illud integrũ
 est, neq; vlla sectione diuiditur, nec vllis
 figuris obuelatur: Hoc verò quod supra
 mensam domini continetur, & figura est,
 quia sacramentum est: & exteriũs quod vi-
 detur, speciẽm habet corporeã, quæ pascit
 corpus: interiũs verò quod intelligit, fru-
 ctum habet spiritualem, qui viuificat ani-
 mam. Et de hoc mystico corpore volens
 aliquid apertiũs & manifestiũs loqui, sic di-
 cit in consequentibus: Corpus ergo Christi
 si vultis intelligere, Apostolum audite di-
 centem:

ET SANGVINE DOMINI.

227

1. Cor. 12.

centem: Vos estis corpus Chri & mebra. Si ergo estis corpus Christi & mebra, mysterium vestrum in mensa domini positum est, mysterium domini accipitis. Ad id quod estis, Amen respondetis, & respondendo subscribitis. Audis ergo corpus Christi, & respondes, Amen: Esto membrum corporis Chri, vt verum sit Amen. Quare ergo in pane? Nihil hic de nro afferamus, ipsum Apostolum dicentem audiamus, cum de isto sacramento loqueretur, ait: Vnus panis, vnum corpus multi sumus. Et reliqua: Sanctus Augustinus satis nos instruit, quod sicut in pane super altare positum corpus Christi signat, sic etiam & corpus accipientis populi: vt euidenter ostendat, quod corpus Chri proprium illud existat, in quo natus de virgine, in quo lactat, in quo passus, in quo mortuus, in quo sepultus, in quo resurrexit, in quo celos ascendit, in quo patris ad dexteram sedet, in quo veterus est ad iudicium. Hoc autem quod supra mesam dominicam positum est, mysterium continet illius, sicut etiam identidem mysterium continet corporis populi credentis, Apostolo testante: Vnus panis, vnum corpus multi sumus in Christo.

1. Co. 10.

sime princeps sapientia vestra, quòd po-
 sitis sanctarum scripturarũ testimonijs, &
 sanctorum patrũ dictis euidentissimè mon-
 stratũ est, quòd panis qui corpus Christi,
 & calix qui sanguis Christi appellatur, fi-
 gura sit, quia mysterium: & quod nõ par-
 ua differẽtia sit inter corpus quod per my-
 sterium existit, & corpus quod passum est,
 & sepultũ, & resurrexit. Quia hoc propriũ
 saluatoris corpus, nec in eo vel aliqua figu-
 ra, vel aliqua significatio, sed ipsa rei ma-
 nifestatio cognoscitur, & ipsiº visionẽ cre-
 dentes desiderant: quoniam ipsum est ca-
 put nostrũ, & ipso viso satiabitur deside-
 rium nostrum. Quoniam ipse & pater vnũ
 sunt, non secundũ quod corpus habet Sal-
 uator, sed secundũ plenitudinẽ diuinita-
 tis, q̃ habitat in homine Christo. At in isto
 quod per mysterium geritur, figura est nõ
 solũm propriij corporis Christi, verum etiã
 credentis in Christũ populi. Vtriusq; nãq;
 corporis, id est, & Christi, quod passum est
 & resurrexit, & populi in Christo per ba-
 ptismum renati atq; de mortuis viuificati,
 figuram gestat. Addamus etiã q̃ iste pa-
 nis & calix, qui corpus & sanguis Christi
 no-

nominatur, memoriã repræsented domi-
 nicæ passionis siue mortis, quemadmodũ
 ipse in euangelio dixit: Hoc facite in meã Matth. 26.
 cõmemorationem. Quod exponens apo- I. Co. II.
 stolus Paulus, ait: Quotiescunq; mandu-
 cabitis panem hunc & calicẽ bibetis, mor-
 tem domini annunciabitis donec veniat.
 Docemur à Salvatore, nec nõ à sancto Pau-
 lo apostolo, q̃ iste panis & iste sanguis q̃
 super altare ponitur, in figuram siue me-
 moriã dominicæ mortis ponatur, vt quod
 gestum est in p̃terito, p̃senti reuocet me-
 moriẽ: vt illius passionis memores effecti,
 per eã efficiamur diuini muneris cõsortes,
 per quam sumus à morte liberati. Cognos-
 scẽtes q̃ vbi peruenerim⁹ ad visionẽ Chri-
 sti, talibus nõ opus habebimus instrumẽ-
 tis, quibus admoneamur quid pro nobis
 immẽsa benignitas sustinuerit. Qm̃ ipsum
 facie ad faciẽ contẽplantes, nõ per exteri-
 orem tẽporalium rerum admonitionem
 cõmonebimur, sed per ipsius contẽplati-
 onem veritatis aspiciemus, quemadmodũ
 nostræ salutis auctori gratias agere debe-
 amus. Nec ideo quoniam ista dicimus, pu-
 tetur in mysterio sacramenti, corpus dñi

vel sanguinem ipsius non à fidelib^{us} sumi,
 quando fides non quod oculis videt, sed
 quod credit, accipit: Quoniã spiritualis est
 esca, & spiritualis potus, spiritualiter aiam
 pascens, & æternæ satietatis vitam tribuēs,
 sicut ipse Saluator mysterium hoc com-
 mendans loquitur: Spiritus est qui vivifi-
 cat, nam caro nihil prodest. Imperio vestre
 magnitudinis parere cupiētes, præsumpsi
 parvus rebus de nõ minimis disputare: nõ
 sequentes æstimationis nræ præsumptio-
 nem, sed maiorum intuentes autoritatē:
 quæ si probaueritis catholicè dicta, vestre
 meritis fidei deputate: Quæ deposita rega-
 lis magnificentiæ gloria, non erubuit ab
 humili quærere responsum veritatis.
 Sin autem minùs placuerint, id nõ
 vestre deputetur insipiētia. Quæ
 quod optauit, minùs effi-
 caciter valuit expli-
 care.

BERTRAMI DE CORPORE ET
 sanguine Domini liber
 explicat.

DE

ET SANGVINE DOMINI. 231
DE CORPORE ET
SANGVINE DOMINI, DIVI
Augustini sententia.

TOTVM ergo quod oblatiōe dominici corporis & sanguinis agitur, mysterium est. Aliud enim videtur, aliud intelligitur. Quod videtur, speciē habet corporalem: quod intelligitur, fructum habet spiritualem. Sciendum verò est, quòd eundem calicē dominici sanguinis, iuxta obseruantiam ecclesiæ catholicæ apostolicæ traditam, nisi mixtum aqua, offerri non licet: quia vnum sunt in redemptionis nostræ mysterio, cùm ait: Non bibam a modò de hoc genimine vitis. Et de latere eius quod in lancea transfixum est, aqua cum sanguine egressa, vinum de vera carne eius vite cum aqua expressum ostendit. Hæc sunt enim sacramenta ecclesiæ, sine quibus ad vitam, quæ vera vita est, nõ intrañt. Ille sanguis

Matth. 26.

- quis in remissionem fusus est peccatorū,
 aqua illa salutare tēperat poculū: hæc & la-
 uacrum præstat & potum. Hoc totū domi-
 nicæ oblationis mysterium, quāta pietate
 & amore agendum sit, cōmendat ipse do-
 minus dicendo: Hæc quotiescunq; fecerit-
 tis, in mei memoriam facietis. Quod expo-
 nens Apostolus ad Corinthios, ait: Quo-
 tiescunq; em̄ māducabitis panē hunc & ca-
 licē bibetis, mortē dñi annūciabitis, do-
 nec veniat. Illius ergo panis & calicis ob-
 latio, mortis Christi est cōmemoratio &
 annunciatio, quæ non tam verbis, q̄ ipsi-
 mysticis rebus agitur, per quæ nostris mē-
 tib⁹ mors illa preciosa alti⁹ & forti⁹ cō-
 mendatur. Quid est enim mortis Christi
 cōmemoratio, nisi charitatis eius cōmen-
 datio? quam nobis beatus euangelista Io-
 annes cōmendans, ait: Sciens Iesus quia ve-
 nit hora eius vt transeat ex hoc mundo ad
 patrē, cū dilexisset suos, q̄ erāt in mūdo,
 in finem dilexit eos, id est, vsq; ad mortem
 eum dilectio illa perduxit: quia tantū di-
 lexit eos, vt moreretur propter eos. Hoc
 Ioan. 15. enim testatus est, dicens: Maiorem hac di-
 lectionem nemo habet, vt animam suam
 ponat

ponat q̄s pro amicis suis. Propterea & iturus ad passionem, & per resurrectionis atque ascensionis gloriã discessurus è mundo, hoc sacramentum vltimum discipulis tradidit, vt memoriã tantæ charitatis, per quam solam saluamur, arctiùs eorum mentib⁹ infingeret, quatenùs semper memores simus, & quales & quantum ab eo dilecti sumus, ne de nobis gloriemur, quãtum vt de illo speremus, quod vtrunque diligenter Apostolus exponit & inculcat, dicens: Rom. 5.

Vt quid enim Christus, cùm adhuc infirmi essemus, secundum tempus pro impijs mortuus est? Et post paululũ dicitur: Com Ibidem.

mendat aut̄ (inquit) suam charitatem Deus in nobis: qm̄ si cū adhuc infirmi & peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est: multo magis iustificati nũc in sanguine ipsius, salui erim⁹ ab ira per ipsum. Hoc ergo agendum, hoc frequentandum commendauit ecclesiæ, quousq; veniat in fine seculi, quando erit sanctorum requies, non adhuc in sacramento spei, quo in hoc tempore consociatur ecclesia, quando bibitur quod de Christi latere manauit: sed iam in ipsa perfectione salutis eter

næ cum tradetur regnum Deo & patri, ut illa perspicua contemplatione incommutabilis veritatis nullis mysterijs corporali bus egeamus. Erat enim antea, secundum ordinem Aaron, Iudæorum sacrificium in victimis pecorū, & hoc in mysterio. Nondum namque erat sacrificium corporis & sanguinis domini: quod fideles norunt, & qui euāgelium legunt. Quod sacrificium nunc diffusum est toto orbe terrarum per eum, de quo scriptum est: Juravit dominus, & non pœnitebit eū, tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Et hoc de domino Iesu Christo dictū esse, quia voluit esse salutem nostram in corpore & sanguine suo, quæ commendavit nobis de humilitate sua. Nisi enim esset humilis, non manducaretur, nec biberetur. Respice altitudinem ipsius. In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum. Eccē cibus sempiternus, sed manducant angeli, manducant supernæ virtutes, manducant cælestes spiritus, manducant & saginātur, & integrum manet, quod eos satiat & lætificat. Quis autem homo peruenire posset ad illum cibum

Psal. 109.

Ioan. 1.

bum? vndè cor idoneum illi cibo? oportebat ergo vt mensa illa lactesceret, vt parvulis proueniret. Vndè fit cibus lac? vndè cibus in lac conuertitur, nisi per carnem traiciatur? Nam mater hoc facit: quod mā ducat mater, hoc manducat infans. Sed quā infans est minùs idoneus qui pane vescatur, ipsum panem mater incarnat, & per humiditatem mamillę in lactis succū, de ipso pane pascit infantem. Quomodò ergo de ipso pane pascit nos sapientia Dei? quia verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Videte ergo humilitatem, quia Ioan. 1.
 panem angelorum manducauit homo, vt scriptum est: Panem cęli dedit eis: panem Psal. 77.
 angelorum manducauit homo, id est, verbum istud quo pascuntur angeli, sempiternum, quod est æquale patri, manducauit homo: quia cū in forma dei esset, non rapinam arbitratus est, esse se æqualem Deo. Sagināt illo angeli, sed semetipsum exinaniuit, vt māducaret panē angelorū homo: formā serui accipiēs, in similitudinē hoīm factus, & habitu inuētus vt homo, humiliavit se factus obediens vsq; ad mortē, mortem
 autem

Ioan. 6.

autem crucis: vt iam de cruce commenda-
 retur, caro & sanguis domini nouū sacri-
 ficiū, quādo loquebatur dominus noster
 Iesus Christ⁹ de corpore suo. Nisi (inquit)
 quis manducauerit carnem meam, & bibe-
 rit sanguinem meum, nō habebit in se vi-
 tam. Caro enim mea verè est cibus, & san-
 guis meus verè est potus. Intellectus spūa-
 lis credentem saluum facit: quia litera oc-
 cidit, spūs est qui viuificat. Discipuli em̄
 eius qui eum sequebantur, expauerunt, &
 exhorruerunt sermonem, non intelligen-
 tes, & putantes nescio quid durum dicere
 dominum nostrū Iesum Christum, quod
 carnem eius quam videbant, manducatu-
 ri erant, & sanguinem bibituri, & non po-
 tuerunt tolerare. Sed ipse cū cōmenda-
 ret ipsum, corp⁹ suum & sanguinem suum
 accepit in manus suas, quod nōrunt fide-
 les, & ipse se portabat quodāmodò cū
 diceret: Hoc est corpus meum. Quia cū
 commendat corpus & sanguinem suum,
 humilitatem suam commendat. Ipsam em̄
 humilitatem suam, docuit domin⁹ noster
 in corpore & sanguine suo sapientia Dei,
 quam videbimus facie ad faciem, & omēs
 vide-

videbimus, & nemo zelabit, omnibus se
 exhibet, & integra est, & casta est omni-
 bus: illi mutatur in eam, & ipse in eos non
 mutatur. Ipse est veritas, ipse est Deus. Ve-
 ritas est, verbum Dei est, sapientia dei est,
 per quem facta sunt omnia, qui dixit: Po-
 testatem habeo ponendi animam meam. Ioan. 10.
 Ipsa est humilitas domini nostri Iesu Chri-
 sti, ipsa multum commendatur homini-
 bus. Ad ipsam nos hortatur, ut viuamus,
 sicut dicitur in Canticis canticorum: Ve-
 nies, & pertransies. Ab initio fidei t̄veturi
 sumus facie ad faciem, sicut scriptum est:
 Dilectissimi, filij Dei sumus, & nōdum ap-
 paruit quid erimus. Scim⁹ quoniam cūm
 apparuerit, similes ei erimus: quoniam vi-
 debimus eum sicuti est. Videmus nūc per
 speculum in ænigmate, tunc autem facie
 ad faciem. Antequam ergo videam⁹ facie
 ad faciem, quod vidēt angeli, opus est no-
 bis accedere ad hanc humilitatem, & ad-
 hærere huic humilitati, quam commēdat
 nobis dominus noster Iesus Christus, cūm
 commendat corpus & sanguinem suum
 celebrare. Quam humilitatem pro nobis
 suscipere dignatus est, cūm verbum caro
 factum

1. Cor. 13.

Pfal. 33.

factum est. Accedite ergo ad eum, & illuminamini. Accesserunt Iudæi, vt tenebrarentur: accesserunt enim ad illum, vt crucifigeret. Nos ad eum accedamus, vt corpus & sanguinem eius accipiamus: illi de crucifixo tenebrati sunt: nos manducando & bibendo crucifixum, illuminamur. Ecce gentibus datur crucifixus Christus, vnde accedunt gentes fide sectando, corde inhiando, charitate currendo. pedes tui, charitas est, duos pedes, id est, dilectionem Dei & proximi habe, vt non sis claudus, & istis duobus pedibus curre ad dominum. Sed dicit aliquis, quomodò ad eum accedo? tantis malis, tantis peccatis oneratus sum, tanta scelera clamant de cōscientia mea, quomodò audeo accedere ad eum? quomodò? Si humiliaueris te per pœnitentiã, & emundaueris cor tuum. Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Aufer indè cupiditatum sordes, aufer labem auaritiæ, aufer tabem superstitionum, aufer sacrilegia & malas cogitationes, aufer odia, non dico solùm aduersus amicum, sed etiam aduersus inimicum. Aufer illa, quæ dicit dñs in euangelio de corde procede-

Matt. 5.

cedere. De corde (inquit) enim exeunt cogitationes malæ, adulteria, fornicationes, immunditiæ, periuria, falsa testimonia, & reliqua quæ coinquinant hominem: & agere pœnitentiam. Pœnitentia autem & munditia cordis, facit te accedere ad Deum, & recipere stolam priorem, quam perdidit prodigus filius, substantia, quæ à patre suo acceperat, dissipata, cum meretricibus uiuendo luxuriose. Hæc autem substantia nobis est à deo accepta. Omne quod uiuimus, sapimus, cogitam⁹, in verbo ꝑ prorupimus, & in dissipatione huius substantiæ stolam perdidimus, id est, vestem spūs sancti, vestem nuptialem, vestem innocentiæ, quam q non habuerit, non potest regis interesse conuiuio: quam homo benè conditus accepit: & à serpente malè persuasus perdidit, quamq; in baptismo recepimus, sed & post baptisma per dignos pœnitentiæ fructus gratiam Dei percipimus. Et occiditur nobis vitulus faginatus, qui pro pœnitentis immolatur salute, id est, ipse saluator: cui⁹ quotidie carne pascimur, cruore potamur. Quotidie pater filium recipit, semp Chrs credētib⁹ immolat⁹, de quo dr:

Ite,

Luc. 15.

Psal. 33.

Ioan. 6.

Ite, adducite vitulum saginatum, id est, prædicare occisum, & offerte in suo mysterio immolandum. Et quotidie, id est, peccatoribus mortuum credite. Et quotiescunque ei hostiam suæ passionis offeritis, toties ad absolutionem vestram passionis illius reparari confidite. Epulemur itaque, id est, in remissionem peccatorum nostrorum, carnem & sanguinem eius fideliter credentes sumamus. Igitur sicut scriptum est, Gustate & videte, quoniam suavis est dominus: qui dixit, Nisi quis manducauerit carnem meam, & biberit sanguinem meum, non habebit in se vitam. Si autem non intellexeris, quomodo non intellexerunt qui dixerunt: Quomodo ipse poterit nobis dare carnem suam manducare? Sicut legitur in titulo psalmi 33. immutabit faciem suam David, id est, Christus, & recedet à te, & dimittet te, & abiet. Beatus autem vir sperat in eo. Quisquis non sperat in domino, miser est: qui sperat in se aut in alio aliquo homine, & ille miser est. Verè magnus dominus, & misericordia eius. Verè qui nobis dedit manducare corpus suum, in quo tanta perpeffus est, & sanguinem bibere, qui

qui est propitiatio peccatorum nostrorum, quia in peccatis suis moriuntur, qui per eum Deo non reconciliantur: & non derelinquet omnes qui sperant in eum. Iste est modus humanæ iustitiæ, ut iuxta mortalis quantumlibet proficiat, quia sine delicto esse non potest: in hoc non delinquit, dum sperat in eum, in quo est remissio delictorum, quæ non fit nisi per sanguinem Christi. Grandis enim maiestas, & grandis potentia est sanguinis Christi, quo soluit manum diaboli, & redemit nos de manu ipsius inimici. Quomodo enim sunt aliqua animalia, & stringunt aliquid intra se inclusum, hoc dicunt & medici & physici, ut nisi factum fuerit, à se non diuidetur, nec dimittit illud quod intrinsecus clausum tenet: Si autem missum fuerit oleum, statim dissoluitur, & quod strictum fuerat, dissipatur, & diuiditur in partes: sic & manum durissimam diaboli soluit sanguis Christi. Nolebat nos dimittere diabolus, sanguinem suum fudit dominus quasi oleum misericordiæ, & per ipsum nos liberauit. De hoc oleo misericordiæ Christi, per Prophetam dicitur: *Computrescet iugum à facie olei.*

Esa. 10.

Q olei.

1. Ioan. 1.

olei. Sub iugo quippe tenebamur diaboli
 cæ dominatiōis, sed vncti sumus oleo spi-
 ritus sancti, quo de immaculata virgine cō-
 ceptus & natus est Christus, per cuius san-
 guinem, & à iugo dominationis diaboli-
 cæ sumus redempti, & à peccatis omnibus
 emundati, vt dicit Ioannes apostolus: San-
 guis Iesu Christi filij Dei viui, emūdat nos
 ab omni peccato. Sacramentum namq; do-
 minicæ passionis, & præterita nobis omnia
 in baptismo pariter peccata relaxauit, &
 quicquid quotidiana fragilitate post ba-
 ptisma cōmisimus, eiusdem nostri redem-
 ptoris nobis gratia dimittit: maxime cū
 inter opera lucis quæ facimus, humiliter
 quotidie nostros illi confitemur errores,
 cū sanguinis illius sacramenta percipi-
 mus, cū dimittentes debitoribus nostris
 nostra nobis debita dimitti precamur, cū
 passionis illius memores, libenter aduersa
 quæq; toleramus. Fidelis est Deus, q̄ nō p-
 mittit nos tētari supra id quod possumus
 sufferre. Quicquid enim homo passus fue-
 rit, p̄ nomine Christi, & pro spe vitæ æter-
 næ, & p̄manens tolerauerit, maior ei meri-
 ces dabitur. Qui si cesserit diabolo, cum il-
 lo

1. Cor. 10.

lo condēnabitur. Sed opera misericordiæ cum pia humilitate impetrāt à dño, vt nō permittat seruos suos tentari, plusq̄ possit sustinere. Gustate & videte qm̄ suavis est dñs: qm̄ beatus vir q̄ sperat in eo. Et audiamus vera esse, magistrū diuinū redēptorē cōmendantē nobis preciū nostrū, sanguinem suū. Locutus est nobis de corpore & sanguine suo, cōmendans talem escam & talem potum: Nisi māducaueritis carnem meam, & biberitis sanguinē meū, non habebitis vitā in vobis. Et hoc dixi de vita.

Psal. 33.
Ioan. 6.

Quis alius, q̄ ipse, vita? Erit autem illi homini mors, non vita, qui mendacem putauerit vitam. Ergo de corpore ac de sanguine suo, dedit nobis salubrem refectiōem. Manducēt ergo q̄ māducāt, & bibant qui bibunt: esuriant, & sitiant: vitam manducant, vitam bibant: illud manduca: reficis. sed sic reficis, vt non deficiat, vnde reficis. Illud bibere quid est nisi vivere? manduca vitam: bibe vitam, habebis vitam, & integra est vita. Tunc autem hoc erit, id est, vita vnicuique erit corpus & sanguis CHRISTI. Si quod in sacramento visibiliter sumitur, in ipsa veritate

Ioan. 6.

tate spiritualiter māducetur, spiritualiter
 bibatur. Ad istam mēsam quis nos inuita-
 uit? & quid præparauit? Inuitauit dominus
 seruos, & præparauit eis cibum seipsum.
 Quis audeat manducare dominum suum?
 & tamen ait: Qui manducat me, & ipse vi-
 uet propter me. Quando Christus mandu-
 catur, vita manducatur: nec occiditur, vt
 manducetur, sed mortuos viuificat. Quan-
 do manducatur, reficit: sed non deficit.
 Non ergo timeamus fratres māducare istū
 panem, ne fortè finiamus illum, & postea
 quid manducemus, non inueniamus. man-
 ducetur Christus: uiuit manducatus, quia
 resurrexit occisus: nec quando manduca-
 mus, de illo partes facimus. Et quidem in
 sacramēto sic fit, & nōrūt fideles, quemad-
 modum manducēt carnem Christi. Vnus-
 quisque accipit partem suam: per partes
 manducatur, & manet integer totus. Per
 partes manducatur in sacramento, & ma-
 net integer in cęlo. Manet integer totus in
 corde tuo. Totus enim erat apud patrem,
 quando venit in virginem: impleuit illam,
 nec recessit ab illo. Veniebat in carnem,
 vt eum homines manducarent: & mane-
 bat

bat integer apud patrem, ut angelos pasce
 ret. Et quando Christus factus est homo, Psal. 77.
 panem angelorum mādūcauit homo. My-
 sterium vestrum, in mēsa domini positum
 est. Mysterium vestrum accipitis, & ad id
 quod estis, Amen respondetis: & respon-
 dēdo subscribitis. Audis ergo corp^o Chri-
 sti, & respondes, Amē. Utinam teneat cor,
 quod dicit os: utinam habeat fides, quod
 verbo respondes. Esto membrum corpo-
 ris Christi, ut verum sit, Amen. Mysterium
 pacis vnitatis nostræ, Christus in sua men-
 sa consecrauit. Et quis alius, nisi ipse, quo-
 tidie in sua mensa consecratur? Deus enim
 adest verbis suis euangelicis, sine quibus
 sacramentum non consecratur: & ipse san-
 ctificat sacramētū suum, & facit seipsum,
 sicut ipse dicit: Hoc est corpus meū, quod Matth. 26.
 pro vobis tradetur. Sicut enim ad verbum
 illius, ut primū iusserat, germinat terra
 herbam virentem, & facientem semen, &
 lignum pomiferum, faciēs fructum iuxta
 genus suum: & impletur quotidie, quod Gene. 1.
 primū dixit: Crescite, & multiplicami-
 ni: quæ benedictio etiam nec post pecca-
 tum hominis est abolita: & verba illius

Matth. 26.

Marc. 14.

Luc. 22.

qui totus vbiq; est, & semper est, etiam per peccatores prolata, in sanctificatione corporis & sanguinis illius, per omnes mēsas in catholica ecclesia, toto terrarum orbe diffusa, perfectam vim obtinent, cōsecrandi corp⁹ & sanguinem eius, qui dixit: Accipite & manducate: hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur. Et, accipite & bibite, hic est sanguis meus, qui pro vobis & pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Hæc quotiescunq; feceritis, in mei memoriam facietis. Et sicut siue hæreticus, siue schismaticus, siue facinorosus quisq; in confessione sanctæ trinitatis baptizet, non valet ille qui baptizatus est, à bonis catholicis rebaptizari: ne confessio vel inuocatio tanti nominis videatur annullari: quia ipse est (vt scriptum est) qui baptizat, qui discipulis suis iussit, dicens: **Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. Ita & cuiuscunq; vel qualiscunq; meriti sacerdos, officium consecrationis sacramentorum corporis & sanguinis Christi secundum traditionem exercent, ipse est qui eadem sacramenta cōsecrat per verba sua, & dixit:**

Ioan. 3.

Matth. 28.

dixit: Accipite, comedite, hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur. Accipite & bibite, hic est sanguis meus, qui pro vobis & pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Hæc quotiescunq; feceritis, in mei memoriã faciẽtis. Qui autem accipit mysteriũ vnitatis, & non tenet vinculum pacis, non mysterium accipit pro se, sed testimonium cõtra se. Nulli est aliquatenus ambigendum, tunc vnumquẽque fidelium corporis sanguinisq; domini participem fieri, quãdo in baptisinate membrum corporis Christi efficitur, nec alienari ab illius panis calicisq; cõsortio, etiam si antequã panem illum comedat & calicem bibat, de hoc seculo in vnitatem corporis Christi constitutus, abscedat. Sacramenti quippe illius participatione ac bñficio non priuatur, quando ipse hoc quod illud sacramentum viuificat, inuenitur. Et calix ac panis Christi nõ quilibet, sed certa consecratione mysticus fit nobis. Proinde quod ita nõ fit, quõs sit panis & calix, alimentũ est refectionis, nõ sacramentũ religionis, nisi q̃ benedicimus, gratiasq; agimus domino in omni munere

eius, non solum spūali, verum etiam corporali. Nam & nos hodiè accipimus visibilem cibum: sed aliud est sacramētū, quod præcessit in manna. Hunc panem significauit manna, hunc panem tribuit altare Dei. Et bibebant, inquit, de potu spiritali, sequēti eos petra, petra autem erat Christus. Indè panis, indè potus, petra Christus in signo. Verus Christus, in verbo & carne. Et quomodò biberunt? percussa est petra virga bis. Gemina percussio, duo ligna crucis significat. Hic est ergo panis de celo descendens, vt si quis ex ipso manducauerit, nō moriatur. Vndè dicit Apostolus: Calix benedictionis cui bñdicimus, nōne communicatio sanguinis Christi est? & panis quem frangimus, nōne participatio corporis domini est? Si quis manducauerit (inquit dominus) ex hoc pane, viuet in æternum: & panis quē ego dabo, caro mea est, pro mundi vita. Quę caro, quibusdam ad exitium est, sicut exitit Iudę: quibusdam verò ad vitam. Non eo ad exitium exitit Iudę, quia malum erat quod accepit: sed quia malus Iudas, bonum malè accepit. Sacramētum quippe pietatis, in iudiciū sibi sumit

1. Cor. 10.

Ibidem.

Ioan. 13.

sumit indignus; benè em̄ esse nō potest ma-
 lè accipiēti, quod bonum est. Caro (inqt) Ioan. 6.
 mea verè est cibus, & sanguis meus verè po-
 tus. Cūm verò in cibo & potu id appetant
 hoies, vt non esuriant neq; sitiant, hoc ve-
 raciter non præstat nisi iste cibus & potus:
 qui eos à quibus sumit, immortales & in-
 corruptibiles facit. In hac em̄ mystica dif-
 tributione spiritualis alimonix, hoc im-
 pertitur, hoc sumitur, vt accipiētes virtutē
 celestis cibi, in carnē illius qui caro nostra
 factus est, transeamus: quatenus vnum cū
 illo effecti, à mundi principe à quo per
 peccatum rapti fuimus, non teneamur facti
 cum illo, qui dixit: Venit em̄ princeps Ioan. 14.
 mūdi huius, & in me nō habet quicq̄. Qui
 rursum dicit: Qui manducat carnem meā,
 & bibit sanguinē meū, in me manet, & ego
 in eo. Sicut enim verus est filius Dei do-
 minus noster Iesus Christus, nō què admo-
 dum homines per gratiam, sed quasi filius
 ex substantia patris, ita vera eius caro verè
 est cibus, sicut ipse dixit, quā accepim⁹: &
 verus sanguis eius, est potus. Sed fortè di-
 cas, q̄ dixerunt tunc tēporis etiam discipu-
 li Christi, audientes dicentē: Nisi quis mā- Ioan. 6.
 duca-

ducaverit carnē meam, & biberit sanguinem meum, nō manebit in me, nec habet vitam æternam. Fortè dicas, quomodò q̄ similitudinem video, non video sanguinis veritatem? Primò omnium dixi tibi de sermone Christi, qui operatur vt possit mutare, & cōvertere genera in instituta naturæ: sicut de virga Mosis, quæ mutata est in serpentem, & rursus in virgam: & flumina Aegypti mutata sunt in sanguinē: & rursus in aquam: & alia multa signa, quæ in scripturis leguntur. Deindè vbi non tulerunt sermonem Christi discipuli eius, sed audientes q̄ carnem suam daret manducare, & sanguinem suum daret bibendum, recedebant. Solus tamen Petrus dixit: Verba vitæ æternæ habes: & ego à te quomodò recedam? Ne igitur plures hoc dicerēt, veluti quidam esset horror cruoris, sed maneret gratia redemptionis, ideo in similitudinē quidē accipis sacramentum: sed verę naturæ gratiam virtutemq̄ consequeris. Ego sum, inq̄t, panis viuus, qui de cælo descēdi. sed caro non descendit è cælo. Quomodò ergo descendit panis è cælo, & panis viuus? quia idem dominus noster Iesus Christus

Exo. 3.

Exo. 4.
& 7.

Ioan. 6.

Ioan. 6.

stus confors est & diuinitatis, & corporis.
 Et tu qui accipis carnem diuinæ eius sub-
 stantiæ, in illo participaris alimento. Qui
 manducauerit hoc corpus, fiet ei remissio
 peccatorū: & non morietur in æternum.
 Ergo non ociosè tu dicis, Amen, iã in spi-
 ritu confidens, q̄ accipias corpus Christi.
 Cũ tu petieris, dicit tibi sacerdos corpus
 Christi: & tu dicis, Amen, hoc est, verum.
 Quod confitetur lingua, teneat affectus.
 Consecratio ergo quib⁹ verbis est, & cuius
 sermonibus? nempe domini Iesu panis est
 ante verba sacramentorū: vbi accesserit cō-
 secratio, de pane fit caro Chri. Qui pridie
 q̄ pateretur, in sanctis manibus suis acce-
 pit panē, respexit ad cælū, ad te sancte pa-
 ter omnipotēs æterne Deus, gratias agens,
 benedixit: fregit, fractumq̄; apostolis & di-
 scipulis suis tradidit, dicēs: Accipite & edi-
 te ex hoc omnes: hoc est corpus meū, quod
 p̄ multis confringetur. Similiter & calicē,
 postq̄ cœnatum est, respexit ad cælum, ad
 te sancte pater omnipotens æterne Deus,
 gratias agens: benedixit, & discipulis suis
 tradidit, dicens: Acci pite, & bibite ex hoc
 omnes: hic est em̄ sanguis meus. Vide, illa
 omnia

Matt. 26.

omnia verba euangelistæ sunt, vsque ad, Accipite, siue corpus, siue sanguinè: indè verba sunt Christi. Anteq̃ consecretur panis & vinũ, aqua mixtum est. Vbi autem verba Christi accesserũt, corpus & sanguis est Christi. Aduertimus igitur maiorè esse gratiam, q̃ naturã. Quòd si tantũ valuit sermo Helix, vt igne de cælo deponeret, non valebit Christi sermo, vt species mutet elementorum? De totius mundi operibus legisti, quia ipse dixit & facta sunt. Sermo ergo Christi, q̃ potuit ex nihilo facere quod non erat: non potuit quæ sunt, in id mutare quod non erant? Non enim minus est nouas res dare, q̃ mutare naturas. Sed q̃d argumentis vtimur? suis exemplis, incarnationisq̃; astruamus mysterij veritatem. Nunquid naturæ vsus præcessit, cum Iesus dominus ex Maria nasceretur? Si ordinem querim⁹, viro mixta fœmina, generare cõsuevit. Liquet igitur, q̃ præter naturæ ordinem virgo generauit. *Ex hoc quod cõficimus corpus Chri, ex virgine est. Quid hîc queris naturæ ordinem in Christi corpore, cum p̃ter naturã ipse dominus Iesus ex Maria virgine carnẽ sumpserit, q̃ cruci-

fixa

ET SANGVINE DOMINI.

253

fixa est, quæ sepulta est? Verè ergo carnis illius sacramentum est. Ipse clamat dominus Iesus: Hoc est corpus meum. Ergo didicisti quod ex pane fiat corpus Christi; & quod vinum mixtum aqua in calice, fiat, sanguis consecratione verbi celestis. Deinde ipse dominus Iesus testificatur nobis, quod corpus suum accipiamus & sanguinè. Nunquid debemus de eius fide & testificatione dubitare? Corpus enim Dei, corpus spirituale: corpus Christi, corpus est divini spiritus, quod spiritus Christi, ut legimus: spiritus ante faciè nostram Christus dominus. & in Petri epistola habemus: Christus pro nobis mortuus est. Et Paulus dicit: Ego enim accepi à domino, quod & tradidi vobis: quoniam dominus Iesus in qua nocte tradebatur, accepit panem: & gratias agens, fregit & dixit: Accipite & manducate: hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur: hoc facite in meam cõmemorationem. Similiter & calicem, postquam cœnavit, dicens: Hic calix novum testamentum est in sanguine meo: hoc facite quotiescunq; bibitis, in meam cõmemorationem. Quotiescunq; enim manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem

Matth. 26.

Thre. 4.

1. Pet. 2.

1. Cor. 11.

domi-

- domini annunciabitis donec veniar. De-
 niq; cor nostrum esca ipsa cōfirmat: & po-
 tus ipse lætificat cor hominis, vt Propheta
 memorauit. Cuius spiritualis esca figura,
 præcessit in manna: de quo qui plùs colle-
 git q̄ iussum est, ampliùs non habuit: quia
 totus Christus in singulis, totus in omnib;
 est. Et huius spiritualis potus figura præ-
 cessit, cùm iussit Deus Mosi, vt tãgeret pe-
 tram virga: tetigit petram, & petra vndam
 maximã fudit: sicut Apostolus dicit: Bibe-
 bant autẽ de spirituali, cōsequenti eos pe-
 tra. Petra autẽ erat Ch̄sus. Non immobilis
 petra, quẽ populũ sequebatur. & tu bibe,
 vt te Christus sequatur. Vide mysterium:
 Moses, hoc est petra: virga, hoc est verbum
 Dei. Sacerdos verbo Dei tangit petram, &
 fluit aqua: & bibit populus Dei. Tangit
 ergo sacerdos: redundat aqua in calice: fa-
 liet in vitam æternã, & bibit populus Dei:
 qui Dei gratiã consecutus est. Et vnus de
 militibus post mortẽ Christi, læcea tetigit
 Iuan. 19. latus ei⁹, & de latere eius fluxit aqua. Aqua
 autẽ, vt mūdaret: sanguis, vt redimeret. Hic
 1. Iuan. 5. est qui venit per aquam & sanguinẽ Iesus
 Christus. De cuius spõsi carne ecclesia p-
 dijt,

dijt, quando ex latere crucifixi manante sanguine & aqua, sacramentum redēptiōis & regeneratiōis accepit. Et quotidie lauacro rigatur ac poculo, baptismatis scilicet abluta mysterio, crucifixi corpus in ara crucis torridū sumens, vnà cū eius cruore roseo de latere crucifixi p̄fuso. Aliter em̄ in sancta ecclesia, quæ corpus est Christi, nec rata sunt sacerdotia, nec vera sacrificia, nisi in nostrę proprietate ac veritate naturæ, nos verus pontifex reconciliet, & verus immaculati agni sanguis emundet: q̄ licet sit in patris dextera constitutus, in eadē tamē carne quā assumpsit ex virgine, sacramentū propiciationis exequitur, dicente Apostolo: Christus Iesus qui mortuus est, imò qui & resurrexit, q̄ est in dextera Dei, qui etiam interpellat pro nobis. Et itē Ioannes apostolus: Si quis peccauerit, aduocatum habemus apud patrem, Iesum Christum iustum: & ipse est propiciatio pro peccatis nostris. Et item: Si confiteamur peccata nostra, fidelis est & iustus, vt remittat nobis peccata nostra, & emūdet nos ab omni iniquitate. Habētes ergo vt dicit p̄dicator egregius, pontificē magnum, qui pe-

Rom. 8.

1. Ioan. 2.

Heb. 4.

netra-

netrauit cęlos Iesum filium Dei, teneamus
 confessionem. Non enim habemus pontifi-
 cem, q̄ nō possit cōpati infirmitatibus no-
 stris: tētatum autē per oīa pro similitudine
 absq; peccato. Adeamus ergo cum fiducia
 ad thronū gratiæ, vt misericordiam cōse-
 quamur: & gratiam inueniamus in auxilio
 oportuno: vndē nihil dubitātes, sed corde
 credentes ad iustitiā, & ore confitentes ad
 salutem, quādo corpus & sanguinem illius
 sumimus, quod & Petrus, quando hinc alij
 dubitauerunt, domino dixit, domino cum
 Petro dicamus: Domine, verba vitę æternę
 habes: & nos credimus & cognouimus, quia
 tu es Ch̄sus filius Dei. Cuius caro fidelium
 vita est, si corpus ipsius esse nō negligant.
 Fiāt ergo corpus Ch̄si, si volunt viuere de
 spiritu Ch̄si: de quo non viuit, nisi corpus
 Ch̄si. Nā escā vitę accipit, & æternitatis po-
 stus inhabitator est. Qui autē discordat à
 Ch̄so, nec carnē Ch̄si manducat, nec san-
 guinem bibit ad vitam: etiam si tantę rei
 sacramentū ad iudiciū suę presumptionis
 quotidie indifferēter accipiat. In cuius accē-
 ptione sequenda est nobis discretio: quā
 fan-

sanctum domini Aaron secutum fuisse didi-
 cimus: qui mente lugubri se non debere su-
 mere sacrificium pro peccato oblatum, no-
 bis ostendit. Dicamusq; humilitatis debi-
 te confessione: Domine, non sum dignus, Matt. 8.
 ut intres sub testum meum. Quod Apostolus
 admonet, dicens: Ut non iudicium sibi man- I. Cor. II.
 ducet & bibat: quatenus a seipso iudicatus
 per penitentiam, non iudicetur a domi-
 no. Que actio penitentiae, tunc erit perfe-
 cta & Deo acceptabilis, si ascenderit homo
 aduersum se tribunal mentis suae: & consti-
 tuerit se ante faciem suam, ne hoc ei postea
 fiat, sicut comminatur dominus peccatori:
 atque ita constituto in corde iudicio, assit
 accusatrix cogitatio: testis conscientia: car-
 nis timor: deinde sanguis animae per la-
 chrymas profluat: postremo ab ipsa me-
 talis sententia proferatur, ut se indignum ho-
 mo iudicet participatione corporis & san-
 guinis domini. Versetur ante oculos ima-
 go futuri iudicii: ut cum alij accedunt ad
 altare Dei quod ipse non accedit, cogitet quod
 sit contremiscenda illa poena, qua percipi-
 entibus alijs vitam aeternam, alij iudicium
 sibi manducant & bibunt. In qua actione

R peni-

pœnitentiæ, magnoperè cauenda est anti-
 qui hostis astutia: qui sepè cum mens à cul-
 pa resipiscit atq; admissum flere conatur,
 spes ac securitates vacuas ante oculos vo-
 cat, quatenùs vtilitatē pœnitentię subtra-
 hat. Modò em̄ aliorum facta grauiora, mo-
 dò misericordē Deū loquit̄, modò adhuc
 tempus subsequēs ad pœnitentiā pollicēt̄
 vt dū per hoc decepta mens ducit̄, ab intē-
 tione pœnitentię suspendat̄: quatenùs tunc
 bona nulla percipiat, quā nunc mala nulla
 contristant: & tunc pleniùs obruatur sup-
 plicijs, quæ nūc etiā gaudet in delictis. Et
 memores vindictæ quā sunt passi, qui ignē
 alienū in cōspectu dñi obtulerūt: sicut in
 Leu. 10. †Heptatico legit̄, prouidendum nobis est, ne
 cum affectu peccandi, vel cum delectatiōe
 peccati, ad altare domini accedamus: ne
 hoc quod ostēdit Apostol⁹ in epist. ad Co-
 rinthios, incurramus: Ideo, inqt, inter vos
 i. Cor. 11. multi infirmi & imbecilles sunt, & dormi-
 unt multi. Et postq̄ flāma cuiuscūq; pcti &
 carnis delectatio à corde deferbuerit, atq;
 post pœnitentiæ satisfactionē, sequamur
 quod de Zachæo publicano in euangelio
 Luc. 19. legimus: quia excepit gaudens dominū in
 domum

domum suā, & fecit ei conuiuium magnū,
 cui⁹ domus sumus nos: & cui cogitatio ho- Psal. 77.
 minis confite^r: & reliq̄æ cogitatio⁹is diem
 festū agunt illi. Dies em̄ festus dño, est cō-
 punctio cordis n̄ri, cūm in lachrymas pro
 amore eius assidue mouet. Cūm igitur re-
 dēptoris nostri corpus & sanguinem acci-
 pim⁹, debemus nos pro peccatis n̄ris in
 fletib⁹ affligere: quatenū^s amaritudo ipsa
 pœnitētiæ abstergat à mētis nostrę stoma-
 cho peruersæ amorē vitæ. Et post oratio⁹is
 ac cōmunionis tēpora, quātum iuuāte deo
 possum⁹, in ipso animū suo pōdere & vi-
 gore seruem⁹, ne pōst castigatio fluxa dis- for. ene
 soluat, ne vanā menti lætitia surrepat, * vt
 lucra cōpunctionis anima per incuriā flu-
 xæ cogitatio⁹is perdat. Sic q̄ppe quod po-
 poscerat, Anna obtinere meruit: quia se d. n. u. l.
 post lachrymas in eodem mentis vigore I. Reg. 1.
 seruauit. De qua nimirū scriptū est: Vul-
 tus eius non sunt ampliū^s in diuersa
 mutati. Quia igitur non est oblita
 quæ petijt, non est priua-
 ta munere quod po-
 poscit.

AVGVSTINVS DE CORP.
DE CORPORE ET
SANGVINE DOMINI, EX

AVGVSTINI SERMONE
secundo de verbis
domini.

VDIVIMVS veracē ma-
gistrum diuinū redem-
ptorē, humanū Saluato-
rē cōmendantem nobis
preciū nostrū, sanguinē
suū. Locut⁹ est em̄ nobis
de corpore & sanguine

suo, quod corpus dixit escam, sanguinem,
potū, Sacramentū fideliū agnoscunt fide-
les. Audiētes autē, qd̄ aliud, q̄ qui audiunt.
Cū ergo cōmendās talē escā & talē po-
tū, diceret, Nisi māducaueritis carnē meā,
& biberitis sanguinē meum, nō habebitis
vitam in vobis: & hoc diceret de vita, quis
alius, quā ipse, vita? erit autē illi hominī
mors, non vita, qui mendacem putauerit
vitam: scandalizati sunt discipuli eius, non
quidem omnes, sed plurimi, dicētes apud
semetipsos: Durus est hic sermo, q̄ eū po-
test

Ioan. 6.

test audire? Cùm autē hoc dominus apud semetipsum cognouisset, & murmur ac cogitatiōes audisset, cogitatibus nec sonatibus voce respōdit, vt se auditos esse cognoscerēt, & talia cogitare desinerēt. Quid ergo respondit? Hoc vos scādalizat? Si ergo videritis filiū hoīs ascēdentē vbi erat prius. Quid sibi vult, Hoc vos scādalizat? Putatis q̄ de hoc corpore quod videtis, partes facturus sum, & mēbra mea conscissurus & vobis daturus? Quid si ergo videritis filiū hoīs ascēdentē vbi erat prius? Certē qui integer ascendere potuit, consumi non potuit. Ergo & de corpore ac de sanguine suo dedit nobis salubrē refectiōē, & tam magnam breuiter soluit de sua integritate questiōē. Manducēt ergo q̄ manducant, & bibant q̄ bibunt, esuriant & sitiant, vitā manducant, vitā bibant. Illud manducare, refici est: sed sic reficeris, vt nō deficiat vnde reficeris. Illud bibere qd est nisi viuere? Manduca vitam, bibe vitam, habebis vitam, & integra est vita. Tunc autem hoc erit, id est, vita vnicuiq; erit corpus & sanguis Christi, si quod in sacramēto visibiler sumit, in ipsa veritate spiritaliter mā-

Ioan. 6.

ducetur, spiritaliter bibatur. Audiuimus
 em̄ ipsum dominum dicentē: Spiritus est
 Ioan. 6. qui viuificat, caro autē nō prodest quicq̄.
 Verba q̄ locutus sum vobis, spiritus & vita
 sunt. Sed sunt, inquit, quidā qui non cre-
 dunt. ipsi dicebant: Durus est hic sermo,
 q̄s potest eū audire? Durus est, sed duris: id
 est, incredibilis, sed incredulis. Sed vt do-
 ceret nos etiā ipsum credere, doni esse, nō
 meriti: Sicut, inquit, dixi vobis, nemo ve-
 nit ad me, nisi cui datū fuerit à patre meo.
 Vbi autē hoc dñs dixerit, si superiora euā-
 gelij recolamus, inueniemus eum dixisse:
 Nemo venit ad me, nisi pater qui misit me,
 traxerit eum. Non dixit, duxerit, sed traxe-
 rit. Ista violētia cordi fit, nō carni. Quid er-
 go miraris? Crede, & venis: ama & traheris.
 Ioan. 6. c Ne arbitreris istā asperā molestāq̄; violen-
 tiā. dulcis est, suavis est, ipsa suauitas te tra-
 hit. Nōne ouis trahitur, cū esuriēti her-
 ba monstrat? Et puto q̄a nō corpore impel-
 litur, sed desiderio colligatur: sic & tu veni
 ad Ch̄m, noli longa itinera meditari. Vbi
 credis, ibi venis. Ad illum em̄ qui ubiq̄; est,
 amādo veni, nō nauigando. Sed quoniā
 etiā in tali itinere abundāt fluctus & tem-
 pestates

pestates diuersarum tentationū, in cruci-
 fixum crede, vt fides tua lignū possit ascē-
 dere. Non mergéris, sed ligno portaberis.
 Sic sic in huius seculi fluctibus nauigabat
 ille qui dicebat: Mihi autē absit gloriari,
 nisi in cruce domini nostri Iesu Chři. Mi-
 rum est autē q̄ p̄dicato Christo crucifixo,
 audiunt duo, vnus conténit, alter ascēdit.
 Qui conténit, imputet sibi: q̄ ascēdit, non
 arroget sibi. Audiuit em̄ à veraci magistro:
 Nemo venit ad me, nisi datū fuerit ei à pa-
 tre. Gaudeat, quia datum est: gr̄atias agat
 danti corde humili, nō arrogāti, ne quod
 humilis meruit, superbus amittat. Nam
 etiam qui iam in ipsa via ambulant, si
 sibi eam tribuerint & viribus suis, pereunt
 de illa. Ideo humilitatem docens nos san-
 cta scriptura, per Apostolum dicit: Cum
 timore & tremore vestram ipsorum salu-
 tem operamini. Et ne sibi aliquid indē
 darent q̄ dixit, operamini, cōtinuò sub-
 iunxit: Deus enim est qui operatur in vo-
 bis, & velle & operari pro bona volūtate.
 Deus est q̄ operat̄ in vobis, ideo cū timore
 & tremore vallē facite, imbrē suscipite. de-
 pressa implent̄, alta siccant̄. Gr̄a, pluuia est.

Gala. 6.

Ioan. 6.

Phil. 2.

Ibidem.

1. Pet. 5.
Iaco. 4.

Rom. 11.

Quid ergo miraris, si Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam? Ideo cum timore & tremore, id est, cum humilitate. Noli altum sapere, sed time. Time, ut implearis: noli altum sapere, ne sicceris. Sed iam, inq̄, ambulo viam istam, opus erat ut discerem, opus erat ut per doctrinam legis scirem quod agerem. Habeo liberum voluntatis arbitrium, quis me ab ista via separabit? Si leges diligenter, inuenies quendam de sua quadam abundantia, quam tamen acceperat, extollere se coepisse: Dominum autem misericordem, ut doceret humilitatem, quod erat, abstulisse: illum vero subito inopem remansisse, & misericordiam de recordatione confessum dixisse: Ego dixi in abundantia mea, non mouebo in æternum. Ego dixi in abundantia mea. Sed ego dixi, homo dixi: Ois homo mendax. Ego dixi. Ego ergo dixi in abundantia mea. Tanta erat abundantia, ut hoc dicere auderem: Non mouebo in æternum. Quid deinde? Domine, in voluntate tua prestitisti decori meo virtutes: Auertisti autem faciem tuam, & factus sum conturbatus. Ostendisti, inquit, mihi, quod illud quo abundabam, de tuo erat. Ostendisti mihi

mihi vndè peterem, cui retribuere quod
 acceperam, cui gratias agere deberem, ad
 quem currerem sitiens vndè implerer, &
 quo impletus essem, ad quem custodirem.
 Fortitudinem enim meam ad te custodiã.
 Quod te largiente impleam, te seruatore
 non perdam. Fortitudinẽ meam ad te cu-
 stodiam. Hoc vt ostenderes mihi, auertisti
 faciẽ tuã, & factus sum cõturbatus. Cõturba-
 tus, quia siccatus: siccatus, quia exaltatus. Dic
 ergo siccus & aridus, vt rursus implearis.
 Anima mea velut terra sine aqua tibi. Dic,
 anima mea velut terra sine aqua tibi. Tu
 enim dixeras, non dominus dixerat: Non
 mouebor in æternum: Tu dixeras præsu-
 mens de te, sed non de tuo, & quasi puta-
 bas de tuo. Quod ergo dominus dicit: Ser-
 uite domino in timore, & exultate ei cum
 tremore. Sic Apostolus: Cum timore & tre-
 more, vestram ipsorum salutem operami-
 ni. Deus est enim qui operatur in vobis.
 Ergo exultate cum tremore, ne quãdo ira-
 scatur dominus. Video quia clamando p̄-
 uenitis. Quid enim dicturus sum scitis, cla-
 mando p̄uenitis. Et hoc vndè habetis, nisi
 quia docuit ad quem credendo venistis?

Psal. 2.

Phil. 2.

Hoc

Psal. 2.

Hoc ergo dicit, audite quod nostis, nō do-
 ceo, sed cōmemoro prædicando, imò nec
 doceo, quia nostis: nec commemoro, quia
 meministis, sed simul dicamus quod no-
 biscū teneris. Hoc dominus dicit: Appre-
 hendite disciplinam & exultate, sed cum
 tremore, vt semper humiles teneatis quod
 accepistis, ne quando irascatur dominus,
 vtique superbis, sibi quod habent tribuen-
 tibus, non illi, à quo habent, gratias agen-
 tibus. Ne quādo irascatur dominus, & pere-
 eatis de via iusta. Nunquid dixit, ne quan-
 do irascatur dominus, & nō veniatis ad vi-
 am iustam? Nunquid, ne quando irascatur
 dominus, & non vos perducatur ad viam iu-
 stam, aut non vos admittat ad viam iu-
 stam? Iā in illa ambulatis, nolite superbire,
 ne etiam de illa pereatis. Et pereatis, inq̄,
 de via iusta, cū exarserit in breui ira eius
 super vos, non in lōgum. Vbi superbis, ibi
 quod acceperas perdis. His territus homo
 quasi diceret: Quid ergo faciam? Sequitur:
 Beati omnes qui confidunt in eum, nō in
 se, sed in eum. Gratia salui facti sumus, nō
 ex nobis, sed dei donum est. Fortè dicatis:
 Quid sibi vult q̄ hoc sepe dicit? Iterū hoc,
 & in tertio hoc, & propè nunquā loqui-

Ibidem.

Ephc. 2.

tur nisi quādo dicit: Vtinam non sine cau-
 sa dicam: Sunt enim homines ingrati gra-
 tiæ, multū tribuentes inopi faucisq; na-
 turæ. Verum est, magnas arbitrij liberi vi-
 res homo, cū cōderetur, accepit, sed pec-
 cando amisit. In mortem lapsus est, infir-
 mus factus est, à latronib⁹ semiuius in via Luc. 10.
 relictus est, in iumētum suum leuauit eum
 transiens Samaritanus, quod interpreta-
 tur custos, ad stabulū adhuc perducitur.
 Quid extollitur? Adhuc curatur. Sed suffi-
 cit, inquit, mihi, quòd in baptismo accepi
 remissionem omnium peccatorum. Nun-
 quid quia deleta est iniquitas, finita est
 infirmitas? Accepi, inquit, remissionem
 omnium peccatorum. Prorsus verum est,
 deleta sunt cuncta peccata in sacramento
 baptismatis, cuncta prorsus, dicta, facta,
 cogitata cuncta deleta sunt. Sed hoc est
 quod infusum est in via, oleum & vinum.
 Retinetis, semiuius in via ille à latronib⁹
 fauciat, quomodò sit consolatus, accipi-
 ens oleum & vinum vulneribus suis. Jam
 utique errori eius indultum fuit, & tamen
 sanatur languor in stabulo. Stabulum si
 agnoscitis, ecclesia est. Stabulum modò,
 quia

quia viuendo transimus, domus erit vnde nunquam migrabimus cum ad regnū cælorū sani peruenerimus. Interim in stabulo libenter curemur, non adhuc languide sanitate gloriemur, ne nihil aliud superbiendo faciamus, nisi vt nunquam curando sanemur. *Benedic anima mea dominum, dic animæ tuæ, dic: Adhuc in hac vita es, adhuc carnem fragilem portas: adhuc corpus quod corrumpitur, aggrauat animam: adhuc post integritatem resurrectionis, accepisti remedium orationis, adhuc vtique dicis, donec sanentur languores tui: Dimitte nobis debita nostra. Dic ergo animæ tuæ, humilis vallis, nō erectus collis, dic animæ tuæ. Benedic anima mea dominum, & noli obliuisci omnes retributiones eius. Quas retributiones? Dic, enumera, gratias age. Quas retributiones? Qui propicius sit omnibus iniquitatibus tuis. Hoc factū est in baptismo. Quid sit modò? Qui sanat oēs languores tuos. Hoc sit modò, Agnosco. Sed quādiu hic sum, corpus quod corrumpitur, aggrauat animā. Dic ergo & quod sequitur: Qui redimit de corruptione vitam tuam. Post redemptionem*

onem de corruptione quid restat? quādo
 corruptibile hoc induerit incorruptionē, 1. Cor. 15.
 & mortale hoc induerit immortalitatem,
 tunc fit sermo qui scriptus est: Absorpta est
 mors in victoria. Vbi est mors contentio
 tua? Ibi rectè. Vbi est mors aculeus tuus?
 Quæris locum eius, & non inuenies. Quid
 est aculeus mortis? Quid est, Vbi est mors
 aculeus tuus? Vbi est peccatum? Quæris, &
 nusquam est. Aculeus enim mortis, est pec-
 catū. Apostoli, non mea, verba sunt. Tūc
 dicetur: Vbi est mors aculeus tuus? Nus-
 quam erit peccatum, nec quod te capiat,
 nec quod te impugnet, nec quod consci-
 entiam tuā titillet. Tunc non dicetur: De-
 bita nostra dimitte nobis. sed quid dice-
 tur? Domine deus noster pacem da nobis, Matt. 6.
 omnia enim reddidisti nobis. Deniq; post Esa. 26.
 redemptionem ab omni corruptione, qd
 restat nisi corona iustitiæ? Ipsa certè re-
 stat, sed etiam in ipsa vel sub ipsa non sit
 caput turgidum, vt recipiat coronam. Au-
 di, attēde psalmum, quā nolit coronam
 turgidū caput, cū dixit, qui redimit de Psalm. 102.
 corruptione vitam tuam, qui coronat te,
 inquit. Iam hic dicturus erat: Coronat te,
 me-

Pfal. 115.

Rom. 11.

Rom. 4.

Pfal. 3.

merita mea fatentur, virtus mea fecit hoc, debitum redditur, non donatur. Audi potius psalmum. nam & hoc tu dicis: Omnis homo mendax. Audi, Deus quod dicat: Qui coronat te in misericordie & misericordia. De misericordia te coronat, de misericordie te coronat. Non enim dignus fuisti quem vocaret, & vocatum iustificaret, & iustificatum glorificaret. Reliquie per electionem gratie salutis facte sunt. Si autem gratia, non ex operibus: alioquin gratia iam non est gratia. Nam ei qui operatur, merces non imputabitur secundum gratiam, sed secundum debitum. Apostolus loquitur: Non secundum gratiam, sed secundum debitum. Te autem coronat in misericordie & misericordia: & si tua merita preceserunt, dicit tibi Deus: Discute bona merita tua, & videbis quia dona sunt mea. Hec est iustitia dei. Quomodo dicitur: Domini est salus, non qua saluus est dominus, sed quam dat eis quos saluos facit: sic & Dei gratia per Iesum Christum dominum nostrum, iustitia Dei dicitur, non qua iustus est dominus, sed qua iustificat eos quos ex impijs iustos facit. Quidam vero, quoniam
ali-

CORP. ET SANG. DOM. 271

Rom. 10.

aliquando Iudæi, & Christianos se dici vo-
lunt, & adhuc ignorantes Dei iustitiam, su-
am volunt constituere, etiam temporibus
nostris, temporibus apertæ gratiæ, tempo-
ribus nunc reuelatæ, prius occultatæ gra-
tiæ, nunc in area manifestæ gratiæ quæ ali-
quando latebat in vellere: paucos intelle-
xisse video, plures non intellexisse nequa-
quam tacendo fraudabo. Quidam de an-
tiquis iustis Gedeon petiuit à domino si-
gnum, & dixit: Peto domine vt vell' quod
in area pono, compluatur, & area sicca sit.
Factum est, complutum est vellus, area to-
ta sicca erat. Expressit manè vellus in pel-
uim, quoniam humilib' dat gratiam, & in
pelui dominus noster qd fecerit discipu-
lis suis. Item petiuit alterum signum: Vo-
lo, inquit, domine, vt vellus siccū sit, area
compluta. Et hoc factum est. Repete tem-
pus veteris testamenti, gratia occultata est
in nube tanquam imber in vellere. Atten-
de modò tēpus noui testamēti, discute gē-
tē Iudæorū, quasi vellus siccū inuenies, or-
bis verò tot', tanq̄ illa area plenus est grā,
non occulta, sed manifesta. Vndè multūm
plan-

Iud. 6.

Ioan. 13.

plágere cogimur fratres nostros, qui non
 contra occultam, sed contra apertam gra-
 tiam manifestamq; cõtendūt. Ignoscitur
 Judeis. Quid Christiani? quare inimici gra-
 tiæ Christi? quare de vobis præsumentes?
 Quare ingrati? quare enim Christ⁹ venit?
 Nunquid natura híc non erat? Natura non
 erat, quã multùm laudádo decipitis? Nun-
 quid híc nõ erat? Sed ait Apostolus: Si per
 legem iustitia, ergo Christus gratis mortu-
 us est. Quod ait apostolus de lege, hoc nos
 istis dicimus de natura. Si per naturam iu-
 stitia, ergo Christus gratis mortuus est.
 Quod ergo dictum est de Iudæis, hoc omni-
 no in istis videmus. Zelum Dei habet, sed
 non secundum scientiam. Quid est, sed
 secundum scientiam? Ignorantes enim Dei
 iustitiæ Dei non sunt subiecti. Fratres mei,
 compatimini mecum. Vbi tales inueneri-
 tis, occultare nolite. Non sit in vobis puer-
 sa misericordia: pr̄sus vbi tales inueneri-
 tis, occultare nolite. Redarguite contradi-
 centes, & resistentes ad nos perducite. Iam
 enim de hac causa duo concilia missa sunt
 ad sedem apostolicam, indè etiam rescri-
 pta

pta venerunt. Causa finita est, vtinam aliquando finiat error. Ergo vt aduertant, monemus: vt instruantur, docemus: vt mntentur, oremus, conuersi ad dominum.

DE COR

PORE ET SANGVINE

DOMINI, D. AMBROSII

tertio libro de Sa-

cramentis, sen-

tentia.

RGO didicisti, quòd ex pane corpus fiat Christi, & quòd vinum & aqua in calicem mittitur: sed fit sanguis, consecratione verbi cælestis. Sed fortè dicis: speciem sanguinis non video, sed habet similitudinē.

Sicut enim mortis similitudinem sumpsisti, ita etiam similitudinem preciosi sanguinis bibis. nullus horror cruoris sit: & precium tamen operetur redemptionis. Didicisti ergo quia quod accipis, corpus est Christi. Vis scire, quia verbis cælesti-

S bus

bus consecratur? accipe, quæ sunt verba. Dicit sacerdos: Fac nobis hanc oblationem scriptam, rationabilè, quod est figura corporis domini nostri Iesu Christi: Qui pridie quàm pateretur, in sanctis manibus suis accepit panem: respexit ad cælum, ad te sancte pater omnipotens eterne deus, gratias agens, bñdixit, fregit: fractumq; discipulis suis tradidit, dicēs: Accipite & comedite ex hoc omnes: hoc est corpus meum quod pro multis confringetur. Similiter & calicem, postquàm cœnatum est, pridie quàm pateretur, accepit, respexit in cælū ad te sancte pater omnipotens eterne Deus: gratias agens, benedixit & tradidit discipulis, dicens: Accipite & bibite ex eo omnes: hic est enim sanguis meus. Ergo vide, quātis generibus potēs est sermo Christi, vniversa conuerrere. Deinde ipse dominus Iesus testificatur nobis, quòd corpus suum accipiamus & sanguinem. Nunquid debemus de eius fide & testificatione dubitare? Iam redi mecum ad propositiōem meam. Magnum quidem & venerabile, quòd manna Iudæis pluit de cælo. Sed intellige: Quid est amplius manna de cælo?

Matth. 26.
 Marc. 14.
 Luc. 22.

Exo. 16.

an corpus Christi? corpus utique Christi, qui author est cæli. Deinde manna qui manducauit, mortuus est: qui autem manducauerit hoc corpus Christi, fiet ei remissio peccatorum, & non morietur in æternum. Ergo non ociose tu dicis Amen, iam in spiritu confitens, quod accipias corpus Christi. Et tu dicis Amen, hoc est, verum. Quod confiteretur lingua, teneat affectus. Ut scias autem hoc esse sacramentum, huius figura antè præcessit. Deinde quantum sit sacramentum, cognosce. Vide quid dicat: Quotiescunque hoc feceritis, toties meam memoriam facietis, donec iterum adueniam. Ergo memores, inquit sacerdos, gloriosissimæ eius passionis, & ab inferis resurrectionis, & in cælum ascensionis, offerimus tibi hanc immaculatam hostiam, rationabilem hostiam, incruentam hostiam, hunc panem sanctum, & calicem vitæ æternæ: & petimus & precamur, ut hæc oblationem suscipias in sublimi altari tuo, per manus angelorū tuorū: sicut suscipere dignatus es munera pueri tui iusti Abel, & sacrificium patriarchæ Gen. 4.

Gen. 14.

nostri Abrahamæ: & quod tibi obtulit sum-
mus sacerdos tuus Melchisedech. Ergo
quotiescunq; accipimus, mortem domi-
ni annunciamus. Si mortem domini an-
nunciamus, remissionem peccatorum. Si
quotiescunq; effunditur sanguis, in re-
missionem peccatorū funditur, debeo il-
lum semper accipere, vt semper mihi pec-
cata dimittantur: qui semper pecco, sem-
per debeo medicinam habere.

HOMILIA

EVSEBII CAESAREEN-

SIS EPISCOPI, DE

corpore & sangui-

ne domini.

Agnitudo celestium be-
neficiorū, angustias hu-
manæ mētis excedit: &
propterea ita ordinavit
diuina prouidentia, vt
quod in nobis ratio re-
rum mole victa non po-
terat, fides deuota cōciperet, & intellectu
cre-

credulitas robusta nutriret. Cùm ergo per primam transgressionem in Adam origine, morti teneremur obnoxij, prospiciens ex alto Deus, in quo essemus genere debitores, iuxta qualitatem captiuitatis, reparauit munus redemptionis, id est, vt pro debita morte offerret indebita: quia nec nos vndè viueremus, nec ille vndè moreretur, materiam de nostra mortalitate suscepit, vt de sua immortalitate collata, mori posset vita pro mortuis. Et ideo quia corpus assumptum ablaturus erat ex oculis nostris, & sideribus illaturus, necessarium erat, vt nobis in hac die sacramentum corporis & sanguinis consecraret: vt coleretur iugiter per mysterium, quod semel offerebatur in precium: vt quia quotidiana & indefessa currebat pro hominis salute redemptio, perpetuum esset etiam redemptionis oblatio: & perennis illa vita viueret in memoria, & semper præsens esset in gratia. Verè vnica & perfecta hostia, fide æstimanda, non specie. Nec exterioris censenda est for. & hois, censenda visu, sed interioris affectu. Vndè meritò cælestis confirmat autoritas, quia caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est Ioan. 6.

potus. Recedat ergo omne infidelitatis am-
 biguum: quādoquidem qui author est mu-
 neris, ipse etiā testis est veritatis. Nam inui-
 sibilis sacerdos, visibiles creaturas in sub-
 stantiam corporis & sanguinis sui, verbo
 suo secreta potestate cōuertit, ita dicens:
 Accipite & comedite, hoc est corpus me-
 um. & sanctificatione repetita, Accipite &
 bibite, hic est sanguis meus. Ergo ad nutū
 p̄cipientis domini, repentē ex nihilo sub-
 stiterunt excelsa cælorum, profunda flu-
 ctuum, vasta terrarum. Pari potētia in spi-
 ritualibus sacramentis, verbi percipit vir-
 tus, & regi seruit effectus. Quanta itaq; &
 quā celebrāda officia, vis diuinæ bene-
 dictionis operatur. & quomodò tibi no-
 uum & impossibile esse non debeat, quòd
 in Christi substātiā, terrena & mortalia
 commutātur? te ipsum qui iam in Christo
 es renatus, interroga: dudum alienus à vi-
 ta, peregrinus à misericordia, à salutis via
 intrinsecus mortuus exulabas: subitò initi-
 atus Christi legibus & salutarib; mysterijs
 innouatus, in corpus ecclesie non vidēdo,
 sed credendo transisti. Et de filio perditio-
 nis, adoptiuus Dei fieri occulta puritate
 meruisti: in mēsurā visibili permanēs, ma-

Mat. 26.
 Marc. 14.
 Luc. 22.
 Gene. 1.

ior factus es teipso inuisibiliter, sine quan-
titatis augmento, cum idem atq; ipse esses,
multo alter fieri fide pccssib' meruisti. In
exteriore nihil additum est: & totum in inte-
riore mutatum est: ac si homo, Christi filii
effectus, & Christus in hois mente formatus
est. Sicut ergo sine corporali sensu pterita
vilitate deposita, subito nouam indutus est
dignitatem, & sicut hoc quod in te Deus lesa cu for. hae
rauit, infecta diluit, maculata deterit, non
oculis, sed sensibus sunt credita, ita & cum
reuerendum altare cibus satiandus ascendis,
sacrum Dei tui corpus & sanguinem fide re-
spice, honore mirare, mente continge, cor-
dis manu suscipe, & maximè haustu interi-
ori assume. Quod si illius legis manna quo le-
git, Pluit illis manna ut ederent, hoc unicuique psal. 77.
sapiebat, quod desiderijs concupiscebat: Sap. 16.
aliud erat quod sumebat, aliud quod vide-
bat, inuisibiliter sapor ille in singulorum sen-
sibus formabatur. At ergo illud legis manna cae-
litus illapsum, per multimodas suauitatis
naturae suae meritum, & generis sui exce-
debat intuitum, & cum creaturam suam
dispensatio largitori multiplici diuersita-
te condiret, praebat gustus, quod igno-
rabat

rabat aspectus, iuxta percipientis desiderium, escæ illi nouitas & dignitas nascobatur. Vnumquenque varijs & alienis saporibus reficiebat mellifluum pluuię illius donum, & multiplex sicci imbris obsequium. Quæ cum ita sint, quod illic auiditas faciebat, hic fides facit. Et si in corpore cibus sapiat, in corpore Deus credulitati perficiat, sicut legimus: Accedit homo ad cor altum, & exaltabitur Deus. Ideo quod ibi delectatio obtinebat in faucibus, hic benedictio operatur in sensibus. Ad cognoscendum & percipiendum sacrificium veri corporis, ipse te robur & potentia consecrantis inuitat. Qui tunc latuit præfiguratus in manna, est tibi manifestat^{us} in gloria & gratia. Ipsum autem fuisse manna illius speciem præsignatum, etiam Propheeta euidenter ostendit, dicens: Panem angelorum mâducauit homo, panem cæli dedidit eis. Et quis panis angelorum est, nisi Christus, qui eos cibo suæ charitatis exatiat? Hunc panem, dicente Propheeta, sexta die duplum colligas: sabbato autem non colliges. dum à primo, id est, à dominico die in lege tribuit, & in solo sabbato dene

Psal. 63.

Psal. 77.

Exo. 16.

gatur. Iam tunc Christus ab ecclesia, cui dominicum diem resurrectionis consecrauit, recipiendus ostendit: & synagoga, ad quam cultus sabbati pertinebat, negatus esse perhibet: dum dies iste, id est, dies septimus, caelestis panis fraudet & mutilat. De quo pane vetus narrat historia: Nec quod plus collegerat, habuit amplius: nec qui minus parauerat, reperit minus, eo quod eucharistiae sacra perceptio, non in quantitate, sed in virtute consistat. Quod corpus, sacerdote dispensante, tantum est in exiguo, quantum esse constat in toto. Quod cum ecclesia fidelium sumit, sicut plenum in vniuersis, ita integrum probat esse in singulis. De quo sensu apostolica sententia deriuata est, dicens: Qui multum habet, non abundat: & qui modicum, non minorabit. Si forte esum panis esurientibus apponeremus, non ex toto perueniret ad singulos: quia particulatim & minutatim pro portione sua vnusquisque presumeret. De hoc vero pane cum assumitur, nihil minus habet singuli, quam vniuersi: totum vnus, totum duo: totum plures sine diminutione percipiunt: quia benedictio huius sacramenti scit distribui, nescit distributione consumi. Sa-

+ multat

Exo. 16.

2. Cor. 8.

2. Cor. 8.

- cramenti itaq; huius formã, in Iudæorum
 paginis inuenimus expressam. Nam & de
 Heb. 7. Melchisedech, cuius genealogia, vel origo
 dicitur ignota, in Genesi legimus: Et Mel-
 Gene. 14. chisedech rex Salë, protulit panẽ & vinũ,
 & benedixit Abrahã. Melchisedech autẽ
 fuit sacerdos Dei summi, dũ à præputio, id
 est, à gentili, circũcisio futura benedicitur,
 ecclesiã gloria prædicat: & synagoge infi-
 deli plebs ex gentibus exq̃lita p̃ponit. Hic
 ergo Melchisedech, cuius genealogia vel
 origo notiã illius tẽporis latuit, oblatiõẽ
 panis & vini, hoc Christi sacrificium p̃si-
 gnauit. De quo propheta pronunciat: Tu
 es sacerdos in eternũ, secundũ ordinẽ Mel-
 chisedech. Nã & beatus Moses de eo myste-
 rio loquẽs, vinũ & sanguinẽ sub vna appel-
 latione significat: in benedictiõne Patri-
 archã, dñicam passionẽ multò antè demõ-
 Gene. 49. strante, ita inquit: Lauabit in vino stolam
 suã, & in sanguine vultus palliũ suũ. Aduerte
 q̃ euidenter cõstet, vini, creaturã, Chri fã-
 guine nũcupandã. Quid adhuc de hac du-
 plici specie inq̃rere debeas, ipso dño atte-
 Ioan. 6. stãte cognosce: Nisi, inquit, mãducaueritis
 carnẽ filij hoĩs, & sanguinẽ eius biberitis,
 non

nō habebitis vitā in vobis. Quod testimo-
 niū, cōtra Pelagij blasphemias, euidētissi-
 mū atq; validissimū est: q̄ asserere arrepta
 impietate p̄sumit, nō p̄pter vitā, sed p̄pter
 regnum cælorū, baptismum paruulis cōse-
 rēdum. Sub his em̄ verbis Dei, quib⁹ euāge-
 lista p̄nunciat, Nō habebitis vitā in vobis,
 apertē intelligēda est om̄is anima munere
 baptismi vacua, non solūm carere gloria,
 sed vita. Hoc itaq; dñici sanguinis vinum,
 aqua miscendum esse, nō solūm traditiōe
 dominus, sed etiam ipso genere passionis
 ostēdit, ex cui⁹ sacro latere sanguis & aqua
 lanceę illisiōe perfluxit, sicut & Propheta
 multō antē p̄cinit, dicēs: Percussit petrā, *Psal. 77.*
 & fluxerunt aquæ. Et Apostolus: Bibebāt,
 inqt, de spiritali cōsequēti eos petras: pe- *1. Cor. 10.*
 tra autē erat Christus. Vides igitur quōd
 qui de Ch̄ri biberit gratia, sequitur eum
 Ch̄ri misericordia. Sed & in Salomone de *Prou. 9.*
 ipso Deo p̄dictum legimus: Sapiētia, inqt,
 ædificauit sibi domum, id est, corpus hoīs
 assumpsit, in quo habitauit plenitudo di- *Col. 2.*
 uinitatis. Et subdidit colūnas septē: q̄ illū
 h̄ndiētio spūs sc̄i, gr̄a septiformi impleuit.
 Mactauit hostias suas, miscuit in cratera *Prou. 9:*
 vinum

- vinum suum, & parauit mensam suā. Et in sequenti: Venite, & edite de meis panibus, & bibite vinū quod miscui vobis. Admixtum ergo aqua vinū legimus: nunc causam cur vtrunq; dñs misceri voluerit, inquiramus: quando in Iudeorum conuiuio nuptiale vinum, id est, fides in eis deficiebat.
- Esaiæ 5. Vinum, inquā, deficiebat, quia vineæ fructū negabat, de qua dicitur: Expectaui vt faceret vnam, fecit autē spinas. Vnde & fertū spineū capiti redēptoris imposuit. Quādo siquidē dominus nuptiali tēpore, id est, quā sponsus ecclesię suę Paschali exultatione iungēdus, aquā in vinū cōuertit, manifestē præfigurabat multitudines gentiū, de sanguinis sui gratia esse vēturas. Per aquas autē populos significari, sacris aperitur eloquijs, sicut legim⁹: Aquas istas quas vidisti, populi sunt & gētes & linguę. Aduertimus in aq̄ figurā gentiū demonstrari, in vino autem, sanguinē dñicę passiōis ostēdi. Ac sic dū in sacramētis vino aqua miscet̄, Chro fidelis populus incorporat̄ & iungitur: & quadā ei copula perfectę charitatis vnī, vt possit dicere cū Apostolo: Quis nos separabit à charitate Christi? tribulatio? angustia?

stia? an persecutio? & reliqua. Deus autem
 homini suscepta sanctificatiōe miscet, qñ
 fides in ipso pectore, affectu iustitiæ, mise-
 ricordix, pietatis, infunditur: etiam in hoc
 ipso quod numerosis tritici granis cōfici
 nouimus, vnitate cōstat assignari populo-
 rum. Sicut em̄ frumentum quod solita pur-
 gantis sollicitudine præparatum, in candi-
 dam speciē molarū labore perficit, ac per
 aquā & sanguinē, in vnus panis substantia
 congregat: sic variæ gentes diuersæq; na-
 tiones, in vnā fidē cōuenientes, vnum de se
 corpus Christi efficiūt: & Christianus po-
 pulus quasi tritici innumerabilia millia, à
 sacrilegis nationibus, fide purgante atque
 cribante, secernitur: & in vinū, quasi infi-
 delium lolio pertranseunte, colligitur: &
 duorum testamētorum instructiōe, velut
 frumentum gemino molarū opere curatū,
 nitescit, & in illā primæ originis dignitatē
 natio candore mutatur: ac per aquā ba-
 ptismi vel ignē spiritus sancti, æterni illius
 panis corpus efficitur. Sicut ergo se partiri
 grana ab illius cōfecti panis adunatiōe nō
 possunt, & sicut aquam in vino permixtā,
 iam ad propriā redire substantiā nō posse
 cer-

cernimus, sic & fideles quique atque sapientes qui redemptos se Christi sanguine sciunt ita debent quasi inseparabilia membra capituli suo, fidei conseruatione & ardentissima religione, sociari, ut ab eo non voluntate, non necessitate seiungi, non vlla terrene spei ambitione, non denique ipsa possint morte diuelli. Nec dubitet quisquam primarias creaturas nutu potentie, presentia maiestatis, in dominici corporis transire posse naturam, cum ipsum hominem videat artificio celestis misericordie, Christi corpus effectum. Sicut autem quicumque ad fidem veniens, ante verba baptismi adhuc in vinculo est veteris debiti, his vero commemoratis, mox exuitur omni sepe peccati, ita benedicenda verba celestibus creaturae, sacris altaribus imponuntur: antequam in vocationem summi nominis consecrentur, substantia illic est panis & vini: post verba autem Christi, corpus & sanguis est Christi. Quid autem mirum est, si ea quae verbo potuit creare, verbo possit creata conuertere? imo iam minoris videtur esse miraculi, si id quod ex nihilo agnoscitur condidisse, iam conditum, in melius valeat commutare. Require quid ei possit

possit esse difficile, cui facile fuit visibilia
& inuisibilia volūtatis imperio suscitare:
cui facile fuit, hominē de limi materia figu-
ratum, imaginem etiam suæ diuinitatis in-
duere. Cui promptum est, cum rursus re-
uocare ab inferis, restituere de perditione,
reparare de puluere, de terra in cælum le-
uare, de homine angelū facere, corpus hu-
manum conforme corpori claritatis suæ
reddere, & figmentum suum in regni sui
consortio sublimare: vt qui corpus fragi-
litas nostrę assumpserat, nos in corpus suę
immortalitatis assumat: ad quam glo-
riosam resurrectionē pijs nos ope-
ribus præparare dignetur, qui
regnat in secula seculorum.

Amen.

Superiùs pagina 176. linea vltima, pro potas, le-
ge potes. Ibidem in margine si quas inueneris an-
notationes, dele. idq; hac conditione, si tuus codex
harum mendarū particeps fuerit. Cætera quę ma-
lè habere quem possunt, nobis cõmunia cū arche-
typo noris.

182449. Bt Sang. Lomb. 694781

Text written in an inverted, cursive script, likely bleed-through from the reverse side of the page. The characters are dense and difficult to decipher.

Text written in an inverted, cursive script at the bottom of the page, also appearing to be bleed-through from the reverse side.